

protestáns Téka

A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi
Karának diákújsága

III. évfolyam 3-4. szám, 2008. április-május.
Megjelenik évente 8 alkalommal:
*február, március, április, május,
szeptember, október, november, december.*

Felelős kiadó:
Dunamelléki Református Egyházkerület

Felelős szerkesztő:
Dr. Békési Sándor, a KRE-HTK dékánja

A szerkesztőség címe:
1092 Budapest, Ráday utca 28.
Tel/fax: 06/1-218-0266, 06/30-488-8780
e-mail: protestansteka@gmail.com

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság:
Apostagi Zoltán Adorján, Babos Boglárka Olimpia,
Csöke János, Damásdi Luca, Esztergály Előd Gábor,
Farkas István, Gér András László, Gyerkó Imola, Hajdú
Éva, Kókai Géza, Korpos Orsolya, Murányi Melinda,
Ruzsa-Nagy Zoltán, Szanyi Ferenc, Tóth Emese Tünde.

Korrekktor:
Damásdi Luca, Dr. Egeresiné Szűrszabó Anikó,
Gyerkó Imola és Tóth Emese Tünde

Főszerkesztő és tördelő:
Esztergály Előd Gábor

Leveleiket, kézírataikat elektronikus és postai úton is
fogadjuk. A kéziratokat nem őrizzük meg és
nem küldjük vissza.

A folyóirat megjelenését és terjedelmét az eladott
példányszámok határozzák meg, ezért minden támo-
gatást hálás szívvel fogadunk a következő számlaszámra:

Dunamelléki Református Egyházkerület
HVB Hungary Bank
10918001-00000014-94920050

ISSN 1788-8778

Nyomás és kötés:
Graphitype Kft., Budapest

Felelős vezető:
Kosz János

A Protestáns Téka ára: 170 Ft

Tartalom

BEVEZETŐ GONDOLATOK	2
PRÉDIKÁCIÓ Jőrös Rozália, <i>A feltárho és vígasztaló Szentlélek</i> 3	
GYERMEKVONATOK Kígyós Erzsébet, <i>Gyermekevonatok</i> 6 Szetey Szabolcs, <i>Hít és munka</i> 13	
ÉLŐ HIT Dányi-Nagy Márió, <i>Marxistából apologéta</i> – <i>vallomások és meglátások A. McGrath-tól</i> 19	
TANULMÁNY Németh Pál, <i>Az arámi nyelvű Miatyánk</i> 25 Király Levente, <i>„Amit Isten egybeszer- kesztett...”</i> 28 Szetey Szabolcs, <i>Prédikáció egy témára...</i> 32 Babits Mihály, <i>Irodalmi nevelés</i> 37	
ÉLŐ MÚLT Medgyessy László, <i>A feltámadt templom- torony</i> 44	
ÍGY ÍRUNK MI Boza Kristóf, <i>Róma-parti séták</i> 3. 46 Boza Kristóf, <i>Róma-parti séták</i> 4. 51 Imre Zita, <i>Universitástadt Marburg</i> 55	
TÖRTÉNET Gárdonyi Géza, <i>Krisztus bankója</i> 57	
KALENDÁRIUM 67 HUMOR 72	

A címlapon:

A hazatérő gyermekekkel együtt segélyszállít-
mányok is érkeztek az itthon maradottaknak

A hátlapon:

Az Országos Gyermekevédő Liga ilyen magyar-
holland szótárt adott a kiutazó gyermekek
kezébe

JELEEN SZÁMUNKBAN KÖZREMŰKÖDTEK:

Kígyós Erzsébet, főiskolai oktató, fordító
Dr. Medgyessy László, a KRE-HTK vendégprofess-
zora (USA)
Németh Pál, lelképásztor
Bíró Adalbert, IV. évf., lelkész szak
Boza Kristóf, IV. évf., lelkész szak
Dányi-Nagy Márió, III. évf., lelkész szak
Dr. Egeresiné Szűrszabó Anikó, V. évf., lelkész szak
Esztergály Előd Gábor, IV. évf., lelkész szak
Farkas István, II. évf., lelkész-magyar szak
Imre Zita, III. évf., lelkész szak
Jőrös Rozália, IV. évf., lelkész szak
Király Levente, IV. évf., lelkész szak
Neuwirth Tibor, V. évf., lelkész szak
Szetey Szabolcs, IV. évf., lelkész szak
Tóth Emese Tünde, III. évf., lelkész szak

*„Ugyanígy segít a Lélek is a mi erőtlenségünkön. Mert amiért imádkoznunk kell, nem tudjuk úgy kérni, ahogyan kell, de maga a Lélek esedezik értünk kimondhatatlan fohászkodásokkal. Aki pedig a szíveket vizsgálja, tudja, mi a Lélek gondolata, mert Isten szerint jár közben a megszenteltékért.“
(Róm 8,26-27)*

Korán jött a Húsvét, és ezért korán jön a Pünkösd is. Tanulmányainkat már május elején befejezzük az egyetemen, ezért tart most a kedves Olvasó egy dupla számot a kezében.

A sok érdekes írás közül kettőre külön is szeretném felhívni a figyelmet.

Jelentős, mégis kevésbé ismert kiállításnak adott helyszínt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Horváth Erzsébet tanárnő óráját feláldozva vitt el bennünket erre a kiállításra. Hatalmas betűkkel hirdették: „Gyermekvonatok“. Sok minden eszünkbe jutott e szó láttán, de arra egyikünk sem gondolt, hogy Isten szeretetének és a Szentlélek működésének ilyen csodálatos megnyilvánulásáról van szó. Kígyós Erzsébet tanárnő, a tárlat kitalálója és megszervezője, elcsukló hangon avatott be bennünket ebbe a negyedszázadnyi csodába.

Akkor határoztam el, hogy erről mindenképpen hírt kell adni a Téka hasábjain. Azt hiszem, hogy a mi generációnk, de lehet, hogy már a szüleink korosztálya sem tudja, hogy mit is jelentett egykor ez a szó: „Gyermekvonatok“. Kígyós Erzsébet írása és Laudon László személyes vallomása segít nekünk betekintést nyerni az akkori eseményekbe és az azóta is tartó hatásaiba.

Milyen csodálatos volna, ha a lelkiileg kiéhezett magyar nemzetünk ma is felülhetne egy ilyen „gyermekvonatra“, hogy aztán feltöltődve szeretettel, közösen hirdethessük Isten dicsőségét.

Amennyiben kedves Olvasóink között is vannak olyanok, akik közvetlenül vagy közvetve

érintettek ebben a „csodában“, úgy kérnénk, jelentkezzenek, hogy az utókor számára emlékeztetük megmaradhasson.

– o –

Sok teológus testvérünk tanul fél vagy egy évig ösztöndíjjal valamelyik külföldi egyetemen, hogy aztán az ott szerzett tapasztalatokat kamatoztassa idehaza. Dányi-Nagy Márió testvérünk például Oxfordban van ebben az évben, és megragadva a lehetőséget, felkértük, hogy napjaink egyik legnagyobb teológusával, Alistér E. McGrath-szal készítsen interjút a Téka számára. Lassan vége az évnek, és Márió végleg hazaérkezik, de sikerült elkészítenie a várva várt „exkluzív“ beszélgetést, ezt olvashatjuk a 19. oldalon.

Befejezésül Pünkösd ünnepére készülve álljon itt egy idézet Szénási Sándor gondolataiból: „Modern korunkban fenyeget e harmadik főünnep jelentőségének elhalványodása. Félő, hogy majális, kirándulás, természetjárás lesz csak belőle. Isten népének tudnia kell, hogy az Áldott szép Pünkösdnek gyönyörű ideje szintén »Isten kegyelméből« való; a tavasz, a virágzás, a szépség mind a Szentlélek munkája; ugyanakkor nem feledheti el, hogy a Lélek nemcsak a természetet, hanem az emberi szívet is újjá akarja tenni.“ (Szénási Sándor, Ünnepeink. Kálvin Kiadó, 2007., 74. oldal)

Végezetül pedig a Protestáns Téka szerkesztőbizottsága áldott pünkösti ünnepet kíván minden kedves Olvasójának!

ELŐFIZETÉS

Az újság előfizethető személyesen, vagy a Dunamelléki Református Egyházkerület számlaszámára (HVB Hungary Bank 10918001-00000014-94920050) befizetett előfizetési díjjal, jelezve annak jogcímét.
Az újság előfizetésének ára 1 évre (postaköltséggel): 1300 Ft/8 szám.

JÖRÖS ROZÁLIA

A FELTÁRÓ ÉS VIGASZTALÓ SZENTLÉLEK

„Én azonban az igazságot mondom nektek: jobb nektek, ha én elmegyek; mert ha nem megyek el, a Pártfogó nem jön el hozzátok, ha pedig elmegyek, elküldöm őt hozzátok. És amikor eljön, leleplezi a világ előtt, hogy mi a bűn, mi az igazság, és mi az ítélet. A bűn az, hogy nem hisznek énbenem; az igazság az, hogy én az Atyához megyek, és többé nem láttok engem; az ítélet pedig az, hogy e világ fejedelme megítéltetett.” János 16,7-11

Kedves Testvéreim!

Jézus ebben az ígerésben a Szentléleknek arról a három munkájáról beszél, amit a pünkösdi történetben is megfigyelhetünk Péter igehirdetésének hatásából. Először leleplezi a hallgatók előtt, hogy mi a bűn; másodsor, hogy mi az igazság; harmadsor pedig, mi az ítélet. Ezt a három dolgot kell, hogy felfedje az életünkben ahhoz, hogy megtérjünk. Arról olvasunk, hogy amikor ezek a dolgok, amiről hallanak, nyilvánvalóvá válnak a számukra, mintha szíven találták volna őket, és ezt kérdezték: mit tegyünk atyámfiai?

Arról is hallunk, hogy Jézus a Szentlelket Paraklétosznak, azaz Pártfogónak, Vigasztalónak nevezi. Megszomorodtak a megtérésre, de nem hagyta őket ebben az állapotukban a Szentlélek, hanem azonnal a pártfogásába vette, és el kezdte vigasztalni őket. Arról hallunk ezután, hogy örömmel és tiszta szívvel dicsérték az Istent.

Ma is Isten Lelkének a legfontosabb munkája, hogy amit mond Isten üzenete Jézusról és vele kapcsolatban az életünkről, az világossá váljék a számunkra és eltalálva érezzük magunkat, hogy utána felkarolhasson, pártfogásába vegyen és megvigasztaljon. Ezt a számunkra sokszor nem épp kellemes munkáját sajnos nem tudjuk mi sem kikerülni. Hisz egyikünk sem született bele Isten családjába, hanem az ő Lelke által kihozott

bennünket a világiasságból és szült bele mindnyájunkat abba.

Ezért akarja először is tisztázni a Szentlélek minden ember számára, hogy mi a bűn:

Jézus ezt a meghatározást nem részletezi, nem sorol fel egy bűnlistát. Hanem meghatározza, hogy mi magának a bűnnek az alapja. Azt mondja, hogy: „a bűn az, hogy nem hisznek énbenem”.

Azért mondja Jézus, hogy az ember előtt le kell leplezni, hogy mi a bűn, mert magától nem látja meg. Bűn az, amikor megvonom a bizalmamat Istentől. Már az Éden kertjében is az volt az ember bűne, hogy megvonta bizalmát az Istentől és másra hallgatott. Nem hitt Istennek, nem neki hitt! Olyan sok beszélgetésből az derül ki, hogy az ember hisz Istenben, de nem hisz Istennek.

Nemrég egy idős férfival beszélgettem, aki elmondta, hogy ő nagyon szereti a teremtett világot, benne a fákat, az állatokat: kutyát, macskát. Istent nem háborgatja, mert ő mindenkivel jóban van, hát Isten se háborgassa őt. Hisz valamiféle Istenben, talán még úgy is, mint teremtetben, de nem hisz annak az Istennek, aki bizonyosságot tesz és beszél az ő Fiáról neki. Akit azért küldött, hogy megszabadítsa, és visszavezesse a vele való kapcsolatba. Nem hisz Jézusban, mint az ő megváltójában. Ezt a Szent-

léleknek le kell lepleznie az emberben, és meg kell győznie őt, hogy ez a hitetlenség bűn. Mi nem tudjuk egymást meggyőzni, csak a Szentlélek képes erre.

Református hitoktatóként én sem értettem, hogy mit akarnak tőlem a keresztyének: hova térjek meg? Hiszen nekem nem volt semmi bűnöm, én jó ember vagyok! Volt egy kis fogyatkozásom, de azt nem vettem észre: nem ismertem Jézus Krisztust. Úgy szolgáltam az egyházban, hogy nem volt személyes kapcsolatom Vele. Ezt látva, gyülekezetünk egy kis csoportja, folyamatosan imádkozott értem. Amikor meglátogattak, mindig Nikodémushoz hasonlítottak, aki tanító volt, de nem értette a hit és az újjászületés csodáját. Ez engem roppant bosszantott, és elhatároztam, hogy többé nem engedem, hogy mindenféle tévtanítással tömködjék a fejemet, megszakítottam velük a kapcsolatot; ha meg akartak látogatni, nem engedtem be őket a lakásba. Ilyen állapotban kerültem el az egyik ifjúsági táborba református hitoktatóként szolgálni Jézus Krisztusnak az ifjúság között. Ebben a táborban mutatta meg Isten az ő végtelen szeretetét irántam azzal, hogy nem engedte, hogy olyan állapotba menjek haza, ahogy oda mentem. Egy ének kapcsán szólított meg, az ő Szentlelke segítségével világosította meg az addig már százszor énekelt ének mondanivalóját: „Ott a messze földön árván, hontalan, Halld meg a kiáltást, fiam, fiam! Vár Atyád szerelme, vár rád vigasza, Jöjj a messze tájról, oh jöjj haza!“. Akkor értettem meg, hogy én nagyon távol vagyok Istentől, nem ismerem, és nem hiszek a Fiában, s ez a bűn az életemben. Akkor értettem meg Isten Lelke segítségével, s most titeket is meg akar győzni arról, hogy nem az a bűneink alapja, hogy egyszer nem mentünk templomba, hogy elfelejtettünk Bibliát olvasni. Nem az a bűn, hogy valamit rosszul csináltunk; vagy amit a családtagok elvárnak tőlünk, de mi nem teljesítettük, hanem valami egészen más Jézus szerint. Nem az fáj neki, hogy gyengék voltunk, hogy megbotlottunk, hogy gyenge volt a testünk, nem ez fáj, hanem ha nem hiszünk benne.

Mi az, ami rossz az életünkben, ami megfertőz mindent? Alapvetően az, hogy nem hiszünk benne. Isten Lelke akarna munkálkodni a szívünkben, és tisztázni velünk sok mindent ebben a kérdésben most itt, s később, amikor elgondolkodunk, hogy mit is hallottunk. Mi hogy állunk ezzel a kérdéssel?

Itt persze nemcsak arról van szó, hogy elhiszem, hogy Jézus az Isten Fia, aki az én bűneimért is meghalt; hogy az ő áldozatáért nekem bűnbocsánatom van, hanem az is bele tartozik a hitbe, hogy amit ő mondott, azt komolyan veszem. Akár bűnről, akár az igazság kérdéséről van szó, komolyan veszem. Amit nem tudott az a kis csoport megértetni velem, azt a Szentlélek világossá tette számomra.

Másodszor tisztázni akarja azt, hogy mit gondolunk Jézusról, mi az igazság.

Az igazság az, mondja Jézus, hogy én az Atyához megyek, és többé nem láttok engem. Ez a második dolog, amit fel akar fedni Isten Lelke a hallgatóság szívében, hogy mi az igazság. Péter igehirdetésén keresztül is erről az igazságról beszél a hallgatók számára, amikor Péter szavaival így szól: ezt a Jézust támasztotta fel az Isten, aminek mi valamennyien tanúi vagyunk. Miután tehát felemeltetett az Isten jobbjára és megkapta az Atyától a megígért Szentlelket, kitöltötte ezt, amint látjátok is, halljátok is.

A héber gondolkodás szerint, akit Isten elragad, aki Istenhez megy, az annak a jele, hogy Isten az ő életét és tetteit igaznak fogadta el. Így gondolnak Énókra, és Illésre, akiket Isten magához ragadott, és többé nem lehetett látni őket. Jézust is így igazolja Isten a világ előtt, hogy minden, amit önmagáról mondott és tett, igaznak fogadta el. Ez a másik hitelesítő pecsét a feltámadás után, hogy Jézus értünk bemutatott változáshalála érvényes Isten előtt.

Másrészről Jézus, a Szentlélek eljövételével kapcsolatban beszél itt az Atyához való meneteléről. Azért megy az Atyához, hogy a megígért Szentlelket elküldje. Ez történt meg az első pünkösdi napján. Erről beszél Péter apostol is azoknak, akik nem értették, mi történt. Péter az Atyának erre a három igazoló pecsétjére hivatkozik. Először hivatkozik arra, hogy Isten úgy igazolta Jézust, hogy feltámasztotta; másodszor, hogy az Atyához ment; harmadszor, hogy az ígért Szentlelket kitöltötte.

A Szentlélekkel akarja leleplezni az igazságot Isten a világ számára, hogy kicsoda is valójában Jézus.

Ma is sok vita van Jézus személyével kapcsolatban, hogy ki is ő valójában. Igaz-e, amit állít önmagáról, és amit állítanak róla: hogy ő az Isten Fia. De, aki hittel és értelemmel végiggondolja ezeket a hitelesítő jegyeket, amivel igazolta Fiát,

annak számára nem kérdés többé, hogy mi, vagy ki az igazság; de mindezt valójában hit által lehet igazán megismerni.

Olvastam egy könyvet, amelynek az a címe: Isten-e Jézus? Ennek a könyvnek az anyaga egy Moszkvában elhangzott párbeszéd és előadás anyagából tevődik össze. Ez a párbeszéd keresztyén lelkészek és tudósok, valamint világi egyetemi tanárok között zajlott le. A könyv célja, hogy tudományos és logikai úton bebizonyítsa annak az értelmiségi rétegnek, akik nem ismerik Jézust, hogy épp az az ellentmondás az életükben, hogy nem hisznek benne. Pedig ha a világon bármelyik ügyészség kivizsgálná Jézusnak önmagáról és tetteiről mondott állításait, kiderülne, hogy ezek mind igazak. Ez a könyv és ez a párbeszéd, egy jó szándékú kezdeményezés, és el is gondolkodtatja az embereket; de úgy látom, hogy csak Isten Lelke képes feltárni és meggyőzni őket arról, hogy kicsoda Jézus Krisztus. Ezért viszont lehet, és kell is imádkozni.

Harmadszor a Szentlélek tisztázni akar még egy nagyon fontos dolgot az ítélettel kapcsolatban.

„Az ítélet pedig az, hogy e világ fejedelme megítéltetett.”

A világ fejedelménél kezdi az ítéletet. Jézus a Sátánról beszél úgy, mint e világ fejedelméről, aki az Isten és az ember ellensége. E világ fejedelme a kereszthalál pillanatában elítéltetett, és megtört a hatalma az emberek felett. Ítélet alá került ő maga, de ővele együtt mindaz, ami hozzá tartozik, ami őbelőle ered.

Jézus keresztre feszítése előtt arról beszél tanítványának, hogy eljön a világ fejedelme, és Jézusban belőle nincs semmi. Nem talált a világ fejedelme fogást Jézuson. Nem volt benne semmi e világ fejedelméből, azaz nem volt benne bűn, nem volt benne lázadás. Ezért adhatta magát tisztán, és ártatlanul Istennek, értünk áldozatul. Bennünk sajnos e világ fejedelméből sok minden van, ami ővele együtt ítélet alatt van. Tehát Jézus azért halt meg, hogy mi ne maradjunk e világ fejedelmével együtt Isten ítélete

alatt. Ezt tette világossá számomra is, ott, akkor az ifjúsági táborban, és nyertem bűnbocsánatot, és örök életet. Ezért kell lelepleznie számunkra a Szentléleknek, hogy mi az ítélet, hogy meglásuk, milyen veszélyben vagyunk, hogy mindez szíven találjon minket, hogy a Pártfogóhoz, és Vigasztalóhoz meneküljünk.

Miért adja nekünk Isten a Lelket? Miért van szükségünk Szentlélekre?

Isten vágyik a velünk való kapcsolatra. Isten szeretetének ez a titka, hogy szeretne közel kerülni hozzánk. Ezért mond le Jézus istenségéről, hogy emberekhez hasonlóvá váljon, hogy találkozzon velünk. Ezzel kapcsolatban hallottam egy kedves kis történetet. Egy kisfiúnak volt az erdőben egy kedves hangyabolya. Egyszer, amikor meglátogatta hangyabarátait, látja, hogy ég az erdő. Kiabálni kezdett a hangyáknak, hogy meneküljenek, mert itt a vég, mind elpusztulnak. De a hangyák ebből semmit nem értettek, csak szorgalmasan dolgoztak tovább. A fiú nagyon kétségbe esett, és sírni kezdett, és azt gondolta: milyen jó volna, ha én is hangya lehetnék, mert akkor elmondhatnám a barátaimnak, hogy merre meneküljenek a biztos pusztulás elől.

Isten is látta a mi biztos pusztulásunkat, ezért küldte el Fiát, hogy megmentsen az eljövendő ítélet elől. Mint ahogy az 50. zsoltárban olvasuk: „Hívj segítségül engem a nyomorúság idején! Én megszabadítalak, és te dicsőítesz engem“. De Jézus ma nincs itt közöttünk testben, mégis közel akar kerülni, ezért van szükségünk Isten Lelkére. Jézus testben elment, de elküldte a Lelkét, a pártfogót, hogy kapcsolatba legyünk vele. Irigyeljük a tanítványokat, hogy milyen jó nekik, hogy ott lehettek Jézus közelében. Nem kell őket irigyelni, hiszen mi is átélhetjük a közelségét, mert ő erre vágyik. A nagy kérdés, hogy mi vágyunk-e erre?

Adja Isten, hogy vágyakozás támadjon a mi szívünkben arra, hogy minél közelebb kerüljünk Hozzá, hogy megértsük az ő akaratát, és hinni tudjunk benne.

Ámen

KÍGYÓS ERZSÉBET

GYERMEKVONATOK

Gyakran jártam Hollandiában. Mikor megtudták, hogy magyar vagyok, kezdték sorolni Magyarországgal kapcsolatos tudásukat: Puskás Öcsi, a forradalom 1956-ban – elismerő főhajtással. Majd: „a sápadt orrocskák“. Egy idő után megkérdeztem, hogy ez mit jelent? S kiderült, hogy Hollandiában nagyon élénken él még az emlékezete annak a sok kis sápadt orrocskának, annak a hatvanezer kisgyermeknek, akik majdnem száz évvel ezelőtt Hollandiába és Belgiumba érkeztek, hogy jobb módú holland családoknál éljenek pár hónapig. A rossz egészségi állapotban levő gyerekek három és fél nap vonatozás után megérkeztek Hollandiába, orrocskájukat az ablakokhoz nyomták, hogy kifehéredett: látni szerették volna, hova érkeztek. Erre emlékeztek a rájuk várakozó, akkor még ismeretlen felnőttek.

Azt gondoltam öt évvel ezelőtt, hogy kellene erről egy könyvet írni, mert különös történet. Miért történik az meg, hogy emberek pár ezer kilométerrel arrébb saját házukba, a családjukba befogadnak olyan gyerekeket, akiknek nem értik a beszédét, akik nagyon le vannak rongyolódva testileg-lelkileg egyaránt. A könyv nem valósult meg, és tavaly azt gondoltam, hogy most már nem könyvet kell kiadni, mert könyvet ma már csak az olvas, akinek vizsgáznia kell belőle, ezért arra jutottam, hogy egy internetes honlapot kellene létrehozni, amely ezt a történetet kicsit föleleveníti, és lehetőséget biztosít a családok leszármazottjainak itt és ott egyaránt, hogy keressék egymást. Mert ma már a hatvan-ezerből – bármilyen hihetetlen – a családok második és harmadik generációi tartanak kapcsolatot egymással. Leveleznek, együtt nyaralnak, hiszen összeforrtak, egy családdá váltak!

A hollandok eredeti felajánlása szerint a gyerekek három-négy hónapra mentek, hogy egy kicsit feljavítsák őket, de voltak sokan, akiket ott tartottak, több hónapra, évre; olyanokról is tudunk, aki ott maradtak, megházasodtak, és ma is ott élnek.

Hollandiában nagyon jól hangzik a magyar név, tisztelet és szeretet övezi. Az országaink között-

1.452/1948.

1948.szeptember 16.-én megküldve alant felsorolt gyermekek szüleinek.

ERK: 1948. szept. 16.
ELI
U.I.
U.I.
EXP: P. 14. 16.

Holland

Kedves Testvérem,

mint a holland gyermekakció magyarországi vezetője a közel múltban meglátogattam a Hollandiában levő gyermekek közül a következőket: Holló Mirjam, Debrecen - Heemstede, Kiss Katalin, Debrecen - Heemstede, Pallay Erzsébet, Budapest - Hooftdorp, Tóth Antal, Budapest - Haarlem, Tóth Tamás, Tata - Aerdenhout, Uhrin Hilda, Rákospalota - Haarlem, Horváth Ilona, Bicske - Utrecht, Jezernitzky Anna, Pestszentlőrinc - Utrecht, Lévy Zsuzsanna, Budapest-Utrecht, Seke Béla, Debrecen - Utrecht, Kistelegdy Ernő, Miskolc - Utrecht, Sipos Álmos, Kisujszállás - Utrecht, Fehér Margit, Bicske - Utrecht, György Eszter, Miskolc - Utrecht.

Valamennyi gyermek nagyszerűen van elhelyezve és kifogástalanul érzi magát. Mind a gyermekek helyükkel, mind a szülők a gyermekekkel rendkívül meg vannak elégedve. Vannak gyermekek, akik már az első hetekben 4-5 kg.-ot gyarapodtak. Egyes különleges üzenetek a következők: Holló Mirjam és nevelő szülei panaszolták, hogy a gyermek nem kap hazulról levelet. Kérem a szülőket írjanak. Kiss Katalin nevelőszülei közölték velem, hogy édesapja meghalt s kérdezték nem közölném-e a gyermekkel. Nem láttam semmi értelmét, elég ha a gyerek megtudja mikor hazaérkezik. Kérem édesanyját ezt a körülményt a levelezésnél vegye figyelembe. Végül Uhrin Hilda kéri szüleit, hogy írjanak, mert nem kap hirt felőlük.

Minden szülő nyugodt és boldog lehet, hogy gyermeke meleg otthonra talált Hollandiában.

Budapest, 1948.szept.15.

Szíves köszöntéssel:

Dr. Pap László sk.

1924-ben 15 000 magyar gyermek köszöntette Budapesten, a Városligetben a Hollandiából látogatóba érkezett 300 befogadó szülőt.

ti majd ötszáz éves barátságnak az oka természetesen a reformáció. Az új hit Magyarországon rendkívül gyorsan terjedt, és ezt a hollandok nagyon tisztelik mind a mai napig. Náluk is, nálunk is legendává vált az a történet, mikor az ellenreformáció idején a protestáns lelkészeket összegyűjtötték Pozsonyban és arra kényszerítették őket, hogy adják fel a hitüket. Akik mindvégig kitartottak, azokat gyalog elhurcolták Nápolyba és gályaraboknak adták el őket. 1876-ban Ruyter holland admirális volt az, aki hajóival kimentette a gályarab-prédikátorokat. Például ilyen történelmi események fűzik össze a két országot.

Az első világháború közepén, amelyben Hollandia nem vett részt, Kuyper korábbi miniszterelnök (egyben szélsőséges református vallási vezető) leányai felajánlották, hogy eljönnek Magyarországra és a háborúból visszatért sebesülteket gondozzák. Létrehoztak egy kórházat a Mexikói úton, ahol másfél évig áldozatosan ápolták a magyar sérülteket. Hazatérve hírül adták, hogy milyen nyomort, szegénységet tapasztal-

tak Magyarországon. A holland emberek elkezdtek figyelni a szörnyű állapotokra, és elhatározták, hogy segítenek. Ezzel egy időben itthon egy Tábori Kornél nevű sokoldalú újságíró elkezdte az országban található állapotokat írásban és képben megörökíteni. Talán ezek az első dokumentumfotók Magyarországon. Ezekkel a fotókkal 1919-ben bejárta Nyugat-Európát, és képeivel, előadásaival megdöbbentette az embereket. Ebben az időben a holland újságok már írtak a magyar viszonyokról és a nyomorról. A sokféle tájékoztatás hatására Hollandiában, Belgiumban és Svájcban úgy döntöttek egyházi körök, hogy segítenek a magyarokon. Nyomban létrehoztak egy-egy központi bizottságot mind három országban a magyar gyerekek megsegítésére.

Így 1920 februárjában elindulhatott az első vonat magyar gyerekekkel Hollandiába! A szervezés, a gyermekek kiválasztása, mindenféle háttérfeladat elvégzése mindvégig az egyházak dolga volt. A Magyar Országos Gyermekvédő Liga önkéntesei, segítői kísérték az úton a gyereke-

ket, de a kapcsolattartás és a szervezkedés az egyházak kezében volt. A protestáns segélyakciót később a katolikus egyház is megszervezte. Hollandiában nagyon szigorú vallási szelekció alapján fogadtak csak gyerekeket, még a protestantizmuson belül is.

1920-tól Ravasz püspökhöz, aki ennek a tizenegy évig tartó első hullámnak a szellemi lelki vezetője volt, áramlottak a levelek, amelyekben szülők ezrei könyörögtek, hogy az ő gyerekeik is kijuthasson a gyermekvonatokon. Ezek a levelek szintén megtalálhatóak a kiállításon, mindenféle társadalmi rétegből! Sokak számára valóban lét-

Flandriában ezzel a művészi alkotással buzdítottak a magyar gyermekek megsegítésére.

kérdés volt, hisz olyan szegénység volt, hogy sokan etetni sem tudták a gyerekeiket.

Mikor erről szó volt egy rádiós beszélgetésben, felhívott egy idős hölgy, akinek a férje volt két évig boldog gyerek Belgiumban. Azt mondta: két gyermek anyjaként el sem tudja képzelni, hogy a szülők hogyan tudtak megválni a három és fél éves gyerekeiktől. Hogy nem szakadt meg a szívük, mikor feltették az apróságot a vonatra! Arra jutottunk végül, hogy a nyomor győzött a szülői érzelmeken. Az volt a jó szülő akkor, aki el tudta engedni a gyereket, mert megmentette az éhezéstől, a kínlódástól, sőt, a tuberkulózistól is, ami akkor népbetegség volt, és nagyon sok gyermekáldozatot követelt. Sokakat gyógyítottak ki Belgiumban és Hollandiában.

Tizenkét évig jöttek mentek a vonatok. Vitték a lerongyolódott gyerekeket és hozták a kakaón és csokoládén kigömbölyödött gyerekeket. Dombrády Emília is köztük volt. 1948-ban kilenc hónapot töltött Belgiumban.

Négy testvére volt ott is, idehaza is. Aztán egy napon 2006-ban megszólalt a telefon a lakásában, és egy hölgy elmondta magyarul, hogy ő EU-s fordítóként ott él és dolgozik. Amikor a szomszédjai megtudták, hogy magyar, elővettek egy iskolai füzetet, amit közel hatvan évvel azelőtt az ő testvérük Emília hagyta itt. Emília, szellemi és testi frissességének köszönhetően ki tudott menni látogatóba. A látogatása hatalmas ünnep volt a belga kisvárosban, még egy volt tanító nénijével is találkozott. Kezdeményezte, hogy az itthonról vitt méccsel, kis virággal menjenek ki a temetőbe a mama sírjához. A flamandok ezt

888/1923

CZEGLÉDI GAZDASÁGI NÉPISKOLA

.....52.

Méltóságos Uram!

Elmúlt az Czeplédi tanító, mely
tiszteltetéssel kérem Méltóságodat,
megyei kedjére szíves támogatásával e-
lősegíteni, hogy az én lelkigyakornak is
felvételével az az gyermekek köré-
járókat a gyermekjogi liga legkö-
zelebb Hollandiába, szándékozik
kivinni ünnepeltől céljával.

Tiszteltetéssel körtől a gyermek kö-
zelebbi adatait. Neve: Molnár Mária
12 éves, református, nyugári isk. tanuló.
A liga által elrendelt próbaté-
nyek után f. hó 22-én esett át.

Háromnapos Terenc próbatégyeri ref. lel-
ker, a kis leány nagybátyja, az isk.
előadott kérelmeknek már Méltóságod
előterjesztette, aminek is ezáltal Hő-
römpő F. sógoromra hivatkozva is
tiszteltetéssel kérem, hogy amennyiben
különösen a kárával, a nevelési
köz. megteremtés. Támogatásai a kis
leány felvételét.

Czepléden, 1923. márc. 28.

Méltóságos Uram!

aláírás: Molnár Géza

Molnár Géza
gazd. szektanító.

A/18

1920-tól százával érkeztek az egyházi vezetőkhez a levelek, amelyben különböző rendű és rangú családok kértek támogatást gyermekeik kiutaztatásához.

Fledderus holland főkonzul és felesége áldozatos és kitartó szervezőmunkáját köszönte meg egy gyermekcsoport Budapesten, 1926-ban.

szett a szülőknek. Nem csoda, hogy tartós kapcsolatok alakultak ki a „szülők” és magyar „gyermekük” között.

2007 nyarán kezdtem az adatok gyűjtését. A Ráday Levéltárban illetve a Zsinati Levéltárban dolgoztam, és sok értékes dokumentumot találtam, de fényképet egyet sem. Érthető, hogy akkoriban idehaza a családoknak nem volt fényképezőgépe. Végül holland fotótárakban találtam megható fotókat. Magyar Nemzeti Múzeum fotótárából is előkerült néhány, az utóbbi hetekben pedig – a több rádiós műsort követően – a magyar családok féltve őrzött képeiből, leveiből is kölcsönkaptam a kiállítás idejére néhányat.

furcsállották, hisz ők nem tartanak olyan élő kapcsolatot az elment családtagokkal, de kimentek. Azóta is köszönik a testvérei, hogy megtanultak kijárni a temetőbe!

Magyar lelkészek jártak ki akkoriban látogatni a gyerekeket és a családokat. Leveleket olvashatunk, amelyekben magas rangú egyházi emberek számolnak be Ravasz Püspök Úrnak a kint tapasztalt dolgokról. Arról, hogy mennyire jól érzik magukat, milyen remekül beszélnek hollandul a magyar gyermekek. Kis szótárat kapott, aki tudott olvasni, amely a legalapvetőbb holland kifejezéseket tartalmazta, hogy ki tudja valahogy fejezni magukat a kezdeti időben sem. Nagyon hamar megtanultak aztán hollandul, és igen megszerették magukat az új családtagjaikkal. A magyar gyerekek a hollandoknál lényegesen érzelmesebbek, temperamentumosabbak, ez nagyon tet-

Dombrády Emília, ma Valkón élő nyugdíjas tanítónő, flandriai „Édesanyjával” és „Nagypapájával” 1948-ban.

Ahol elegendő magyar gyermek volt, a helyi közösség magyar óvónőt, tanítónőt hivatott, több városban magyar iskolákat is alapítottak.

Az akció 1920-ban kezdődött. 1924-ben háromszáz holland szülő eljött gyereklátogatóba Magyarországra. Itt egy képen 15 000 magyar gyerek látható, akik minden magyar gyermek nevében köszöntik a szülőket. Akkorra már olyanra elterjedt az országban a magyar gyerekeket mentő hollandok híre, hogy a látogatásuk alatt sehol nem fogadtak el pénzt tőlük. Sem a szállodások, sem a taxisok, senki. Azt mondták, hogy legalább így próbálnak törleszteni valamit abból, amit a gyerekeik tőlük kaptak.

Másfél évig a vonatokat – kimustrált katonavonatokat – a magyar Honvédelmi Minisztérium adta, aztán még azt is a hollandok állták. Ahová több magyar gyerek is került, a helyi közösség odavitetett nekik magyar óvónőket, tanítónőket. Több helyen magyar iskolát létesítettek; mindent megtettek, hogy a gyerekek jól érezzék magukat. Emellett fontos tudnunk, hogy a holland nép szüntelenül pénzt és élelmet is küldött

Magyarországra a gyerekek megsegítésére. 1926-ban az összegyűlt pénzből jött létre a Julianna Református iskola, amely a Vilma királynő leányáról, a későbbi Julianna királynőtől kapta a nevét.

1948-ban ért véget a második gyermekmentő akció. Rákosi letiltotta, nehogy szegény országgént gondoljanak Nyugaton a szocialista Magyarországra. Volt még egy rövid hullám 1956-ban, de azt már senki nem dokumentálta, hogy '56-ban hány gyerek ment, mert akkor az egyháznak már nem lehetett sok szerepe. Valószínűleg a régebben kialakult holland-flamand kapcsolatokra építve indultak útnak párszázan.

Nagy várakozással vagyunk; reméljük, hogy a honlapon: <http://gyermekvonatok.prohost.hu> egyre többen regisztrálnak, és egymásra találnak a régi testvérek, vagy leszármazottjaik.

SZETEY SZABOLCS

HIT ÉS MUNKA

Nem olyan régen egy nagyon érdekes kiállítás nyílt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban „Gyermekvonatok” címmel. A kiállítás célja az volt, hogy bemutassa annak a kezdeményezésnek a történetét, amikor is holland családok fogadtak örökbe magyar gyermekeket hosszabb-rövidebb időre. A kiállítást látva eszembe ötlött, hogy az én gyülekezetemben (Óbudai Református Egyházközség) is van egy kedves házaspár, a Laudon házaspár, akik közül, Laci bácsi is kint volt gyermekként Hollandiába. Így kerestem meg, hogy szeretnék vele erről beszélni, és ő készséggel állt rendelkezésemre, amelyért utólag is nagyon hálás vagyok.

Először is azt szeretném megkérdezni, hogy hogyan is került ki gyermekként Hollandiába?

1944-ben költöztünk Óbudára, és egyből bekapcsolódtunk az ottani református gyülekezet életébe. Édesanyám hívő asszony volt, engem is mindig vitt magával, gyermekisten-tiszteletekre. Az, hogy ki mehetett Hollandiába természetesen szociális alapon választották ki, és így esett a választás, Csobai Zsoltra, a gondnok fiára, és rám.

1948. július elején egy 5 kocsiból álló vonattal, – az utolsó transzporttal – mentem ki Hollandiába 10 évesen. Rajtam kívül még vagy 500 gyerek is jött, akik 8-11 évesek voltak. A vonatok kupés vagonokból álltak, amelyben 8-an fértek el úgy, hogy 4-en a földön, 4-en az ülésen aludtak. Legelőször Venloba vittek bennünket ez a holland – német határnál van, ahol összesen három napot töltöttünk, ugyanis ez volt az elosztótábor, itt dőlt el, hogy ki hova kerül. Ez alatt a három nap alatt, próbálták minket hollan-

dul is tanítani, hogy legalább egy pár szót tudjunk. Amikor külön választottak minket én abba a vagonba kerültem, ami Harlembe ment, onnan pedig Aalsmeerbe kerültem a nevelőszüleimhez.

Milyen emberek voltak a nevelőszülei és hogyan fogadták önt?

Amikor megérkeztem a nevelőszüleim sajnos nem tudtak elém jönni, mivel a Papa dolgozott, de egyébként nagyon kedvesen fogadtak. Fiatal házaspár voltak, a Mama Ger Passies-Middelkoop 27 éves, a Papa Johann Passies pedig 30 éves. A Mama háztartásbeli volt, a Papának pedig szállító cége volt 3 autóval. Gyermekük nem volt, csak később fogadtak örökbe egy 6 éves majd később egy 2 hónapos gyereket. A család egyébként nem tartozott a módosabbak közé, mivel a Papa egy 7 gyermekes földműves család negyedik gyermeke volt. A mai napig emlékszem a Papa kezére, hogy mennyire kérges volt, és a kérges között tele volt földdel. Rendkívül tetszett az, hogy nagyon komoly hívő emberek voltak.

Milyen volt gyermekként egy idegen országba, idegen emberek közé kerülni? Hogyan teltek az első napok, hetek?

Az első napokban kézzel-lábbal próbáltuk egymást megérteni a nevelőszüleimmel, ám viszonylag – mivel gyerekként az ember könnyebben tanul – hamar megtanultam hollandul és egy hónap után nem volt probléma a kommunikációval. Szokatlan volt számomra az a másfajta gondolkodás, ami Hollandiára jellemző volt, pl. mindent jegyre lehetett kapni, de elsősorban nem élelmiszerre gondolok, hanem előfordult olyan, hogy egy pár zoknit is csak jegyre adtak ki. Én is, mint a család tagja rendelkeztem ilyen jegyekkel. Nagyon szigorú rend szerint éltek, külön volt hétköznapi és külön vasárnapi ruha. Én is kaptam odakerülésemkor egy fa klumpát, amiben az első napokban állandóan el akartam esni, de aztán idővel megszoktam, viszont a klumpához való bőr klumpazoknit nagyon szerettem. A másik, amit nagyon nehezen szoktam meg az az étkezés. Igen egyszerűen étkeztek, általában főtt krumpli volt és valami zöldség hozzá. Leves csak egy héten egyszer volt vasárnap, és ez nekem nagyon hiányzott, arról nem is beszélve, hogy a levest birkahúsból készítették, amit szintén nagyon nehéz volt

megszoknom, viszont minden étkezés után pudingot ettünk.

Nevelőszüleim beíratottak iskolába, ahova kb. egy hónapig jártam. A következő református iskola a másik faluban Hoopdorfban volt. Kaptam egy viszonylag elég egyszerű biciklit, és minden nap azzal kellett átjárnom. Egyszer azonban elbáméskodtam (néztem a repülőket) és beleterktem a vizes árokba, ahonnan az osztálytársaim húztak ki. Elmentünk az iskolába, de a tanítónő, amikor meglátott, hívta a szüleimet és onnantól kezdve befejeződött az iskolába járásom, de kezdődött számomra egy új élet.

Mit takar pontosan ez az új élet?

Azt jelentette, hogy a Papának segítettem dolgozni, rengeteget szállítottunk (Chevrolet Dodge autókkal), sokfelé jártunk. Minden pénteken Harlembe mentünk sajtot eladni. A Mama közben persze otthon volt, de abban az időben nagyon kevés nő dolgozott.

Tudna esetleg valamilyen érdekes történetet mesélni, ami nagyon emlékezetes volt a számára?

Nagyon sok ilyen történet van, pl. az egyik ilyen, hogy egyszer elmentem megnézni, hogy hogyan hordják a cukorrépát a földekről az uszályokra, ez azért volt érdekes, mert már akkor olyan komoly gépek voltak, amik Magyarországon csak jóval később jelentek meg. Amíg bémészkodtam, az egyik sofőr elhívott kocsikázni, de az autó beragadt a sárba. Élmény volt nézni, ahogyan kiszabadították, viszont emiatt későn értem haza, és büntetést kaptam érte. Mint már említettem sokfelé jártunk, és a család is szívesen kirándult, így esett meg, hogy egyszer elmentünk megnézni a királynő aranyhintóját, ill. a tengerhez is eljutottunk. Többen voltunk gyerekek, akik azonnal levettük a ruhánkat és futottunk be a vízbe, míg a felnőttek csak a nadrágjuk szárát húzták fel, és csak úgy mentek be a vízbe. Emlékszem rá, hogy később, amikor 1964-ben kimentem, már egészen más volt e téren is a helyzet.

Még egy érdekes dolgot akarok elmesélni. Nekem minden este 8 órakor le kellett feküdnöm, és ez különösen akkor volt rossz, amikor a Mama születésnapját tartottuk, ami november 22-én volt. Még szilveszterkor is ez volt a rend, de ott éjfélkor felkeltettek a szülők, és nagy süteményevést tartottunk.

Voltak-e barátai, esetleg más magyar gyerekek a közelben?

Sajnos nem volt egyetlen magyar gyerek sem a közelemben, viszont a szomszéd kislánnyal

rengeteget játszottam. Volt neki egy rollerje, és azzal gurultunk le a közeli lejtőn, egyszer ő egyszer én. Vele azóta is tartom a kapcsolatot.

Milyen volt az egyházi élet akkor?

A holland emberek nagyon komolyan vették hitüket, és jártak rendszeresen templomba. Minden vasárnap kétszer mentünk istentiszteletre, délelőtt 10-re és délután 5 órára. Ilyenkor a Papa a teherautójával szállította az embereket a templomba, mivel az is Hoopdorfban volt, mint ahova iskolába is jártam.

Mikor jött végül haza?

1949. január 19-én indult vissza a vonat Budapestre. Emlékszem, hogy mikor megérkeztünk a pályaudvarra, rengetegen voltak. Voltak olyan gyerekek, akik teljesen elfelejtettek magyarul, és nekünk kellett fordítanunk a szüleiknek, hogy mit is mond a saját gyermekük.

Gondolom, hogy a kapcsolat nem szakadt meg?

Így van. Rengeteget leveleztem a nevelőszüleimmal, és később 1964-ben 75 dollárral a zsebemben kimentem hozzájuk, mint turista három hétre. A nevelőszüleim 1965-ben viszonzták a látogatást, és nagyon jó kapcsolat alakult ki köztük és a szüleim között. A Papa látva az itteni helyzetet igyekezett nagyon sokat segíteni.

Ik ga slapen ik ben moe
 Sluit mijn oogen beide toe
 Heere houd ook deze nacht
Over mij getrou, de wacht

2. & Boze dat ik heb gedaan
 Gie het Heere loch met aan
 Schom mijn zonden vele reyn
Maak om Jezus wil mij rein

3 Morg von d arme kinderen Heer
 En herstel de ricken weer
 Ja von alle menschen saam
Bidat ik U in Jezus naam Amen

Miben nyilvánult ez meg?

A Papa a hoopdorfi gyülekezet presbitere volt és kitalálta, hogy alakítsanak egy magyar bizottságot, amelyen keresztül magyarországi gyülekezeteket segítenek. Megkeresték Kovács Bálintot a Salétrom utcai gyülekezet lelkészét, aki segített nekik abban, hogy melyik gyülekezetet kellene támogatni. Így támogatták először Váchartyánt, majd következett Dunavarsány, Váralja, és most az Óbudai gyülekezet. Persze ezen kívül is támogattak más gyülekezeteket, intézményeket.

Tulajdonképpen önök voltak azok – a kedves feleségével együtt –, akik tartották a kapcsolatot a holland és a magyar gyülekezetek között, amiért végül is 2007 novemberében Kiss Ferenc díjban részesültek.

Valóban mi voltunk az összekötők, de a Papa ötlete volt az egész. Sajnos ő már a díjátadó ünnepséget nem érthette meg, mert 1997 novemberében, éppen 10 évvel a díj átadása előtt meghalt. A Mama egy hollandiai öregotthonban él, és feleségemmel, Edit néniével minden évben meglátogatjuk őt. Mindazért, amit tehettünk egyedül Istené a dicsőség.

Ha össze kellene foglalnia nagyon röviden, hogy mi az, amit megtanult, akár akkor, amikor gyermekként Hollandiába került, akár később felnőtt fejjel, mit mondana?

Azt mondanám, amit a Papa mondott mindig: „Az élet olyan, mintha az ember egy evezős csónakban ülne, ahol az egyik evező a munka, a másik pedig a hit, és mind a kettőt húzni kell.” Ezt próbáltam egész életemben megvalósítani.

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

ÉRTED, AMIT OLVASOL?

Ha szeretnéd eredeti nyelven olvasni a Szentírást, és mélyebben megismerni üzenetét; ha teológiai ismeretekre, klasszikus humán műveltségre (görög, héber, latin, filozófia, dogmatika, etika) vágysz, akkor a megoldás:

„PROTESTÁNS TEOLÓGUS SZAK“

A képzés helye:

a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán
(1092 Budapest, Ráday u. 28.)

További információ:

Tanulmányi Osztály, Telefon: 06-1 218 0266/217-es mellék.

DÁNYI-NAGY MÁRIÓ

MARXISTÁBÓL APOLOGÉTA – VALLOMÁSOK ÉS MEGLÁTÁSOK ALISTER MCGRATH-TÓL*

Köszönjük, hogy időt szakít ránk Mr. McGrath. Alapvetően két része van az interjúnak, és úgy gondoltam, hogy az első rész a legfontosabb. Amennyiben lesz időnk, akkor tovább haladnánk a második résszel. Személyes kérdésekkel szeretném kezdeni, hogy egy kicsit jobban megismerhessük az emberi oldalát az Ön személyiségének. A második részében inkább teológiai kérdéseket kérdeznék, amelyet a teológián tanuló hallgatók és a tanáraink kérdeztek. Tudna egy kicsit mesélni a családjáról, arról, hogy hol nőtt föl és milyen gyerek volt valójában?

Nos. Észak-Írországban nőttem föl és Belfastba jártam iskolába. A természettudományok területére specializálódtam. Ebben az időszakban ateista voltam – az agresszív fajtából. Úgy tekintettem az ateizmusra, mint magától értetődő igazságra. Részben azért, mert a természettudományok olyannak tündek, mint amelyek kirekesztenek bármi nemű hitet az Istenben. De azért is, mert ebben az időben (60-as évek) egész Nyugat-Európa társadalmi megrázkódtatásokon ment keresztül. Például a párizsi diáklázadás. Ebben az időszakban marxista voltam, és így egy másik okom is volt az ateizmusra – nem csupán mint tudós, hanem olyan ember, aki olyan nézőpontból nézte a világot, ami azt mondta, hogy az Istenben való hit egy nyomasztó érzés, ami egyszerűen el fog múlni egy szociális és társadalmi fejlődés láncolatában. Nagyon ellenséges voltam a vallásokkal szemben, és a marxizmust kiváló eszköznek találtam arra, hogy tanulmányozzam, hogy hogyan hat a kultúra a társadalomra. Ezután Oxfordba kémiát tanultam. Már az első oxfordi otlétem alatt keresztyén lettem. Ez persze magába foglalt egy minden átölelő és nagyon jelentős szemléletváltást, ami az értelmi és szellemi életemre is kihatott. Ezek után a fő kérdés számomra az

volt, hogy hogyan lehetek keresztyén és tudós egyszerre. Ez mindig vitatott kérdés volt számomra.

Az ön keresztyénné válása egy esemény, momentum, vagy inkább folyamat része volt? Emlékszik bizonyos döntő erejű pillanatra?

Nem, nem volt ilyen. Nem tudok rámutatni egy különös pillanatra vagy dátumra, mikor azt mondtam volna, hogy ez voltam, de most már ez vagyok. Ez sokkal inkább folyamat volt, ami akkor kezdődött, mikor Oxfordba kerültem, és már teljes volt akkor, mikor az első szemeszter után hazamentem. 1971-ben kezdődött, és decemberben már szinte teljes is volt. De igazából nagyon nehéznek találom, hogy pontosan meghatározzam, mi is történt valójában. Ez a folyamat magába foglalta a bizonyító alapokon nyugvó alapvető pontokat, amelyek sokkal gyengébbek voltak, mint amennyire vártam volna tőlük. Arra is rájöttem, hogy a keresztyénségnek sokkal hatalmasabb szellemi hitelessége van, mint ahogy azt gondoltam.

Voltak az életében olyan emberek vagy könyvek, amelyek nagy hatással voltak az életére?

Meglepő, de bizonyos szempontból – ahogy ez nálam fejlődésnek indult – azt kell, hogy mondjam, nagyon kevés könyvet olvastam, amely foglalkozott volna a keresztyénséggel. Sokkal inkább emberekkel való beszélgetésben és rájuk/őket való hallgatásban nyilvánult ez meg. Az egyik ilyen ember, aki nagy hatással volt rám, Michal Green. Természetesen ő és én már nagyon régóta barátok voltunk. Ezek után megpróbáltam elmélyíteni a barátságot a keresztyén hit megértésével kapcsolatban. Ez a mai napig nagyon fontos a számomra, mert úgy tűnik, hogy

* Alister E. McGrath, a teológiatörténet professzora az Oxford Egyetemen, kutató a Harris Manchester College-ban és az Oxfordi Keresztény Apologetikai Központ (Oxford Centre for Christian Apologetics) elnöke.

A fordításban közreműködtek: Bíró Adalbert és Neuwirth Tibor teológus hallgatók.

a mai keresztyénség egyik legnagyobb gyengeség az – különösen az evangelikálé –, hogy nem tudják, mit mondtak elődeik és az őket megelőző keresztyén írók és szerzők. Ezen hagyomány és a Biblia ismeretének az összekapcsolása nagyon hasznos lenne saját helyzetünkre nézve is.

Ön sokat foglalkozott a biofizikával – főként kutatásokkal – de ugyanakkor a történeti teológia professzora is az Oxfordi Egyetemen. Mégis, hogyan történt mindez?

Mikor megtértem, úgy gondoltam, hogy szeretném fölfedezni a hit és a tudomány közötti kapcsolatot. Talán a legjobb módja ennek az volt, hogy abbahagyjam a tudománnyal való foglalkozást és elkezdjem a teológiai tanulmányaimat. Beszéltem pár emberrel, és ők azt mondták, hogy ne tegyem ezt, hanem folytassam tudományos kutatásaimat, hogy a hitet egy úgyszólván „doktori” szemmel nézzem ezután. És aztán kezdjek el tanulni teológiát. Elfogadtam a tanácsukat. Valójában sokkal könnyebb volt, mint amire számítottam, mert jó tudósna bizonyultam: sokat publikáltam, és olyan ösztöndíjat kaptam az oxfordi egyetemtől, amely a tudományos kutatásaim eredményeiért illetett meg. Ez az ösztöndíj tette lehetővé, hogy a természettudományok területén tovább folytassam a kutatásokat, és elkezdjek teológiát tanulni. 1971 és 1981 között megszereztem a doktori címet molekuláris biofizikából, és kitüntetést kaptam teológiai tanulmányaim első évének a végén. Ezek az eredmények elég komoly igényeket támasztottak a személyemmel kapcsolatban, de képessé tettek arra, hogy még erősebb teológiai alapokra tegyek szert. Ettől a ponttól kezdve fejlődött keresztyén teológiám. Ezután abbahagytam a tudománnyal való foglalkozást, ami azt jelenti, hogy abbahagytam a tudományos kísérleteket, de ugyanakkor nem hagytam abba a más tudósokkal való párbeszédet. Valójában tehát naprakész vagyok a fő biofizikai, kémiai és biológiai tudományok eredményeivel és tudományos publikációival kapcsolatban.

Valójában nem csak a történeti teológia professzora, hanem Ön a vezetője az Oxfordi Keresztyén Apológiai Központnak is. Miért az apologetika? Miért foglalkozik annyi időt az apologetikával? Miért gondolja azt, hogy ez ennyire fontos?

Nos, úgy gondolom, hogy a legtöbb kérdésre adható válasz arra, hogy miért választják az emberek azt, amit csinálnak – az ő saját történetükbe van beágyazva. Ez rám nézve igaz. Mikrokeresztyén lettem, az egyik dolog, amire rájöttem, az volt, hogy nem igazán értettem meg, mi is az a keresztyénség. Kezdttem rájönni, hogy sok más ember sem érti, és így valótlán, torz képet utasítanak el, valós dolgot értenek félre. Tehát már a nagyon korai időkben észrevettem az apologetika fontosságát. A korai írásaim közül nagyon sok azzal foglalkozott, hogy megpróbálta megvédeni a keresztyén elképzeléseket. Például Krisztus és a SzentHáromság istenségét. És miután Richard Dawkins sokkal ismertebbé vált, fontos kihívást jelentett a keresztyén hit számára. Számomra pedig fontossá vált, hogy válaszként mondjunk valamit. Ez a döntés, ami nem csak az enyém volt, később az Oxfordi Keresztyén Apológia Központ megalakítását is eredményezte. Egy voltam azok közül az emberek közül, akik jelentős részt vállaltak az intézmény megalapításában. Az igazi elképzelések között az is ott volt, hogy egy erős, szellemi kihívást jelentő közösségben alapítsuk meg az intézetet. Egy különleges egység, ami nem csak tanítani, hanem művelni is képes lesz majd hitvédelmet, így igazi forrást jelentve az egyháznak. Ez volt az elképzelés az egész Központ mögött. Úgy döntöttem, hogy abbahagyom a Wycliffe Hall vezetését – amit már kilenc éve csináltam – azért, hogy elkezdjem az intézet vezetését.

Négy könyvét is lefordították magyarra (Bridge Building, The Unknown God, Calvin, és Christian Theology – An Introduction). Magyarországon a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi karán az összes első éves diák az ön könyvével kezdi. „Bevezetés a keresztyén teológiába”. Úgy tűnik, hogy önre sokan úgy tekintenek, mint teológusra. Önnek volt bármilyen hitbéli krízise a teológiai évei alatt? Kihívás volt-e a teológia az ön hite számára?

Igen, volt. Sokféleképpen volt kihívás a számomra. Egy a sok közül a következő volt. Nagyon fontos dolog a felfedezés, azoknak, akik most kezdik el teológiai tanulmányaikat. Úgy gondolom, hogy a legtöbb ember, aki teológiát kezd el tanulni, nagyon jól körbehatárolható értelemmel rendelkezik. Például a megváltás

természete, Krisztus identitása. Ezeket a szempontokat gyakran úgy alakítják ki, hogy bizonyos könyveket olvasnak vagy bizonyos embereket hallanak beszélni, akiket ők nagyon nagyra becsülnek. A teológia tanulása viszont számos alternatív (többféle) szempont és vélemény hatásának kiteszi az embert. Teológiai könyvekben például így fest: „számos módon és szempontból megvizsgálhatunk egy teológiai kérdést. Most pedig vizsgáljunk meg egyet a sok közül.” Ezeket a különböző álláspontokat mindet végiggondolni hihetetlenül zavaró – nyugalmi állapotunkból teljesen kizökkentő – lehet. Amit épp mondani akarok annak, aki ezt a cikket olvassa és épp ezen gondolkozik, a következő: szükségünk van arra, hogy szellemi kihívások érjenek minket azokkal a dolgokkal kapcsolatban, amelyekről kialakult vagy még épp nem kialakult nézőpontunk van. Az 1Thesszalonika 5. részében Pál arra buzdít minket, hogy mindent megpróbáljunk, és ragaszkodjunk ahhoz, ami jó. A teológia tanulása sokféleképpen jelent kihívást, mert ez azt mondja „nézd (nem azt mondja, hogy változtasd meg a gondolkodásod, az értelméd, hanem azt:), biztos vagy ebben?” Ez arra kényszerít téged, hogy gondold át dolgokat. És habár nagyon kihívónak találtam a teológia tanulásának a folyamatát, nagyon hálás vagyok azért, hogy sikerült megcsinálnom. Igazából hatalmas meggazdagodást hozott a hitembe, mert ma olyan nézeteket mondhatok a magaménak, amelyekről tudom, hogy jók és megvédhetők. Szeretnék arra hívni titeket, hogy úgy tanuljátok a teológiát, hogy az a hit minél jobban történő megértésének az érdekében történjen, amit te személyesen hiszel, hogy jó, és életed és munkád alapjául szolgálhat.

Úgy gondolom, hogy nagy segítség ez minden teológus számára. Most pedig a második részre szeretnék áttérni egy kicsikét. Ezek a kérdések nem mindig kapcsolódnak egymáshoz, és lehet, hogy egy picit véletlenszerűen fognak hatni, de megpróbáltam őket logikai sorrendbe szedni. Tehát ahogy már mondtam is a Bridge Building (Hídépítés) című könyvét lefordították magyar nyelvre is, és valaki azt kérdezte erről a könyvről: milyen hidakat lát ma az egyház és a posztmodern társadalom között?

Igen, ez egy nagyon jó kérdés. Úgy gondolom, számos ilyen híd van. Nagyon gyakran a keresz-

tyének meg vannak ijedve a posztmodernitás pusztá képzetétől is. És bárki, aki megijed a posztmodernitástól, hadd mondjak annak valamit, még itt az elején: már hosszú ideje ebben a helyzetben van a keresztyénség. Az első egyháznak is foglalkoznia kellett a platonizmussal. Hogyan hirdetjük az evangéliumot a platonista kontextusban? És mikor a platonizmus elhalványult, az arisztotelianus világszemlélet vált uralkodóvá. Tehát hogyan hirdetjük az evangéliumot egy nagyon különböző kontextusban? A kulcsfontosságú tény az, hogy észre kell venni a kulturális változásokat. Az uralkodó nézetek változnak a társadalomban. A keresztyéneknek pedig folyton fölül kellett emelkedni ezeken a változásokon. Ez az, amit most is csinálunk. A modern a posztmodernnek készítette elő az utat. A modernség nem volt különösebben keresztyén. Természetesen ha néhány régebbi keresztyén írást olvasunk, akkor azt gondolhatod, hogy igen, az volt, de igazából mindössze annyi történt, hogy annyira hozzászoktak a modern gondolkodáshoz, hogy minden új dolgot kihívásnak találtak. A posztmodern kihívás, de ugyanakkor lehetőségeket is jelent. A kihívás a relativizmus. Tudjátok, hogy a posztmodern szerint minden nézőpont egyformán érvényes – amelyik politikai értelemben elég hasznos, de szellemileg nem igazolhatóan, védhetetlen. De az igazi lényeg a következő.

A posztmodern egy igazi módját nyújtja az evangélium magyarázatának. A posztmodern nagyon érdekelt a jelentés, jelentőség és spiritualitás (szellemiség, lelkiség) kérdéseiben. Lehet, hogy nem a keresztyén hagyomány nyelvezetét használja, de a keresztyénségnek sok elképzelése, értéke és fogalma van, amelyeket lefordíthatunk a posztmodern nyelvére. Úgy gondolom, hogy sok dolgot tehetünk. A másik fontos pont: a posztmodern nem szereti a vitát. Nyelvközpontúságról beszél, amely megszűnik rossznak lenni. Inkább egy történetről szeret beszélni, másként kifejezve sokkal inkább helyi, mint univerzális módja a gondolkodásnak. De ahogy az Újszövetséget olvasom, valójában ahogy a Bibliát olvasom, az elbeszélés fogalmi készletét látom, ami mérhetetlenül fontos!

Például: mikor Jézust megkérdik, hogy ki a te felebarátod, nem ad határozott választ. Egy történetet mond el, aminek van lényege. Úgy gondolom, hogy szükséges rájönnünk, hogy a keresztyén Bibliának és hagyománynak gazdag for-

rásai vannak ahhoz, hogy lekösse és megnyerje magának az elbeszélésen alapuló kultúrát. De olyan nyelvezetet használni, ami szem elől téveszti a kor emberét, nem kellene. Leginkább azt látom, hogy napjainkban igazi lehetőség van arra, hogy újra felfedezzük azt, amit már magunk mögött hagytunk, illetve arra, hogy amit fölfedeztünk, elkezdjük átültetni a posztmodern világba.

Azt gondolom, hogy a következő kérdés bizonyos mértékben ehhez kapcsolódik. Keresztyének és nem keresztyének mindig nehéznek találják, hogy hogyan viszonyuljanak egymáshoz. Azonban úgy tűnik, hogy Jézusnak más kritériumai vannak erre a viszonyulásra nézve, mint nekünk. Néhányan ezt szeretnék kérdezni Öntől: nem gondolja, hogy a keresztyének időnként egész sor kritériumot állítanak fel mindenkinek az üdvösségére nézve, jóllehet Jézusnak speciális megváltó üzenete volt mindenki számára? Nem lehet, hogy a mi prédikációinkban is többnek kellene lennie ezekből az egyére szabott megmentő üzenetekből?

Igen, értem, hogy mire gondol. A keresztyén-ség mindig fontosnak tartotta, hogy legyenek nyilvános beszámolók arról, hogy mi a keresztyén hit, és mit jelent keresztyénnek lenni. Mert máskülönben a keresztyénség alaktalanná, bizonytalanná és reménytelenné válik. Tehát először azt mondom, hogy véleményem szerint mérhetetlenül fontos, hogy lássuk annak a szükségét, hogy nyilvánosan vallást tegyünk a keresztyénség lényegéről. DE ezzel óvatosságnak kell lennünk. Mikor valaki keresztyénné lesz, elkezd növekedni. És nagyon gyakran azt tapasztaljuk, hogy aki kezdetben Jézus személye miatt vonzódott a keresztyénséghez, ahogy növekszik a hitben, elkezd felfedezni a Szentháromságról vagy a megváltásról szóló tanítás jelentőségét. Más szavakkal, azokat a dolgokat, amelyeket nem értett, vagy talán még csak nem is hitt korábban, most azonban növekszik ezekben. Ezért olyan fontos az evangéliumokban a növekedő magnak a képe. Valójában az az üzenete, hogy jöhetsz Krisztushoz, és aztán elkezdesz növekedni a hitben. Növekszik érzelmi és értelmi téren is. Tehát én személy szerint nem gondolom, hogy az emberek úgy lesznek keresztyénné, hogy minden egyes tételt kipipálnak. Inkább Krisztushoz vonzatnak, és aztán kezdenek el felfedezni és növekedni. Szerintem azért nagyon fontos apologetikát gyakorolnunk,

hogy feltegyük a kérdést: „melyik a legmegfelelőbb pont, hogy megnyerjük ezt a személyt.” Nem korlátozzuk az evangéliumot arra az egyetlen tételre, mégis azt mondjuk: „ennek az embernek talán ez lenne a legmegfelelőbb, minden más bekapcsolódhat később is.” Én úgy látom az evangéliumi beszámolókból, amelyek arról szólnak, hogy Jézus hogyan foglalkozott az emberekkel, hogy ő sokszor csak egyetlen pont-ra fókuszál. Nézzük például az asszonyt a kútnál a Jn 4-ben, vagy Zakariást, és még van sok más példa is. Itt kezdődik a történetük, de nem itt ér véget. Valójában számomra a legfontosabb dolog nem más, mint az, hogy hogyan vehetünk rá embereket, hogy érdeklődjenek az evangélium iránt, Jézus személye iránt, és hogyan segíthetjük a lelki, szellemi növekedés folyamatát. Azaz apologetika, evangélizáció és fegyelmezés mind összekapcsolódnak. Ezért úgy tűnik nekem, hogy az a veszély fenyeget, hogy egyszerűen úgy gondolunk az evangélizációra, mint emberek hitre juttatására, és ezzel vége a folyamatnak. Igazából azonban ez csak a kezdete egy folyamatnak, amelyben az ember növekszik a hitben. Egy angol mondás szerint „Faith is caught, not taught” – a hitet kapni lehet, és nem megtanulni. Van is ebben valami igazság. De amit hangsúlyozni szeretnék, az az, hogy mérhetetlenül fontos a kapott dolog kibontásának, kicsomagolásának folyamata. Az embernek szüksége lesz arra, hogy megbecsülje azt, amit elhitt, és ez vezet a további növekedéshez, tehát a tanítás valóban nagyon nagyon fontos.

Megint az apologetika vetődött fel, persze Ön egy apologéta. Létezik egy bizonyos McGrath-féle apologetika, ahogy van Shaeffer-féle apologetika is?

Értem a kérdést, és tulajdonképpen a nagyon egyszerű válasz: nem. (nevetés) Nem... Úgy értem, amit valójában csinálok, az én megközelítésemben az, hogy meghirdetek néhány általános alapelvet, amelyeket el is mondok. Az első: értsd meg igazán az evangéliumot! A második: Értsd meg igazán a hallgatóságodat! Ezek után dolgozd ki, hogyan lehet a legjobban összekapcsolni az evangéliumot a hallgatósággal. Van jónéhány apologéta, akiket nagyon jó modellnek tekintek. C. S. Lewis és Shaeffer nagyon jók, és rajtuk kívül még vannak sokan. De egyiküket sem ismerem el mesteremnek, hanem apologéta társaknak tartom őket, akiktől tanulhatok.

Elmondhatjuk, hogy sok, főleg amerikai apológista látszólag azt gondolja, hogy az a lényeg, hogy megtanuljanak egy módszert. Nem hiszem, hogy ez helyes... És nem hiszem, hogy az apologetikai iskolák hasznosak lennének, mert nagyon gyakran azt mondják, hogy ha így csinálod, akkor működni fog. Igazából fontosnak tartom, hogy szélesebb körű megközelítésünk legyen, és tanuljunk a tapasztalatokból, ahogy haladunk előre.

Egy kicsit inkább a kontextualizálásra vonatkozó kérdés következik. A már említett könyvek közül kettőt tankönyvként használunk Magyarországon. A Bevezetés a keresztyén teológiába című mellett a Kálvinról írt könyve a másik. Többen kérdezik, mit gondol, melyik az az egy jelmondata vagy újítása a reformációnak vagy Kálvinnak, amely a mai napig is időszzerű, vagy döntő fontosságú a mai kontextusban.

Ez egy nehéz kérdés, mert olyan sok minden van, amit a reformáció kínált nekünk, hogy egyetlen bizonyos témára koncentrálnunk nem volna igazságos a reformációval szemben. De mivel föltette ezt a kérdést, ezért adok rá egy választ. Számomra a reformáció egyik legfontosabb alapelve, hogy újra és újra térjünk vissza a Szentíráshoz. Térjünk vissza és kérdezzük meg magunktól: „igazán megértettük, valóban a legjobb módon fejeztük ki azt?” Úgy gondolom, ez rendkívül fontos. Ez az alapelv mindenek előtt serkenti a váradalmat, amellyel olvassuk a Szentírást. Más szóval nem egyszerűen azért olvassuk a Szentírást, hogy az megerősítse, amit már egyébként is gondolunk, hanem mert felismerjük, hogy Isten szólhat hozzánk és megkérdezheti tőlünk: „Biztos vagy te ebben? Gondolkodj rajta!” Másodszor, emlékeztet bennünket arra, hogy fennáll az a veszély, hogy olyan teológiai rendszereket építünk, amelyek aztán elválnak magától a Szentírástól. Természetesen egyike azon dolgoknak, amelyek foglalkoztatnak, hogy a protestánsok nagyon összetett teológiai rendszereket fejlesztenek ki, amelyeknek megvan a maguk lendülete, de igazából nélkülözik az erős bibliai megalapozottságot. A teológiánk Szentírásban való megalapozása feltételez egyfajta egyszerűséget, amely nagyon gyakran hiányzik az összetett teológiai rendszerekből. És végül harmadszor, a szentíráshoz való állandó visszatérés lehetővé teszi számunkra, hogy

szembenézzünk az új kihívásokkal. Például Kálvinnak Genfben olyan gazdasági kihívásokkal kellett szembesülnie, amelyekkel elődei nem találkoztak. Így azzal a kérdéssel küzdött, hogy mit mond a Szentírás most, erről a helyzetről. Ahogy tudjuk, nevezetesen azzal a gondolattal állt elő, hogy helyénvaló kamatra pénzt adni, amely gondolat meglehetősen radikális volt, de úgy érezte, hogy ez a megfelelő módja a Szentírás értelmezésének. A nyugati világban, és valójában mindenhol, rengeteg kihívással nézünk szembe. Sokszor azonban egyszerűen csak ismételtetjük a tegnap megoldásait, és közben nem adunk esélyt Istennek, hogy alternatívát kínáljon. Rendkívül fontos, hogy állandóan visszatérjünk a Szentíráshoz, mert protestáns körökben bizonyosan megvan annak a valós veszélye, hogy egyszerűen csak azt mondjuk: „lásuk csak, ez vagy az a híres teológus foglalkozott ezzel a kérdéssel 1850-ben, és az ő válasza megfelelő nekünk is.” Nos, lehet, de az is lehet, hogy nem. Az a gyakorlat, hogy igazán és állandóan visszatérünk a Szentíráshoz, azt biztosítja, hogy folyamatosan összekapcsoljuk a Szentírást és a kultúrát, és hogy közvetlen párbeszédet teremtünk a kettő között, nem rabul esve annak, amit a múlt generációk a Szentírás üzeneteként megértettek egy adott témával kapcsolatban.

Igen, ez valóban nagyon hasznos. Még két kérdésem van. Az első így hangzik: mi a benyomása – ha van egyáltalán – a mai magyarországi keresztyénségről? (Nem tudom, hogy volt-e már benyomása róla.) És van esetleg valamilyen tanácsa vagy üzenete a magyar teológusoknak?

Nos, a magyarországi keresztyénséggel kapcsolatos tapasztalataim csak néhány magyarral való találkozásra korlátozódnak, amelyek a tavalyi European Leadership Forum-on történtek. Tehát csak korlátozott tapasztalataim vannak Magyarországról. De mégis azt mondanám, hogy véleményem szerint nagyon fontos, hogy a magyar keresztyének úgy érzik, hogy képesek a keresztyénség olyan formáinak kifejlesztésére, amely kapcsolódhat a saját helyzetükhöz, és nem csak azt ismételtetik, amit brit és amerikai teológusok mondanak nekik. Igazán szükségük van arra, hogy elkerüljék azt a benyomást, mely szerint a keresztyénség pusztán egy észak-amerikai, vagy nyugat-európai import. Szeretnék nagyon világosan rámutatni, hogy a keresz-

tyénség benne gyökerezik a magyar nép történelmében és kultúrájában. A magyaroknak nagyon sajátos történelmük van. Úgy gondolom, hogy ebben az egyre összetettebb politikai helyzetben az egyik olyan dolog, amelyet tudatosítaniuk kell, hogy sok kelet-európai helyen gyanúsnak tekintik a keresztyénség azon formáit, amelyeket úgy tűnik, hogy az Egyesült Államok alakított. Ezért azt mondanám a magyarországi keresztyéneknek: legyetek önmagatok! Más szóval olvassátok a Szentírást, gondolkodjatok saját helyzetetekről, természetesen olvassátok amerikai és brit szerzőket, de ne éreztétek úgy, hogy azt kell ismételnetek, amit ők mondanak! Fejlesszétek ki a keresztyénségnek egy autentikus magyar formáját, amely hűséges az Íráshoz, és kötődik a saját helyzetetekhez.

Ez nagyon bátorító, köszönjük. Az utolsó kérdésem újszövetséges professzoromtól származik. Nagyon érdekelné, hogy mi az Ön véleménye nézetéről az újszövetségi szerzőkkel kapcsolatban. Tehát, gondolja, hogy az Újszövetség szerzői azzal a tekintéllyel parancsoló igénnyel írtak, hogy ők Szentírást írnak, vagy (ahogy egyesek mondják), mikor Pál a rómaiaknak írta levelét, akkor igazából nem gondolta, hogy az ő írása ugyanolyan Szentírás, mint az Ószövetség. Mit gondol erről?

Ahogy Pált vagy Pétert olvasom, egy olyan valakit látok, aki egyértelműen érzi, hogy Istentől kapott üzenete van a gyülekezetnek, és ők ezt írják le. Az egyház hitelesítette ezt a megítélést. Biztos vagyok benne, hogy voltak mások is, akik úgy érezték, hogy Istentől kapott üzeneteik vannak gyülekezeteknek, de az egyház ezt a nézetet nem hitelesítette: ez az egyik oka annak, hogy van kánonunk. Nekem személy szerint nincs kétségem afelől, hogy Pál hitte,

hogy Isten nevében és Isten tekintélyével beszél ezeknek a közösségeknek. Az egyház pedig úgy ítélte meg, hogy valóban ez volt a helyzet, tehát én személy szerint ebben nem látok nehézséget. De fontos hangsúlyoznunk az érem másik oldalát is: sokan voltak az első században, és azt követően is, akik nagyon szenvedélyesen hitték és hirdették: „ez az, amiről Isten azt akarja, hogy az egyház meghallja“. De nem volt meg ugyanaz a tekintélyük, mint Pálnak. Ezért helyénvaló különbséget tennünk: Luthert olvasva például azt mondom, hogy itt van valaki, aki nagyon nagy horderejű dolgokat mond, és rendkívül komolyan kell vennem. Azonban ez mégsem ugyanolyan, mint amikor Pált olvasom. Mert Pált olvasva többről van szó, mint hogy nagy komolysággal kell vennem, hiszen Pálnak tekintélye is van. Tehát úgy fogalmaznék, hogy számomra az Újszövetségnek parancsoló tekintélye (magisterial authority), Luthernek pedig szolgáló tekintélye (ministerial authority) van. Azért adattak, hogy segítségemre legyenek a Szentírás olvasásában, de az Újszövetségben van valami egészen egyedülálló. Tudta Pál, hogy Szentírást ír? Azt gondolom, hogy a Szentírás szó történetét tekintve túl összetett ahhoz, hogy helyesen magyarázzuk. Ezért használtam egy kissé különböző nyelvezetet. Nincs kétségem afelől, hogy Pál érezte, hogy Isten készítette és vezette őt, hogy elmondjon valamit a római, vagy korinthusi gyülekezetnek. Ez Isten kegyelmének köszönhetően ma is elérhető számunkra, és tanácsot kínál minden gyülekezetnek, amely keresztyének nevezi magát.

Nagyon szépen köszönöm, ez minden, amit kérdezni szerettem volna. Minden, amit mondott, mérhetetlenül hasznos számunkra. Köszönöm.

NÉMETH PÁL

AZ ARÁMI NYELVŰ MIATYÁNK

Kedves Testvéreim! A Biblia olvasása közben kivédhetetlenül felébred a keresztyén emberben a vágy, hogy képzeletében megjelenítse azokat a körülményeket, amelyek között a szent ígék elhangzottak. Megpróbáljuk elképzelni Jézust tanítványai körében. Milyen volt a Mester öltözeke, hogy néztek ki a tanítványok? Milyen volt a palesztínai táj, a növény- és állatvilág? A „mezők liliomai” és „az ég madarai”, „a rókák barlangja” és „az égi madarak fészke”, a háborgó tenger és az alkonyi fuvallat... S még ezeknél is fontosabb: Milyen volt maga Jézus, a megjelenése, a hangja, amellyel megszólította az övét? Hogyan hangzottak a szavak, melyek elhagyták ajkát.

Jézus nem héberül beszélt, de nem is görögül, melyen az Újszövetség megőrizte szavait, hanem arámi nyelven. Ez volt Palesztínában a köznép nyelve. Ezen szólította meg Jairus leányát: *Talíthá kúmi!* Leányka! Kelj fel! (Márk 5:41). Ennek a nyelvnek a szavait használva fohászkodott kereszten a 22. zsoltárt idézve: *Éli, Éli! L^emáná sabaktáni?* Istenem! Istenem! Miért hagytál el engem? (vö. Máté 27:46)...

Többször megkérdeztek arról, vajon nem maradt-e fenn a Miatyánk szövege arámi nyelven? Nem lehetne-e leírni és megtanulni az Úr imádságát úgy, ahogyan maga Jézus mondta; az ő nyelvén, az ő kiejtésével?

Az igazság az, hogy az Úri imát csak a görög nyelvű evangéliumok őrizték meg úgy, amint a legkorábbi tanúk hagyományozták. De a Miatyánk megfogalmazása így görögül is több olyan jellegzetességet mutat, amely a sémi nyelveket – ilyen az arámi is – jellemzi. A korai keresztyén századokban egyszerre több arámi dialektus is létezett. Ezek nem sokban különböztek egymástól, inkább csak az ún. magánhangzók kiejtésében és az idegen szavak átvételének mértékében voltak köztük kisebb-nagyobb különbségek. A közel-keleti keresztyének azt a dialektust használták, amelynek utóda az egyházi irodalom arámi nyelve, az ún. szír nyelv.

A Miatyánk görög szövegének szír-arámi fordítását valószínűleg már Tatianosz (kb. 120-172) egyházatya a II. század folyamán elkészítette, amikor a négy evangéliumot egybe szerkesztette. Ezt nevezik *Diatesszarónnak* („négyből készült”). És ennek az eredetileg görög nyelvű evangélium-harmóniának talán még ő maga készítette el az azóta elveszett szír nyelvű fordítását. Tatianosz művének sémi nyelven csak egy későbbi (IX. század) arab nyelvű fordítása maradt ránk.

Az V. század elejéről származik az Újszövetségnek az a szír nyelvű fordítása, amelyet *Pesittának* neveznek. A *pesittá* kifejezés jelentése: „szó szerinti, pontos”. Ezt a fordítást vesszük alapul, amikor az úri imádságnak arámi nyelvű szövegét megkíséreljük tanulható közelségbe vinni a magyar ajkú olvasóhoz. Nem ígérjük, hogy a magnófelvétel hűségével adjuk vissza az eredeti hangzást, ez kétezer év távolából amúgy is lehetetlen. De több sémi nyelv ismeretében, nincs kétségünk afelől, hogy megközelítőleg ezek a szavak és efféle kiejtéssel hagyták el a mi Urunk Jézus ajkát, amikor imádkozni tanította az övét.

Szövegmagyarázat

„MI ATYÁNK, AKI A MENNYEKBEN VAGY”

Az „atya” szó arámiul *abá*. Megszólító esete (vocativus) három helyen szerepel az Újszövetség görög szövegében (Márk 14:36; Róm 8:15; Gal 4:6). Az „a” magánhangzót nem magyarosan, ajakkerekítéssel ejtjük, hanem ajakkerekítés nélkül „palócosan”. Ha az *abá* főnevet többes szám 1. személyű birtokos személyranggal látjuk el, így hangzik: *abún*. A hangsúly nem a szó elején, hanem a második szótagon van.

A „menny” kifejezés arámiul *s^emajjá*. Az emelt e hangzót nagyon rövid zárt e-nek ejtjük. A „-ban, -ben” jelentésű *b* prepozíciót a szó elé *ba* formában illesztjük. A „mennyben” kifejezés így

hangzik: *basmajjá*. Ezt megelőzi az „aki, amely” jelentésű *d* vonatkozó névmás: *d^ebasmajjá*. Így a szó jelentése: „aki a mennyben vagy”. A szóhangsúly az utolsó előtti szótagon van.

A teljes szövegrész így hangzik (a hangsúlyos szótagok vastagon szedve):

abún d^ebasmajjá – jelentése: „Mennyei Atyánk!”

„SZENTELETESSÉK MEG A TE NEVED”

A *kds* mássalhangzólánc a sémi nyelvekben a „szentség” fogalmát jelöli. Itt a *k* hangzó kiejtése veláris, tehát a szápadlás mögött, a lágysszápadlás (velum) segítségével ejtjük. Ebből képzik az *itkaddas* igét, amelynek visszaható jelentése van: „szentnek mutatkozik”. A befejezetlen szemléletű (jelen-jövő) egyes szám 3. személyű forma: *nitkaddas*. A szóhangsúly a második szótagon van: *nitkaddas*.

A *sem* szó nevet jelent. Arámi-szír nyelven *s^{má}*. Birtokos személyraggal ezt az alakot kapja: *s^{mákh}*. A szó végi „k” hangot egyszerűség kedvéért ugyanúgy ejtjük, mint a magyar „k”-t, de meg kell jegyeznünk, hogy nagy valószínűség szerint már Jézus korában is spiráns kiejtése (fűvóhang) volt, ezt jelezzük a *k* utáni *h* hanggal. A kettőt együtt kemény „h”-nak ejtjük. A továbbiakban nem jelöljük következetesen a spiráns ejtésű *bgdkft* hangzókat, mert ezek kiejtése nekünk magyaroknak nagyon szokatlan

nitkaddas s^{mákh}

„JÖJJÖN EL A TE ORSZÁGOD”

A szír *‘etá* ige jelentése: eljön, megérkezik, visszatér. Ismerős ez a szó az 1Kor 16:22 ből: *máran athá*. A *téte* nőnemű 3. személyű befejezetlen cselekvést jelölő ige. A *malkútá* „királyságot” jelent, amely birtokos személyraggal így hangzik: *téte malkúták* – „A te királyságod jöjjön el!”

„LEGYEN MEG A TE AKARATOD MINT A MENNYBEN, ÚGY A FÖLDÖN IS.”

A *h^{vá}* létige befejezetlen hímnemű egyes szám 3. személyű alakja: *nihve*. A *cebjáná* főnév jelentése: „akarat”, amely birtokos személyraggal így hangzik: *cebjánák*. Az *ajkanná* jelentése: „mint, ahogy”. A „menny” kifejezés, amint láttuk arámiul *s^{majjá}*. A „-ban, -ben” jelentésű *b*

prepozíciót a szó elé *ba* formában illesztjük. A „mennyben” kifejezés így hangzik: *basmajjá*. Ezt megelőzi az „aki, amely” jelentésű *d* vonatkozó névmás: *d^ebasmajjá*. Így az *ajkanná d^ebasmajjá* kifejezés jelentése: „amiképpen a mennyben”. Az *áf* szócska azt jelenti: „is, szintén”. Az *ar’á* szó jelentése: „föld”. A „-ban, -ben” jelentésű *b* prepozíciót a szó elé *ba* formában illesztjük. A „földön” kifejezés így hangzik: *bar’á*.

ajkanná debasmajjá af bar’á.

„MINDENNAPI KENYERÜNKET ADD MEG NEKÜNK MA!”

A *jhb* ige jelentése „ad, ajándékoz”, felszólító módja (imperativus) *hab*. A „-nak, -nek” jelentésű *l* prepozíció többes szám 1. személyraggal ellátott alakja: *lan* („nekünk”). A *lahmá* szó jelentése: „kenyér, élelem”. A *szúnkáná* kifejezés jelentése: „szükséglet”, ehhez illeszkedik a többes szám első személyű birtokos személyrag: *szúnkánan*, eléje pedig az „aki, amely” jelentésű *d* vonatkozó névmás: *d^eszúnkánan* „amelyre szükségünk van”. A *jáumáná* időhatározó: „a mai napon”.

hab lan lahmá deszúnkánan jáumáná – „A mi szükséges eledelünket (kenyerünket) add meg nekünk ma!”

„ÉS BOCSÁSD MEG VÉTKEINKET, MIKÉPPEN MI IS MEGBOCSÁTUNK AZ ELLENÜNK VÉTKEZŐKNEK”

A *sbk* ige jelentése: elhagy, elenged, megenged, megbocsát. Ezt a szót használja Jézus a kereszten: „Miért hagytál el engem” *l^{máná} sabaktáni?* (vö. Máté 27:46). Itt az ige az adósság elengedésére, a bűn megbocsátására vonatkozik. Felszólító módban (imperativus) *sebók*, eléje illesztjük az „és” jelentésű *v* kötőszót *va* formában: *vasbók*. A „-nak, -nek” jelentésű *l* prepozíció többes szám 1. személyraggal ellátott alakja: *lan* („nekünk”). A *haubé* többes számú főnév, jelentése: „bűnök, vétkek”, ehhez illeszkedik a többes szám első személyű birtokos személyrag: *haubajn*. Az *ajkanná* jelentése: „mint, ahogy”. Az *áf* szócska azt jelenti: is, szintén. Ezt megelőzi az „aki, amely” jelentésű *d* vonatkozó névmás: *deáf*. A többes szám 1. személyű személyes névmás *h^{enan}* („mi”) *s^{bakín}* (megbocsátók), *hajjábá* „vétkes”, a többes szám 1. személyraggal a többes számú

forma: *hajjábajn*, előtte a „-nak, -nek” jelentésű *l* prepozíció. A *l^ehajjábajn* jelentése: „az ellenünk vétkezőknek”.

vasbók lan haubajn ajkanná d^eáf h^enan s^ebakín l^ehajjábajn

„ÉS NE VÍGY MINKET A KÍSÉRTÉSBE, DE SZABADÍT MEG A GONOSZTÓL!”

lá tagadószó, *lá ta'lan* „ne vigy minket”, *niszjóná* „kísértés, próbatétel” előtte a „-ba, -be” jelentésű *l* prepozíció: *l^eniszjóná, ellá* (vö. görög: „*alla*”) jelentése: „de, hanem”. A *fcj* ige „szabadítást, megmentést” jelent. Utána az „n” tsz. 1. sz. tárgyi személyrag: *faccán* „szabadíts meg minket”, *min* „-tól, től” *bísá* „gonosz”.

v^elá ta'lan l^eniszjóná ellá faccán min bísá

„MERT TIÉD AZ ORSZÁG, ÉS A HATALOM ÉS A DICSŐSÉG MINDÖRÖKKÉ. ÁMEN.”

mittol „mert”, *d^edílákhí* „tied”, *malkútá* „királyság”, *hajlá* „hatalom”, *tisbóhtá* „dicséret, dicsőség”, *l^e'álam 'álmín* „mindörökké” *ámén* „ámen”.

mittol d^edílákhí malkútá v^ehajlá v^etisbóhtá l^e'álam 'álmín ámén.

Kedves Keresztyén Testvéreim! Íme az Úri imádság szír-arámi nyelvű szövege úgy, amint azt az arámi nyelvet beszélő keresztyének használták és használják ma is az istentiszteleteken és a személyes kegyességben. A korhű kiejtésen lehet vitatkozni, de nem érdemes. Ha valaki a magyar olvasási szabályoknak megfelelően (a megjelölt szóhangsúlyokkal) elolvasa, megközelítőleg azt a hangzást fogja elérni, ahogyan Jézus korában kiejtették, és ahogy Jézus ajkáról is elhangzott.

abún d^ebasmajjá
nitkaddas s^emákh
téte malkúták
nehve cebjánák
ajkanná d^ebasmajjá áf bar'á.
hab lan lahmá d^eszúnkánan
jáumáná
vasbók lan haubajn ajkanná d^eáf
h^enan s^ebakín l^ehajjábajn
v^elá ta'lan l^eniszjóná ellá faccán
min bísá
mittol d^edílákhí malkútá v^ehajlá
v^etisbóhtá l^e'álam 'álmín ámén.

KIRÁLY LEVENTE

„AMIT ISTEN EGYBESZERKESZTETT...“ MIT TANÍT A BIBLIA A VÁLÁSRÓL?

Péter nyolc éve vette el Pannit. Házasságukat a gyülekezetükben áldották meg, ahová gyermekkoruktól fogva jártak, s ott is ismerkedtek meg. Mindketten aktív tagjai voltak a gyülekezetnek, részt vettek az ifjúsági életben és különböző más szolgálatokban is. Házasságukat Isten megáldotta, hamarosan megszületett a kis Peti, a kis Panni, és már úton volt a kis Palika is. Péter azonban kezdett eltávolodni a családjától. Egyre több időt kellett a munkahelyén töltenie, hogy az állását ne veszítse el. Itt találkozott Petrával, aki szintén keresztény volt, de egészen más, mint Panni. Sokkal vonzóbbnak tűnt, és nyitott volt sok mindenre, amire Panni sohasem. Mindennap találkoztak, és sok munkát végeztek együtt. Végül annyira összeemelegedtek, hogy az éjszakát is együtt töltötték. Péter egy ideig megpróbált kettős életet élni, de aztán rájött, hogy ez túl fárasztó. Otthon bejelentette, hogy elköltözik és elvállik. Panni kérésére többször elmentek házassággyógyozó beszélgetésre, és Péter gyülekezeti barátai is próbáltak a lelkére beszélni, és imádkoztak érte. Péter azonban hajthatatlan maradt. Beadta a válópert, és átment Petra gyülekezetébe, ahol senki nem tudott róla semmit. Itt örömmel fogadták mint testvért, és egy év múlva itt áldották meg Petrával kötött házasságát. Most itt él aktív gyülekezeti életet, és megbízható, tisztességes ember hírében áll: szolgálatkész, szereti a gyerekeket, és törődik az idősekkel is.

Ez egy kitalált történet, de minden lényeges eleme az életből van véve. Ha körülnézünk, mi is láthatunk a magunk környezetében hasonló eseteket. Ha nem, valószínűleg csak azért nem, mert az érintettek igyekeznek elhallgatni az ilyesmit, ami sajnos érthető. Hogyan álljunk hozzá az ilyen esetekhez, az ilyen emberekhez?

Akikkel még nem történt ilyen, azok hajlamosak könnyelműen elítélni az ilyet, akikkel pedig már történt ilyen, azok hajlamosak könnyelműen

szemet hunyni az ilyen fölött. Még azok között is, akik a Bibliában próbálnak eligazítást találni az ilyen esetekre, igen gyakori, hogy csak a saját véleményük igazolására használják alkalmasnak tűnő igei idézeteket. Igen ritka a valódi párbeszéd és az alapos igetanulmányozás. A téma pedig tabu marad, holott épp arra lenne szükség atomizálódó társadalmunknak, hogy az ilyen nehéz és fájdalmas kérdésekről józanul tudjunk beszélgetni, és tudjuk egymást lelkigondozni. Nem célom, hogy ez a cikk megválaszoljon minden kérdést és megoldjon minden problémát, de remélem, hogy hasznos lesz, és építő irányba indít minket, amikor aktuálissá válik.

Mit mond a Biblia?

Az Újszövetség válásról szóló szakaszainak értelmezése sok vitára ad okot. Úgy tűnik, hogy Jézus csak abban az esetben engedélyezi a válást, ha házasságtörés történt: „aki elbocsátja feleségét – a paráznaság esetét kivéve –, és más vesz feleségül, az házasságtörő.“ (Mt 19, 9) Ezt azonban sokféle módon értelmezték már. A legtöbben azt mondják, hogy Jézus csak a házasságtörés esetén engedélyezi a válást. Mások még szigorúbban látják, mert a többi evangéliumban nem említi a paráznaság esetének kivételét sem. Pál azonban megengedi a válást, mégpedig abban az esetben, ha a hitetlen társ hagyja ott az illetőt (1Kor 7, 12-15). Sok teológus ezt a válás másik lehetséges okaként tartja számon.

Gyakorló lelkészek azonban ezt a két okot még mindig gyakran nagyon kevésnek, pontosabban gyakorlatiatlannak, sőt bizonyos helyzetekben kegyetlennek érzik. Ez ugyanis azt sugallja, hogy a fizikai erőszak vagy az érzelmi kihasználás nem elég ok a válásra. Sok keresztény ezért csöndesen figyelmen kívül hagyja ezt a látásmódot „gyakorlatiatlan“ bibliai tanítást, vagy más kerülő utakat keres. Azzal jönnek például, hogy

amikor Jézus a „paráznaság esetére“ utal, abba talán az erőszakot és a kihasználást is beleértette. Vagy amikor Pál a házastárs válási szándékát említette, talán beleértett minden olyan viselkedést is, ami nem építi a házasságot, vagy az olyan ember válási szándékát is, aki nem keresztény módra viselkedik. Sokan üdvözölték a Szentírás ilyen csűrését-csavarását, mert nem tudták elfogadni azt, amit a szöveg szerintük mond.

De mit mond a szöveg valójában? Ha az ember jobban megismeri a kor kultúráját, Jézus és Pál korának gondolkodását, kiderül, hogy sem Jézus, sem Pál nem támasztott embertelen követelményeket a házasságban szenvedők iránt. Először tehát azt nézzük meg, hogy mi is volt a kor szokása, s mit jelentett a kor emberének Jézus és Pál tanítása. Utána azt fogjuk tisztázni, hogy a válás bizonyos fajtáinak megengedése nem igazolja a válást, és amikor a válásról tárgyalunk, akkor is a házasság szentségét kell szem előtt tartanunk.

Válás „bármilyen okból“

A korabeli rabbik Ószövetség-magyarázatai, vitái, megjegyzései a Talmudban és a Midrásban maradtak fenn. Ennek az ún. rabbinikus irodalomnak a tanulmányozása beavat a Jézus korabeli farizeusok gondolatvilágába, s így sokszor felfedezhetjük, hogy amikor Jézus tanít, akkor valójában valami olyan zsidó tanításra válaszol, amit a Biblia azért nem részletez, mert az első századi Júdában mindenki értette. Ilyen volt a farizeusok kérdése is, amit Jézushoz intéztek: „Szabad-e az embernek bármilyen okból elbocsátania a feleségét?“ (Mt 19, 3)

Néhány évtizeddel Jézus előtt Rabbi Hillél és „iskolája“ egy újfajta válást vezetett be: a válást „bármilyen okból“. Jézus idejére ez a fajta válás olyan népszerűvé vált, hogy már senki sem törődött azzal, hogy a válásnak mi is az ószövetségi alapja.

A „bármilyen okból“ történő válást az 5Móz 24, 1 egyetlen szavából vezették le. Mózes megengedte a válást abban az esetben, ha a férj „valami szemérmertlent“ talál az asszonyban, szó szerint „meztelenség-esetet“ (az új fordítás félrevezető módon „valami ellenszenves“-nek fordítja). A zsidók többsége felismerte, hogy ez a szokatlan kifejezés a házasságtörést írja körül,

de a Hillél-iskola követői fennakadtak azon, hogy miért van ott az „eset“ (vagy „dolog“, „ok“) szó, amikor elég lett volna az is, hogy „szemérmertlenség“. Úgy vélték, hogy ez a szó egy másik lehetséges okot ad a válásra. Azt állították, hogy bármi, legyen az egy ránc vagy egy odaégetett étel, ok lehet a válásra, mert, mondták, a szöveg megengedi a válást mind házasságtörés, mind „bármilyen ok“ esetén.

Rabbi Sammaj és köre viszont szembehelyezkedett ezzel az értelmezéssel. Szerintük Mózes két szava egy kifejezést alkot, és az nem enged meg semmilyen fajta válást, „kivéve házasságtörés esetét“, ennél fogva minden „bármilyen okból“ történő válás törvénytelen, vagyis érvénytelen. Ez a két egymással szemben álló nézet ismert volt minden korabeli zsidó előtt. A farizeusok pedig azt akarták tudni, hogy vajon Jézus kivel ért egyet. „Szabad-e az embernek „bármilyen okból“ elbocsátania a feleségét?“ – kérdezték. Más szóval: törvényes-e a válás „bármilyen okból“?

Amikor erre Jézus nemleges választ adott, akkor nem ítélte el minden, bármilyen okból is történő válást. Jézus csak az új keletű, „bármilyen okból“ történő válást ítélte el, mert a rabbik második csoportjával értett egyet, vagyis hogy az 5Móz 24, 1 nem két okot említ a válásra – „paráznaságot“ és „bármely okot“ –, hanem a kifejezés egy dolgot jelent, és semmilyen válást nem enged meg, „kivéve paráznaság esetét“.

Ez megdöbbenetelte a tömeget és a tanítványokat, mert azt jelentette, hogy nem válhatnak el, amikor csak akarnak, hiszen a válásnak törvényes oka kell, hogy legyen. Azt is jelentette, hogy jóformán minden elvált férfi és nő nem is volt valójában elvált, hiszen a legtöbbjük „bármilyen okból“ vált el. Lukács és Máté egy mondatban foglalta össze a vitát: mindenki, aki elválik és újraházasodik, házasságtörést követ el (Mt 5, 32 és Lk 16, 18), hiszen valójában még házasok. Amikor „mindenki“-t mondanak „gyakorlatilag mindenki“ helyett, olyan korabeli túlzás, mint amikor Márk azt mondja, hogy Jeruzsálemben „mindenki“ kiment, hogy megkeresztelkedjék Jánosnál a Jordánban (Mk 1, 5). Nekünk talán nem egyértelmű, de a kor olvasója világosan értette, hogy miről van szó.

Néhány évtized elteltével azonban már senki sem ismerte ezeket a szakkifejezéseket. A nyelv olykor gyorsan változik (gondoljunk például arra, hogy ma mennyire mást jelent a „meleg barát-

ság“, mint néhány évtizeddel ezelőtt). A korai egyház, sőt még a zsidó rabbik is elfelejtették, hogy mi is a „bármilyen okból“ történő válás, mivel Jézus kora után nem sokkal a válásnak már csak ezt az egyetlen fajtáját ismerték. Ekkor pedig már csak úgy hívták, hogy „válás“. Vagyis míg Jézus a „bármilyen okból“ történő válást ítélte el, a későbbi generációk minden, bármilyen okból is történő válást értettek alatta.

A házasság szövetsége

Most már, hogy látjuk, mit ítél el Jézus, azt is látjuk, hogy mit nem. Nem ítélte el az Ószövetséget; csak egy hamis zsidó értelmezését. Sőt, az 5Móz 24, 1 helyes értelmezését védte. És talán meglepő, de Jézus nem ítélte el a válásnak azt a bizonyos másik ószövetségi okát, amelyet viszont minden zsidó elfogadott.

Noha az egyház megfeledezett a válás másik okáról, Jézus korában még minden zsidó ismerte a 2Móz 21, 10-11-et, amely megengedte a válást az elhanyagolás esetén. Mielőtt a rabbik bevezették a „bármilyen okból“ történő válást, valószínűleg ez volt a leggyakoribb. A 2Móz szerint mindenkinek, még egy rabszolgafeleségnek is, három joga volt a házasságban: jog az ételhez, a ruházódáshoz és a szeretethez. Ha ezeket elhanyagolták, a cserben hagyott félnek joga volt kiutat keresni a házasságból. Még nők is kereshettek elválást – és meg is kaphatták –, bár ekkor is a férfinak kellett megírnia a válólevelet. A rabbik állítása szerint ezt önként meg kellett tennie, különben addig kapta a verést a bíróságon, amíg rá nem állt!

Ez a három jog vált a zsidó házassági fogadalom alapjává; ott látjuk őket felsorolva a Holt-tenger környékén talált házasságleveleken. Később a zsidó és keresztény házasságokban a nyelvezet formálisabbá vált, és ma úgy mondjuk, hogy „szeretet, megbecsülés és eltartás“. Ezek a fogadalmak a nemi hűség fogadalmával együtt mindig is a házasság alapját képezték. Így a mi házassági fogadalmaink is közvetlenül megfelelnek a válás lehetséges biblikus okainak.

Az étel, ruha és szeretet biztosítását a zsidók szó szerint értették. A feleség dolga volt a főzés és a varrás, míg a férj biztosította az alapanyagokat vagy a pénzt. Mindkettőjüknek hozzá kellett járulniuk érzelmileg a kapcsolathoz, bár időszakosan tartózkodhattak a nemi élettől. Pál

ugyanazt tanította: a házasság tartoznak egymásnak szeretettel (1Kor 7, 3-5) és anyagi hozzájárulással (1Kor 7, 33-34). Nem mondta, hogy ezeknek az elhanyagolása ok a válásra, de nem is kellett, hiszen ez a házasságlevélre volt írva. Akit elhanyagoltak akár érzelmileg, akár fizikailag, az törvényesen kezdeményezhette a válást.

Az elhanyagolás miatt kezdeményezett válás magában foglalta az erőszak vagy kihasználás miatti válást is, mert ez az elhanyagolás szélsőséges esetének számított. A skálának ez a vége egyértelmű volt, de hol volt a másik oldalon a határ? Mi a helyzet akkor, ha valakit otthagytak, és ezért „nem direkt hanyagolja el“ a másik felet? Ebben a kérdésben bizonytalanság uralkodott, ezért foglalkozik vele Pál. Azt mondja minden hívőnek, hogy nem hagyhatják ott a társukat, és akik már megtették, azoknak vissza kell térniük hozzá (1Kor 7, 10-11). Abban az esetben, ha valakit a hitetlen társa hagyott ott – vagyis olyan, aki nem engedelmeskedik a parancsoknak –, arra azt mondja, hogy az elhagyott fél „nincs szolgaság alá vetve“.

Az első századi Palesztinában mindenkinek, aki csak olvasta ezt a kifejezést, eszébe kellett, hogy jusson minden zsidó (és a legtöbb római) válólevél végszava: „Szabad vagy, hogy megházasodj, akivel csak akarsz.“

Mindezt összerakva világos és egységes képet kapunk a válás és újraházasodás szabályairól. A válás csak bizonyos esetekben volt engedélyezett, melyeket megtalálunk az Ószövetségben, és melyeket megerősít az Újszövetség:

- házasságtörés (5Móz 24, 1, megerősíti Jézus a Mt 19-ben)
- érzelmi és fizikai elhanyagoltság (2Móz 21, 10-11, megerősíti Pál az 1Kor 7-ben)
- elhagyatás és erőszak (az elhanyagolásban bennfoglaltatik, megerősíti az 1Kor 7)

A zsidó párok a válásnak ezeket a bibliai alapjait sorolták föl a házassági fogadalomban. Keresztényként mi is „szeretetet, megbecsülést és eltartást“, valamint hűséget fogadunk egymásnak. Ezeknek a fogadalmaknak a megtörése a házassági életközösség felbomlásával fenyeget. Mint minden szerződészegés esetén, a cserben hagyott félnek joga van megbocsátani, de joga van kilépni is.

Házasság és kegyelem

Mit kezdjünk már most mindezzel? Talán érzik az Olvasó, hogy fonák dolog azt tárgyalni, hogy „megengedhető-e a válás”. Aztán az is felvetődhet az újszövetségi kor emberében, hogy miért a törvényről beszélünk, amikor a kegyelem alatt élünk.

A két kérdés egy töről fakad. Mégpedig azért, mert a házasság jóval többről szól, mint két ember szövetségéről. A teremtés isteni rendje valósul meg benne, s Jézus igazából erről beszél. A Mt 19-ben Mózes első könyvét idézi: „Nem olvastátok-e, hogy a Teremtő kezdettől fogva férfivá és nővé teremtette őket? Ezért hagyja el a férfi apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté. Úgyhogy már nem két test, hanem egy. Amit tehát az Isten egybekötött, ember azt el ne válassza.” Amikor pedig a farizeusok a válás mózesi törvényére hivatkoznak, ezt mondja: „Mózes szívetek keménysége miatt engedte meg, hogy elbocsássátok feleségeket, de ez kezdettől fogva nem így volt.” Vagyis mindenki téved, aki a kérdést nem a házasság, hanem a válás oldaláról közelíti meg.

Jézus tehát, noha elismerte a mózesi törvény tekintélyét, a teremtési rendet tartotta mérvadónak – azt a házasságot, amiben egymáshoz ragaszkodnak, mert ilyenek teremtette Isten az embert. A mózesi törvény azért beszél mégis a válásról, mert az emberek „szívének keménysége” miatt ezzel is számolni kell. Jézus azonban, mint mindig, elítéli azt az embert, aki kibúvókat keres, és igazolni akarja a maga bűnös mivoltát.

A házasság szövetsége ugyanis különös módon többet jelent még a teremtési rendnél is: Krisztus és az egyház kapcsolatát ábrázolja. Pál szintén Mózes első könyvének versét kommentálja az Efezus 5, 31-32-ben: „A férfi ezért elhagyja apját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté. Nagy titok ez, én pedig ezt Krisztusról és az egyházzal mondom.” A házassági kapcsolat annak a misztikus egyesülésnek az analógiája, amellyel Krisztus szereti az övét, és

életét adta értük. A házasságnak tehát olyannak kellene lennie, amelyen felismerhető Krisztus szeretete az egyház iránt.

Ez azonban olyan elvárás, amelynek egyikünk sem tud eleget tenni. Hát még ha arra gondolunk, hogy Jézus mit ért házasságtörés alatt! „Aki kívánsággal tekint egy asszonyra, már paráznaságot követett el vele szívében.” (Mt 5, 28) Nem a cselekedeteinkre kell tehát elsősorban vigyáznunk, hanem legbelső indítékainkra, indulatainkra: „Mert a szívből származnak a gonosz gondolatok, gyilkosságok, házasságtörések, paráznaságok, ...” (Mt 15, 19) – cselekedeteink csak ezeknek megfelelően következnek.

Isten előtt mindnyájunknak van tehát szégyellnivalója. Mindnyájan rászorulunk Isten kegyelmére, amely Krisztus halálában és feltámadásában lett nyilvánvaló. Ha így nézzük, már nem is azon fogunk megbotránkozni, hogy egyesek látványos bűnöket követnek el, vagy azokban élnek – így inkább az a megdöbbenő, hogy mindezek ellenére tart az isteni kegyelem, amely megóv minket a végső összeomlástól, sőt, amely révén Isten mindig kész újat kezdeni velünk.

A kegyelem szemszögéből nézve a házasságban sem megbotránkozunk azon, hogy azt folyton hitványságaink és elbukásaink gyötrik. Szomorú bűnbánattal vesszük tudomásul, hogy ezek bűnös természetünk jelei. Viszont hálát adunk azért, ha házasságunk megmarad, és rácsodálkozunk a kegyelem házasságot is megtartó titkára. Lehetnének törvényeskedők azokkal szemben, akik felbontják egyszer megkötött szövetségüket, de jusson mindig eszünkbe Jézus szava, melyet egykor a házasságtörő nőről mondott: „Aki bűntelen közületek, az vessen rá először követ.” Inkább vegyük a szívünkre, hogy mint bűnösökhöz, Jézus szava hozzánk is szól: „Én sem ítélek el téged; menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!” (János 8, 11) Ezzel a lelkiüettel vegyük komolyan felelősségünket mint házas felek, és így lelkigondozzuk azokat, akiknek a házassága a bűn martalékává vált.

IRODALOM

A cikk nagymértékben felhasználja David Instone-Brewer, *What God Has Joined* című cikkét, amely a Christianity Today on-line változatában jelent meg 2007 október 20-án.

További irodalom:

Szűcs Ferenc, *A válás folyamata és az újránházasodás – teológiai etikai szempontok*, in: Confessio 2004/3, pp 59-64.

SZETEY SZABOLCS

PRÉDIKÁCIÓ EGY TÉMÁRA AVAGY 1848-AS ORSZÁGGYŰLÉSI PRÉDIKÁCIÓ A KÖZTEHERVISELÉSRŐL ÉS A KÖZADÓRÓL

„Ne legyen hasonlóság a testben, hanem a tagok egyenlőképpen, különbség nélkül egymásért szorgalmatosok lévén, az egész testet táplálják”.
(I. Korinthus 12, 25)

Itt Szent Pál nemcsak, hogy elvállalja, de műhatatlan kötelességgé teszi Jézus egyházában a terhek közös viselését, a közadó, a közteherviselés elve mint alap nemcsak a polgári állomány, hanem a keresztyén egyház alá is oda van fektetve: éppen ezért, anélkül, hogy a polgári törvényhozásnak nálunk annyiféle irányban elkertelt, s annyi árkok közé szorult vetésébe vágnám sarlómat: mint keresztyén néptanítót, úgy hiszem, engem is megillet e tárgyhoz saját szempontból hozzászólni, megillet, kivált titeket e napi tárgyról vallásos szempontból indulva, gondolkodni.

Valami újat, valami szokatlant tőlem e tárgyban ne várjatok, mert itt újak, szokatlannak, sőt képtelennek magát ezt lehetne nevezni: hogy van még a föld hátán keresztyén ország, keresztyén társulat, melynek tagjai ezt megérteni nem mondom gyávaságból, de büszkeségből nem akarják, szüntelen venni, de soha nem adni, mindig nyomni, soha nem könnyíteni, törvényt, igazságot maga irányában szigorúan követelni, de törvényt, igazságot szolgáltatni másoknak, a társaságnak csak kegyelemből, bíborban, bárszonyban burkolódni, és a meztelen közügyre a koldusok szemetjén szedett rongyokból varratni meleg ruhát, minden nap vígan lakni, s a terhet mégis azon Lázárok vállára rakni, kik százankint halnak el éhen a gazdag küszöbök előtt: csak valljátok meg, hogy ha volna keresztyén ország,

mely a közteherviselés elvét ily képtelen gyakorlatban léptetné életbe, azon ország volna az, mely megért a halálra, melynek határit a próféta kerülve kiálthatná, mint hajdan: Jaj néked, Jeruzsálem! Mindegyik társaság bizonyos alapszerződéseken áll, minél több önkény lengi át ez alap szerződés pontjait, annál több fekete fonal köti azt a legfőbb társasági bűnhöz, a rabszolgasághoz: hol embernek földadata minden élvezetet magának ragadozva másokkal vitetni terheit ingyen, másokkal teljesíttetni kötelességeit, s ezen fölül magát a teherhordók és kötelességvivők által még meg is fizettetni. Ez a rabország természet és Isten elleni bűne, ez ellen küzd annyi századok óta a keresztyénség, e zsidó tizedi, és pogány hűbéri nyavalyát igyekezett magából a keresztyénség annyi átalakuláson keresztül kihajtani, s ennek leghasznosabb orvosszerire talált a közteherviselésben. Hiszen vannak emberek, kik az embert csak bizonyos osztálynál kezdve el emberszámba venni, fődicsőségnek, osztályuk legféltőbb kincsének tartják szűzvállukat közteherviselés alá nem hajtani, mint Éli pap fiai a régi egyház viláján az áldozat húsnak kövérét kiválogatva a közoltáron csontdarabokat, sovány alamizsna falatokat égetni meg. Vannak emberek, kik a közügytől elzsugorgatott pénzen közbűnöket vásárolnak, s a teherviselő osztálynak ezeket adják vissza köszönet fejében, mindezek nem új,

nem szokatlan dolgok, régi megrohadt bűnök, de szokatlan különösen az, hogy ezek osztályi erények gyanánt mutattatnak fel.

Minthogy tehát sok dolgok történnek a nap alatt, s az említett társasági bűnök el is követtet-tek már emberek által, s eszükbe se jutott, hogy az nem szabad, minthogy semmire sem hajlandóbb az ember, mint arra, hogy ki-ki tetszése szerint tágítsa vagy szorítsa legszentebb tartozásinak körét, s egyes emberek és nemzetek, egyes osztályok éppen ott szoktak szabadság érzetökben felfuvalkodni, hol legszentebb tartozásaik megtagadására erőszakoltak maguknak kiváltságokat: helyén lesz a közteher megosztásáról mint a keresztyén társadalmak egyik alapeszméjéről gondolkoznunk. Mert csak valljuk meg, hogy ha valami társasági vétek bevehette magát a nemzeti szokások közé, vagy befészkelte magát a törvénybe, azt többé elkövetni senki nem szégyenli, sőt ha valaki az ellenkező társasági erényt követné el, azért még feleletre is vonathatnék, például tegyük fel, hogy lehetne még e földön egy olyan ország, melynek törvényi között a több képtelenségek mellett ez is ott volna: hogy aki mindent bír semmit, aki semmit bír, mindent fizessen, minden terhet vigyen; ha találkozna valaki, aki megfordítná a dolgot, s éppen ezért vállalna terhet, mert néki van mindene joga, birtoka mások felett, ez még akadályozva is látná magát legszentebb kötelessége teljesítésében. Nem árt visszamennünk a keresztyénség tiszta elveihez s ezeken alapítani meg a közteher megosztásának szükségességét.

1. Jézus és a természet nagy törvénykönyve első lapján az első cikk az emberek természeti egyenlősége. Az embernek mikor eszébe jutott megszegni e nagy könyv minden törvénycikkét egymás után, legelőször is az első lapot tépte ki, s helyébe ragasztá az emberistenítés eretnek tanát, ott van még most is e nagy törvény könyvben a meghamisított előlap; s ott lesz mindaddig, míg a törvény előtti egyenlőség kimondva nem leend. Szomorú dolog a törvényhozások történetében, hogy az emberek, a törvényhozók, nem elől, hanem végül kezdték kiigazítani e törvényeket, s amely lapot emberkéz legelőször tépett le belőle, azt legutoljára fogja bele köttet-teni. Szomorú dolog, hogy sok helyen a fönnál-ló rend elleni bűn az első törvénycikk felidézése, pedig bár mint szégyelljük a szegény rokonságot bár mi üvegházakban virágoztassuk és gyümöl-

csöztessük nemzetiségünk fáját, elébb utóbb ki kell azt ültetnünk ama nagy köztelekbe honnét hajdan kivették volt. Hiába ragadjuk el magunkat, családunk bélyege rajtunk van, egy Istenünk, egy Atyánk mennyben, egy közös apától származunk e földön, itt lakunk mind, idegen csillagból nem szakadt le hozzánk senki. Bábel tornya nem illeté hegyével az egeket, egy léget szívunk, s e légben oly magasan nem lakhatunk, hogy szegény rokonaink betegségét ránk ne ragaszthatná, aztán meghalunk mindnyá-
jan, a régi út, melyen mennyei tűzszekerek jár-tak földünkre, elromlott nyoma se látszik. Ha van köztünk különbség, az csak külső, mely belső lényegünkön mit se változtat, ki ezeket kétségbe hozná, kétségbe hozná a keresztyén-ség alapelveit, s visszamenne az emberistenítés pogány elveihez. Mert ha az emberre bízunk az osztályozást, ha szabad tért lát maga előtt, még a keresztyénség kebelében is, addig különböztet, addig oszt, míg magát több embertársai fölött a félistenek közé sorolhatja, kinek minden szabad. Ki Isten és a törvény nevében magának foglalja a föld minden javát, s embertársai iránti minden tartozása csak kegyelem, ki mindent feloszt a föld hátán, csak a terheket nem.

Ezért ha valahol éppen ott, hol a közterhek felosztásáról van szó, alapul kell venni az emberek természet és törvény előtti egyen-lőségét, mert ha nem erre építünk, ha a zsinór-mértéket kiváltságokkal s tehermentességekkel tépjük össze, már magába az alaphoz odatettük a későbbi botrányok nagy követ, oda a közanyagot, melyből későbbben a társaság halálos betegsége fejlődik ki okvetlenül. Igenis az, aki amott vaspálcát tart kezében, szintúgy, mint az, kit e vasvessző porrá zúzott ama hatalmas, kinek útára a föld népe teríti szegény köntösét, hogy lábával a földet ne illesse, ki szemet huny a földön csúszó Isten nyomorékja előtt, mert e látás pillanata sugárít el. Szennyezhetné mind a kettő testvér – a szegény és a gazdag találko-znak, mindkettő Isten teremtése, s midőn Jób rab-szolgáját magával egybehasonlítja, midőn magá-val számot vet, hogy annak mivel tartozik, ilyen vallomást tesz [Jób] 31:15. „Nem de nem ugyanaz teremtette-e ezt is, ki engem anyám méhében teremtett?”

2. Kísérjük tovább az embert. Megkívánja mindegyik embernek saját érdeke, hogy valami társulathoz csatlakozik, mert egyedül nincs

ember, ki betölthetné rendeltetése célját, mely ez, hogy mindegyik tag külön-külön szorgalmas legyen az egésznek javára. Igaz, hogy nem áll többé rajtam megváltoztatni a társaság alapszerződéseit melyben történetesen születtem, de rajtam áll elszedett törvény és jogaimból annyit visszakövetelni, mennyit csak lehet, e visszaköveteléseket tenni valahol nem szabad, ott a társasági viszonyok nemesedni, tisztulni soha nem fognak. Az ember társas életre van teremtve, melynek jótéteményeiben osztozni joga, terheit e jótéteményekkel iránylag hordozni kötelessége, azzal a különbséggel, hogy a jótéteményekről lemondhat, de a terhek viselése alul magát igazságosan fel nem mentheti. Ama kegyes ábrándozó, ki a társas élet minden édes viszonyát eltépte, magánya sötét falai között ássa el talentumait, viszont ama rideg bölcs, ki függetlenséget keresve minden társas érintkezést visszautasít, mindkettő a társaság terhe, mint amaz álló vizek, mely életárkokban levezetni nem lehetvén csak férgeseket nevel, léget ront. Az ember nem az, amivé őt néhány ábrándozó beteges agya soványította, hanem amivé őt éppen teremtette, s melyik magányban tespedő embernek kiháló lehele képes egy ember életéhez megkívántató boldogságnak csak száradt részeit is megteremteni, nem! Ez élő sírboltokban nem nyit az élet virága, e sötét barlangokban az élet elrohad vagy elfüstölög, de éltető lángokra nem lobban fel soha.

S ha léteznének valahol olyan társulatok, melyek mint holt tetemek csomósodtak volna fel a társas élet nagy testületén, ezek nem alkotórészei, hanem organikus bajai az egésznek. Ezeket keresztül nem járnak az életnedvek, vagy amit a köznedvből magukba szívtak, azt kárányaggá mérgezik el önmagukban, vagy ha léteznének viszont társadalmi alakulások, melyeknek feladatuk lenne, mint nagy homokterületeknek minden nedvet magukba szívni, s egy szál kórót se adni vissza, minden jótéteményt felemészteni, semmi terhet nem vállalni, ezeket is úgy lehetne tekinteni, mint sírokat, melyek mindent elnyelnek, de vissza nem adnak soha. Ezért az írás szava szerint Prédikátor 4:10. „Jaj az egyedül valónak, mert nincs ki felemelje őt. – De jaj viszont a [nadály] két leányának (Példabeszédek 30. [fejezet]) kik a kiszívott vízben fulladnak meg!”

3. A társaságba állt egyesek érdeke megmaradva egyes érdeknek, szükségképpen

beleolvad a közérdekbe, s így lehet viszont hatásban az egyesek érdeke köz, a közérdek egyesek érdekévé. E viszonzthatás, ha igazság, és méltányosság alapján nyugszik, a társas élet összetartó központi erejét veszi. Így már azon oknál fogva, hogy társaságba léptem, magány érdekei, mit alá kell rendelnem a társaság érdekének, mégpedig nem tisztán a méltányosság ezen szabályánál fogva, hogy azon emberek irányában kiktől hasonló áldozatokat kívánok, én is hasonló áldozatokkal tartozom, hanem azért is magánérdekem kívánja, hogy úgy legyen. Így például nagy szükségem van két kezemre, s önérdekemben áll őket ép erőben tartani, tegyük fel, hogy e kezeken gyógyíthatatlan fekély támadván az egészt fenyegetné veszélyek, az érdek megváltozik az egésznek javáért, és éppen abban olvad össze magány érdekem a közérdekkel, amit ilyenkor odaáldozok. Nem szándékom, nincs is helye itt, hogy visszamenjek a birtokszerezhetési feltételekre, nem kértem hol vettük azt, amink van, nem kértem, hol vették egyes nemzetek, egyes családok, amit magukénak mondanak. Annyit azonban nagy írás nélkül állíthatok, hogy nincs oly büszke nemzet vagy család, melynek e tekintetben sok szégyellni valója ne volna, nincs oly család, melynek több becsületére ne válnék rokonának mondhatni zsellérjobbágját, ki szamarait őrzi, mint sok nagy hitű elődjét, kinek minden szerzeményi érdeme abban állott, hogy a szomszéd szabad szőlőjét foglalá birtokához, hogy a késői árkokat sírokban tudná elhallgattatni. De van ennél még egy sokkal nagyobb szégyen, mi ez? – kérditek. – az, mikor az így szerzett birtokra eső közterhet el nem vállalni osztályi erőnné kereszteltetik, mikor a társasági élet legelső kötelessége a társaság terheibeni igazságos osztozás szeszélytől, vagy úgy tetszésüktől függesztetik fel, van még ennél is nagyobb szégyen, s ez az, hogy midőn az igazság s a társaság közhite felszólal követelőleg, s megkívánja, hogy nemcsak az adjon, akinek nincs, hanem adjon már egyszer az is, akinek van, akinek mindene van, e szent, e méltányos kívánság, a semmivel bírónak a mindet bírók elleni háborújává torzítottatik.

Én nem mondom, hogy van, de ha volna ilyen társaság a föld hátán, nem magára mondaná-e ki az ítéletet, mit hajdan Jézus kimondott a fügefára, melynek buja lombjai között gyümölcsöt nem talált?

4. Ha mindenkinek magánérdeke megkívánja, hogy társaságba, annak oltalma alá lépjen, úgy a társaság közérdeke parancsolja, hogy legyen közjövdelem, melyből a társaság közszükségei fődöztessenek, s e közjövdelemhez járuljon mindenki azon mértékben, amely mértékben a társaság jótéteményeit élvezi. E tisztán felállított igazságból a keresztyén vallás elvei egy jótát, egy halszályt sem engednek, itt nincs kivétel, nincs mentség, nincs kivált annak mentsége, ki megosztott a társaság földén, a társaság jövdelemének egyedüli biztosítékán.

Maga Jézus, ki azt mondá magáról, hogy a rókának van e földön barlangja, de neki nincs annyi helye, hová fejét e földön lehajthatná, ki megmondá, hogy az ő országa nem e világból való: megfizette a fejadót, megadatni parancsolá a királynak, ami a királyé, Istennek, ami Istené. Igenis, részint ama fény fenntartásáért, mely között az igazgató hatalomnak a világ előtt fel kell lépnie, részint azon nagy intézkedésekért, melyek a társaság bel- és külerejét alkotják, közterhet kell viselni a társaság mindegyik tagjának. Kivéve e törvény alul nem lehetne senki egyéb ama nyomorultnál, kinek csak teste-lelke, kinek mint a csigánál hátán házán, keblében kenyerre, kinek magának nem lévén kezét mire vetni, maga is mint közteher nehézkedik a társaság vállára. Igenis mondjuk ki a keresett igazságot röviden: csak maga a közteher lehet mentes a közteherviseléstől.

Hol van azon egyes ember, vagy bármelyik társaságnak azon egyes gazdag osztálya, melyet a közkölttségviseléssel, annak elpusztítása nélkül megróni lehetne. Hátha valamelyik társaságnak az jutna eszébe nagy szabadsága érzetében, hogy megtagadjon egy népet, szerződésre lépjen egy sereg koldussal, hogy vigye helyette a közterheket azon morzsákért, melyek a gazdagok asztaláról lehullanak, vagy azon néhány fillérért, mit közöttük elhullatni kegyeskednek. Mit mondanátok egy társaságról, mely e szerződést századokon keresztül őrizné törvénykönyvében,

mint legfőbb kincsét, mint aranygyapját? Mit mondanátok ama társaságról, melytől az aranygyapjat, mint a hajdani mesés korban csak tüzes sárkányok és egyéb szörnyek legyőzése után lehetne csak elvinni, s ekkor is azt merné mondani, hogy a törvény a tulajdon szentségéhez nyúlt?

Nem! titeket viszont, titeket, hazám tisztelt nagyjai, e vád nem érdekel, te is, hazám szegény, sokat szenvedett népe, nem nyögsz már amaz átok alatt, mely hajdani nevedben, a nyomorult, egyedül adózó nép nevében annyi ideig rajta feküdt volt! Ama hajdani Jáél szege, mellyel nyomorult fejed a földhöz szegezve volt, kihúzott végre is, és te felemelvén fejedet, nézni kezded a múltat, hol csak kegyelem terjeszté ki fölötted szárnyait, nézni kezded a jövőt, hol a törvény erős paizsa véd, nézni kezded a múltnak mezejét, hol atyáid a szolga földön téglát vetettek, nézni kezded a jövőt, hol szabad földön házad népe kenyerét aratod, megadván belőle Istennek, ami Istené, a királynak, ami a királyé.

És ha e remény, mint hiszem, nem hiú remény, ha a törvény kimondja a tehermegosztás fölött szentesítő igéjét, akkor hála néktek az igazságért. A testvéri láncz, melyen annyit tépett az idő, annyit az elcsüggedés hosszú harca, megerősödik viszont, s elmenve én is viszont a nép közé, melynek nevében szóltam hozzátok, bátran hajthatom fejemet kebelére! Adná Isten, hogy gyöngye hangom kiterjedhetne e hon minden határára, bejutna mindegyik hajlék födele alá, hogy ezt hallva a nép jókedvvel hordozná terheit, s amit sokan annyi éveken át elfogtak a köztartozásból, az volnék egy nagy, egy országos pénztárrá, melynek költségén hazánk új lakodalmi köntöse megkészülvén, tisztességgel megjelenhetne a föld választott népei között. Adná Isten, hogy úgy járna sok szükségét látott hazám, mint hajdan Mózes, ki megtiltá a népnek, hogy több kincset ne hordjon az Isten sátora megépítésére, mert a közkincs haladja már a közszükséget. Ámen!

* * *

A prédikáció szerzője nem más, mint Dobos János, aki rendkívül neves személyiségnek számított a maga korában. Dobos János Óbudán 1804. április 14-én született. Apja Dobos István óbudai lelkész – aki egyébként a leghosszabb ideig volt lelkésze Óbudának. Dobos tanul-

mányait Óbudán kezdte, majd azt követte Kecskemét, illetve Debrecen. 1829-ben tette le lelkészi vizsgáit, és kezdte meg lelkészi szolgálatát. Szolgálati helyei között fontos megemlítenünk, hogy Dobos István 1830. február 27-én bekövetkezett halála miatt fia, Dobos János lett a

lelkész, aki Óbudán 13 évig teljesített szolgálatot. Ezt követően rövidebb-hosszabb ideig működött Kömlődön, Pécelen és Tóthfaluban.

1847-48-ban, az utolsó rendi országgyűlésen Pozsonyban lelkésként ő képviselte a protestáns rendeket. 1854-ben hívták meg Ceglédre, ahol 33 évig, vagyis haláláig szolgált. Ő volt az, aki Turinban 1877. január 24-én 100 ceglédi polgár élén átadta Kossuth Lajosnak Cegléd város képviselői mandátumát, és száműzetéséből egyúttal hazahívta Kossuthot. Dobos János 1887. február 3-án halt meg, és a ceglédi temetőben helyezték örök nyugalomra.

Rendkívül érdekes Dobos János fent közölt prédikációja. Nemcsak azért, mert egy országgyűlésen hangzott el, hanem azért is, mert annak ellenére, hogy a prédikációnak van textusa, igazában még sincs. Klasszikus példája annak, hogy voltak régen olyan prédikációk, amelyek egy-egy téma köré épültek fel, vagy egy témáról szóltak, és a textust csak azért vették fel, mert az adott bibliai rész foglalta legrövidebben össze a mondanivaló lényegét. Erre látunk példát most is. Ha figyelmesebben olvassuk el a prédikációt, feltűnik, hogy az alapige szinte alig kerül elő, de annak fő mondanivalója végig ott lüktet a sorokban. Sajnos ma is találkozunk olyan prédikációkkal, ahol egy témáról van szó, ami még nem volna baj, ha legalább a textusnak valami köze lenne a prédikációhoz, ha legalább a központi lényegét összefoglalná.

Homiletikátörténetileg a prédikáció a racionalizmus korszakába sorolható. Míg a pietizmust a túlzott individualizmus jellemezte, addig erre ellenhatásként következett a racionalizmus, amely a kijelentésnek a vallás igazságának kizárólagos bírójául az emberi észet tette. Magyarországon e korszakban szószerkeink legnagyobb része a német racionalizmus befolyása alatt állott. A kiváló német racionalista homileták beszédei, az általuk kiadott nagyszámú homiletikai folyóirat (Magasin für Prediger) szolgált minta gyanánt a magyar lelkészek számára is, amelyről Tóth Ferenc, az első rendszeres magyar Homiletika szerzője is ír. Éppen maga Dobos írja élete végén – Autobiográfia címmel –

megjelent életrajzában: „Engem azokban a dolgozatokban ne keressetek, mert én azokban nem vagyok“, ugyanígy mondhatjuk, hogy a korszak beszédeiben ne keressük a gyülekezetek életét, problémáit, mert a legtöbb esetben semmi sincsen azokban.

A hangsúly sokkal inkább áttevődik a szónoklatra. Kitűnően felépített, logikailag átgondolt beszédeket olvashatunk, de ezek mellett a prédikációk rendkívül szárazak és érdektelenek, nem egyszer tetézve még azt annak hosszúságával.

A racionalizmusnak is van azonban egy pozitívuma, hogy az egyház tekintetét ráirányította a reális életre, és igyekezett arra, hogy a nagy üdvígazságokat az ember felfogóképességéhez igazítsa. Ez ma is megfontolandó, mert láthatjuk, hogy napjainkban az általános műveltség, az olvasottság, a szellemi igényesség folyamatos hanyatlásban van. Nyilvánvalóan nem az a cél, hogy az egyház lejjebb adjon igényeiből, hanem éppen az lenne a feladata, hogy valamiféle hitbéli és szellemi igényességre buzdítson és neveljen. Ehhez azonban szükség lenne arra, hogy olyan jól felkészült lelkipásztorok hirdessék Isten Igéjét, akik szeretik és művelik a teológiát.

Felhívnam azonban a figyelmet a míves nyelvezetre, amely jellemezte a korszakot, és amellyel Dobos is rendkívül jól bánt, és igyekszik megnyerni hallgatóit az ügynek. Látható, hogy rengeteg bibliai idézet szerepel a prédikációban, és nem egyszer egy-egy bibliai példát allegorizálva ültet át annak a kornak a problémáira és visszasságaira. Ám ami a legfontosabb, hogy a prédikáció olyan kérdéseket feszeget, olyan társadalmi anomáliákra hívja fel a figyelmet, ami méltán aktuális napjainkban is.

Persze lehet negatívan is megítélni a racionalizmus korát, legalábbis ami az egyházi vonatkozásait érinti, de érdemes meglátni benne, hogy abban a korban még értették, olvasták, szerették és használták a Bibliát.

A most közölt (eredeti kéziratból átirtn) teljes prédikáció megtalálható a Ráday Levéltárban a C/20-as jelzet alatt (III. doboz, a 220-221. számú prédikáció között egy kis mappában).

BABITS MIHÁLY

IRODALMI NEVELÉS

– Egy tantárgy filozófiája tanulók számára –

Sokat beszélnek az irodalmi nevelésről és sokszor ellenséges hangokon. E tanulmány célja megmutatni, miért lett az irodalmi nevelés, s miért marad az emberi szellem minden nevelésének tengelye.

A stilisztikáról és retorikáról lesz szó: arról a két stúdiumról, melyet a klasszikus ókor egynek tekintett, és egy néven retorikának nevezett. Egy stúdium ez most is, csakhogy két oldala van: gondolataink összegyűjtése és kifejezése. Egy oldalról gondolkodni, más oldalról beszélni tanít, a szó legtágabb értelmében. Az olvasás is gondolkodás, s az írás is beszéd.

Gondolkodni és beszélni: nem lehetne rövidebben és mégis teljesebben megjelölni egész középiskolai tanításunk célját. Nem tanítunk mesterséget, és nem képesítünk semmi mesterségre. Nem tanítunk ismereteket vagy a feledésnek. Nem tanítunk tudományt: a tudomány nem tíz-tizenhét éves gyermekeknek való. Aki tudományt akar tanulni, annak már nagyon jól kell gondolkodni tudnia. Művészetet sem tanítunk: azt nem lehet tanulni. Gondolkodni és beszélni tanítunk.

S ha ily szempontból nézzük a dolgot, akkor megértjük, miért volt a művelt ókor szellemi nevelésének egyetlen és fő tárgya a retorika, s be fogjuk látni, hogy ami a lényegét illeti, manapság sincs ez másképp. Egész iskolád retorikai, s minden tantárgy igazában csak retorika ma is. Minden nyelvtan és minden irodalom gondolkodni tanít és beszélni. A nagy írók művei stilisztikai és retorikai példatárak, s az idegen nyelvekből még jobban megérted a gondolkodás és kifejezés bonyolult masináját, mint a magadéból, melyet már megszoktál.

A számtan levezetéseivel, a retorika egy része: a dedukciók tana. A természetrajz megfigyelésre, a fizika az induktív következtetésre tanít meg. Ha felelsz tanárod váratlan kérdésére, gondolkodni tanulsz; ha összefoglalod, amit tanultál, beszélni.

Gondolkodni és beszélni: voltaképp egy. Gondolkodás nem képzelhető beszéd nélkül és megfordítva. Az állat sem beszél, sem gondolkodik. Logosz: ez a görög szó észet jelent és szavat, s ész és szó nem különböző dolgok. „A gondolat hangtalan beszéd, a szó a megtestesült gondolat” – mondja egy híres nyelvtudós¹. Ezért a retorika, amely gondolkodni, s a stilisztika, amely beszélni tanít, voltaképp egy tudomány; külön nem lehetnek. Elválhatatlanok, mint a test és lélek; a gondolat a lélek, a kifejezés a test. Mikor olvasmányod eszmesorrendjét átgondolod, pontokra szeded, mikor a Toldi szerkezetéről, részéről beszélsz: retorikát tanulsz. Mikor Kölcsey vagy Eötvös egy szép körmondatát elemezed: stilisztikával foglalkozol. Minden magyar dolgozat retorikai és stilisztikai feladat elé állít egyszerre. Minden tárgy, minden óra együtt hozza meg áldozatát stilisztikának és retorikának.

Beszélni és gondolkodni tehát egyszerre tanulsz és folyton és lassan. De amihez egész iskolai pályádön állandó gyakorlással szoktatnak, annak lassankint némileg tudatossá is kell válnia benned. Olvasmányaid segítenek ehhez. Mondjuk például apró meséket olvastál, iskolakönyved szemelvényeit régi magyar meseírókból. Tárgyra, felfogásra, terjedelemre nem sok különbség volt köztük: ugyanazt a modort, az úgynevezett aesopusi modort utánozták mindig. De különböző íróktól voltak, sőt különböző korban élt íróktól. S íme: mindjárt meglepett, mily más hatású minden új író műve. Észrevetted, hogy a hatás különbségét a kifejezés módjának különbsége okozza: a stílus változik. Egy korból való íróknál is változik: Heltai hosszadalmasan, kedélyesen meséli el, amit Pesti röviden, szárazon. De a kifejezőmód nemcsak írásban, hanem beszédben is más-más. Magad megfigyelheted, mennyire különbözik ismerőseid beszédje egymástól. Az elbeszélések, színdarabok írói feltűntetik ezt a különbséget hőseik beszédében. Ugye, másként beszél az öreg Bence, mint a

fiatal Toldi? Mátyás deák utolsó jelenetében a király is, meg a kántor is ünnepiesen akarnak beszélni: mily különbözőképpen sikerül!

Mért beszélnek az emberek ily sokféle módon? Mert sokféle módon gondolkodnak. Ha a latin valamit másként fejez ki, mint a magyar, azért van, mert a régi római másként gondolta, mint a mai magyar. A latin valakit fut, a magyar valakitől. A régi magyar evett az ételben; a mai ételből eszik. Nem a szó más, hanem a gondolat. Ami áll a népekre és korokra, az áll az egyes emberekre is. Igaza van Buffonnak: a stílus maga az ember; hű tükre az ember gondolkodásának, erényeiben és gyengeségeiben egyaránt.

Először elárulja a gondolkodás gazdagságát vagy szegénységét. A nyelvkinccs egyúttal gondolatkinccs. Akinek több szava van, több ismerete van. Sőt; mivel a rokonértelmű szavak sohasem egyértelműek, akinek több szava van egy dologra, több gondolata is van róla. Mikor a rokon értelmű szavakat gyűjtöd, képzeidet sokasítod, szellemedet, lelked világát népesíted. Így van a szólamokkal is. A szólam átöröklött, megcsontosodott gondolatkapcsolás, azaz – ahogy tetszik – szókapcsolás. Kő építőszekrényedben vannak kockák is: kockákból is kirakhatsz oszlopokat, falakat: de mekkora könnyebbség, hogy oszlopaid is vannak! Lelked építőszekrényében kockák a szavak, oszlopok a szólamok. Mennél több oszlopod van, annál gazdagabb vagy, annál könnyebb lesz mondataidat megépítened. Sőt gondolkodnod könnyebb lesz, hajlékonyabb és gazdagabb lesz elméd. Ez a gazdagságod folyton gyarapodik, s a számtanórán éppúgy, mint a történelmi órán szólamokat tanulsz, melyek képessé tesznek számtani vagy történelmi dolgokról gondolkodni. De mást is jelentének neked a szólamok, mint könnyebbséget és eszközöket: másképpen is kincset jelentenek, kincses örökséget. Apáidtól örökölted őket, apáid gondolkodás módját örökölted velük. Örököse vagy őseid szellemi kincseinek, és rajtad a sor megőrizni őket. Ne add el idegenért, idegen szólamokért, melyek idegen gondolkodás tükrei. Ismerd meg ugyan az idegen gondolkodását is, tanulj idegen nyelveket és a magadét is jobban fogod érteni. Semmit sem lehet igazán ismerni önmagában, csak mással összehasonlítva. Legkevésbé a gondolatot, mely oly finom, oly nehezen megfogható. A görög, a világ leggondolkozóbb népe, nem tudott úgy gondolkodni, mint a mai népek, mert csak egy nyelvet ismert. Ismerj

meg tehát idegen nyelvet is, hogy jobban gondolkodhass a magadén. De csak a magadén gondolkodjál, ha azt nem akarod, hogy gondolkodásod roskatag legyen, mint a felemás kövekből épített ház. A saját köveidet gyűjtsd, a magad bányáiból: e bányák nemzedet nagy költőinek művei. Elsősorban annak, aki leggazdagabb szóban és gondolatban, aki legjobban tudott magyarul. A Toldi-ból többet tanultál magyarul és magyarul gondolkodni, mint talán minden más könyvedből együttvéve. Most azt hiszed, hogy nagyon ismered, és nagyon szereted: olvasd még egyszer, és látni fogod, hogy nem ismerted, és nem szeretted eléggé. Olvasd addig, míg minden kifejezése, minden szava lelkednek egy részévé válik, kitörölhetetlen, elveszthetetlen kincsedé. Stílusod gazdagodik, a stílus gazdagsága a gondolat gazdagsága.

S másodszor: a stílus helyessége a gondolat helyessége. A stílus elárulja a gondolat egészességét vagy betegségét. A stílus testhezállók ruhája a gondolatnak, s a test semmi fogyatkozását sem takarhatja el. Minden rossz mondat törött ablak, melyen át egy rossz gondolatra látni. Görbe hüvelyben nincs egyenes kard. A stílushibák gyűjteménye: nyomorék gondolatok kórháza. A főmondatatlan mondat olyan, mint a láb nélküli ember. Egy felemás mondat szerkezet olyan, mint egy kifecsközött tag. E kórháznak megvannak a maga félrebeszélő örületjei s eszméletlenségei: az érthetlenségek, gallimathiasok. A stílus él, mint maga a gondolat: vágd meg, és vérzik². S a stílus épségét észrevenni

(mint a jó egészség)

Szelíd hatásu titkos működését)

Könnyebb, mikor nincs, mint akkor, ha van³.

Oratio sicut corpus hominis ea demum pulchra est – mondja Tacitus is in qua non eminent venae nec ossa numerantur; sed temperatus et bonus sanguis implet membra⁴. A mesterségesen, erőltetve csinált mondatban mindig meglátszanak az erek és a csontok. A stilszta szerény, mint Mikes. Ne akarjunk többet mondani, mint amennyit gondoltunk, mert mondatunk beteg lesz. Minden gondolatunkat külön mondatban fejezzük ki: az összenőtt ikrek ritkán egészségesek. Ne mondj semmit kétszer: a pleonazmus gondolathiányt árul el; ami haszontalan, az káros. Némely mondat olyan, mint a túlságos kövérségen szenvedő ember: alig bírja önnön felesleges zsíráját. Az ép gondolat egyenesen megy célja

felé, s nem tántorog, mint a részeg ember. Ha stílust tanulunk, gondolkodásunkat fegyelmezzük: a stílus gondolkodásunk fegyelmezettségének fokát árulja el.

S harmadszor elárulja gondolkodásunk elevenességét is. Aluszekony embernek a stílusa is aluszekony. Mi teszi a szellem elevenességét? A gondolatok könnyed és szabad társulása. Szellemes ember, kinél olyan képzetek társulnak egymással, idézik fel egymást, melyek másnál külön, idegen maradnak, melyek közt más nem lát összefüggést. Minden hasonlítás, minden ellentét, minden átvitel az eszmetársítás mozgékonyságának a jele. A megszokott metaforák, melyeket minduntalan használ: őseid gondolkodásának élénkségét bizonyítják. Szellemes népnek szellemes a nyelve, szellemes embernek szellemes a stílusa. Az ilyen stílus a lélek eleven mozgásának eredménye, a hallgató vagy olvasó lelkét is eleven mozgásba hozza. S a lélek ily mozgása a legnemesebb élvezet. Az egészséges lélek, éppúgy, mint az egészséges test, mozogni kíván: futni, dolgozni, látni. Egy kiváló költőt vagy íróat olvasva, lelked a költő lelkével együtt fut, lát és dolgozik. Ujjongva fut hegyeken, mezőkön, és változatos, messze tájakat lát. De csak akkor, ha követni tudod a költőt, elképzeled metaforáit, megérted célzásait: máskülönben olyan vagy, mint a vak ember a legszebb vidékeken. Stilisztikailag műveletlen embernek a legszebb könyvek mintha idegen nyelven volnának írva. Kevéssel ezelőtt még a legszebb Berzsenyi-vers számodra holt kincs volt. Ha kezdedbe kaptad volna, tán nem is átallod kinyilvánítani, hogy ez valami nagyon unalmas dolog lehet. Stilisztikai elemzést kellett végezned, stilisztikát kellett tanulnod, hogy megértsd (ha egyáltalán meg tudod érteni: nem mindenki tudja), mi a szép az ilyen sorokban, mint ez, a virtusról:

Talpa alá szegi a chimaerát;

vagy a megelégedett emberről:

*Izzadásának gyönyörű gyümölcsét
Éli örömmel.*

Vajon mi okozza a költői tömörség sajátos hatását a lélekre? Érezzük, hogy a költőnek sokat kellett egyszerre éreznie és gondolnia, hogy ilyen sokat tudjon egyszerre kifejezni; és

mi is sokat érzünk és gondolunk egyszerre, mikor olvassuk. Ez azt az érzést adja nekünk, mintha a mi lelkünk is sokkal hatalmasabb és erősebb lenne: mert ennyi mindent tud érezni és gondolni egyszerre! Aki ezt nem érzi, művelt emberek közt olyan, mint a vak a látók közt: mintha egy érzéke hiányoznék. Pedig aki nem érti, nem érezheti. A költők gyakran nehezek, mint Berzsenyi volt neked; de minden nehézség új szépség, új, édes munkát adván a léleknek. Ilyen szempontból mondhatni: aki stilisztikát sohasem tanult, az élet legszebb élvezeteinek egyikétől örökre meg van fosztva, mint a süket a zenétől. Természetesen ezt az élvezőképeséget nem itt az iskolában, egy év alatt sajátítod el. A csírái kell hogy lelkedben legyenek: minden egészséges lélekben meg is vannak. E csírák fejlesztését első jó olvasmányaid már régen megkezdték; irodalmi és poétikai tanulmányaid egyenesen folytatni fogják: de voltaképpen sohasem szünetel az, sem gimnáziumi éveid alatt, sem azután.

Íme, stilisztikád három fő része a nyelvkincsről és a stílus tulajdonságairól: a szabatoságról és az eleveneségről, amiben a többi mind benne van. Az első rész képzeletedet s szavaidat gyarapítja, a második azokat használni, a harmadik a nagy írók képzeletvilágát megérteni tanít. Az első két rész ismeretére mindennap szükséged lehet; a harmadiknak ismerete mindennap élvezetedre szolgálhat. Az egészről pedig merítet, hogy a stílus éppúgy, mint anyja és testvére, a gondolat, élő dolog; sejteni kezdod különbségeit nemzetenként (mennyire különböznek Ovidius versei Arany Jánoséitól: az idegen versforma, sőt az idegen nyelv hangulat a magyarétól) – és egyénenként; s fejlődését koronként: legjobb bevezetés az irodalomtörténet tanulmányához, melyhez később fogsz hozzáfogni rendszeresen. A stilisztika vezetett rá, hogy mennyire érdekes és szükséges e tanulmány: mert itt láttad azt, hogy mennyire nem mindegy, hogy valamit mikor írtak? Ki írta? És hol? De még egy különbséget észrevettél a stílusban: észrevetted, hogy valamint minden tudománynak megvan a maga stílusa, úgy megvan minden irodalmi fajnak is, és hogy egészen más stílusban írnak aesopusi mesét, mint leírást vagy jellemrajzot. A műfajok e stílusbeli különbségének fejlődését is – mint fakadtak azok valamely nemzetnek vagy kornak képzeletvilágából – az irodalomtörténet fogja megértetni veled; de e különbségek

voltaképpen sokkal tágabb értelműek, s hasonlókra találhatunk az emberi szellem alkotásainak minden körében. Különböző korok és különböző népek képzetvilága minden téren különböző módon jut kifejezésre: építészetben, festészetben csakúgy, mint az irodalomban; a különböző módokat az építészetben és festészetben is stílusoknak nevezik. E művészeti stílusok majdani megértéséhez is – ami nélkül nem lehesz igazán művelt ember – itt kaptad tehát az első alapot.

Mindezek a dolgok a stilisztikát alapvető tanulmányává teszik a művészetnek – de első-sorban alapvető tanulmánya marad a stilisztika az életnek. Az ember gondolkodó és beszélő lény, és egész élete gondolkodásból és beszédből áll, és mindig jobban csak abból. Az ember szavakkal gondolkodik, és szavakkal cselekszik. A művelt ember gondolatokkal küzd, szavakkal csatázik. A leghatalmasabb fegyver a gondolat és a szó. A történelem: gondolatok csatái, s gyakran szavak győzelmei. A szabadságharc előtt Széchenyi gondolatai harcoltak, s Kossuth szavai győznek. Az egyes ember élete: gondolatainak fejlődése és szavainak hatása. A természet az oroszlánnak karmát, az elefántnak agyaráát, az egyszarvúnak szarvát, a méhnek fullánkját adta: az embernek gondolatát és szavát. Élesítsd e fegyvereidet, hogy megállhass az élet harcában; mert az élet harc, s az „erős megállja“.

Íme: a stílus olyan eszköz, melyet nem nélkülözhetesz egy egyszerű levél megírásánál, egyszerű történet elbeszélésénél, egy egyszerű kérdés megvitatásánál sem, sem akkor, ha akaratodat érvényesíteni s valakit valamire rábírn akarsz. A levél maga is mindegyik lehet: elbeszélés, megbeszélés, rábeszélés: mint könyved nevezi. De egy levél még egyszerű feladat elé állít: gondolataid készen állnak hozzá; s ha egyszerűen és érthetően leírod őket: jól végezt ed dolgot. Mikes is csak így tett; igaz, hogy az ő egyszerűségében kedvesség és szellem van: te megelégedhetsz az értelmességgel. De már a többi retorikai olvasmányaid bonyolultabb gondolatok közé visznek: pedig csak ezekből nyersz igazi fogalmat a gondolat és szó szerepéről az életben. Mert itt már tökéletesen a megtörtént életben vagy; nem a Toldi kedves, költött világában; nem mesét olvasol. Komoly, magas, nehéz dolgokat hallasz, amilyenekkel a nagyok foglalkoznak, nem mulatságból, hanem kötelességből; érezned kell, nagydiák vagy, és az élet felé közeledsz. Érezned kell, hogy majdan neked

is az lesz a gondod, a megtörtént dolgok, a létezők és a megtörténendőök. Történet, tudomány, politika.

Történet: mert a nemzet, amelynek nem volna történelme, olyan lenne, mint a gyermek, aki ma nem tudja, mi történt vele tegnap. Létének nagyobb részét: múltját vesztené az ily nemzet, nem volna egy nemzet többé, s minden ember-öltővel kihalna, mint az egynapos pillangó. Az emberi öntudat alapja az emlékezet; a nemzeti öntudaté a történelmi emlékezet. Testemben egy parány sincs abból az anyagból, amiből hét évvel előbb voltam: de ugyanaz vagyok, mert emlékezem. Éppígy: ma senki sem él azokból, akik kétszáz éve éltek e hazában: de ugyanaz a nép vagyunk, mert emlékezünk. A jelent csak a múltból lehet megérteni: a jövőt csak a múlt alapjára felépíteni. E múltat mint alapot meg kell ismerned, és megismered a történelem órán, a latin órán s másutt. De a retorika órán magát a múlt megőrzésének a módját ismered meg, s a történetíró műhelyébe tekintesz bele. Mikor műveit elemzed, látni fogod. Honnan vette adatait? Hogy győződött meg igazságokról? Hogy válogatta ki, hogy rendezte el? Az első és második, a kutatás és bírálat módszereinek megismerése, oly módon fejleszti feltaláló- és ítélőképességedet, hogy az élet majd minden mozzanatában hasznát veheted. Megtanulod tisztelni a régi kor maradványait, belátván, hogy csak az értő számára nem néma kövek. A múlt ismeretének lehető forrásait éppoly szükséges ismerned, mint a történelmi hazugságok eredetét. Kezdetleges ember mindent elhisz, intelligens mindent megbírá. Tanuld megkülönböztetni a hihetőt a hihetlentől. De a kiválogatás és elrendezés tanulmánya éppolyan szükséges. Mindent nem lehet és nem érdemes megjegyezni. Meg kell találnod az eseményekben a fontosat: s a fontos az ok. Annál jelentősebb egy esemény, ennél több más eseményt hozott létre. Oly esemény, amely magában áll: mintha nem is történt volna. Az elrendezés is okok szerint történik. S az események okait kutatni annyi, mint az élet gépezetét tanulmányozni. Az élet fogaskerekeit és erőátvivő szíjait. Ez a legnehezebb és legnagyobb tanulmány, de te ezt nem tanulod; ezt a történetíró tanulja. Te azonban, mikor fiatal elméd követi a történetíró elméjét e bonyolult utakon, kétségkívül sokat haladsz ahhoz, hogy a történet és élet eseményeit majdan helyesen felfogni s a magad

kis körében (egykor talán nagyobb körben is) helyesen előadni képes légy. Felfogás és előadás – gondolkodás és beszéd – tulajdonképpeni retorikai célok; de más, történeti ismereteket is nyersz e szemelvények olvasásával. Lehet: a feledés számára; de azért nem felesleges dolog a történet egy-egy fejezetét egyszer-egyszer így részleteiben is megismerned, amint a történetórán sohasem kaphatod. Mennél közelebből nézed a történelmet, annál inkább fog hasonlítani az élethez. S mikor – e történeti olvasmányaidal egyidejűleg otthon a *Zord időt* vagy akár *Az új földesúr*-at olvastad, észrevetted, hogy a költő még inkább életszínt akar adni a múltnak, azért, hogy még közelebből nézi, s képzeletéből oly részletekkel egészíti ki, melyeket a történet fönn nem tarthat. S a történetíró eléd tárva az emberi tettek belső rugóit, emberismeretedet is fejleszti. Így lesz a történet az élet mestere. Azonkívül egyazon eseményt – például a nándorfehérvári ütközetet – különböző írók előadásában olvasva, ismét tanulmányozhattad a különbséget felfogásban, stílusban. A krónikás gyermek előadása tanítja csak igazán megbecsülnöd az oknyomozó történetíró érett, mély felfogását. S a nagy történetírók művészete – mert a megtörtént dolgok visszaképzése nem kisebb művészetet kíván, mint a megtörténhetőké – nem kisebb élvezetet szerezhet, mint a nagy költőké. *Est enim histora proxima poetis et scribitur ad narrandum, non ad probandum*⁵ [A történetírás valóban igen közeli rokona a költészetnek, de célja a közlés, nem a meggyőzés]. De tudományt és politikát *ad probandum* [meggyőzés céljából] írnak.

Tudomány: az emberi gondolatoknak egy másik világa, amelybe retorikád úgynevezett értekezései vezetnek be. Ha a történet tárgya a múlt, a tudományé az örök jelen, a természet örök törvényei. A természethez tartozik minden: az ember is, a történet is: a történeti mű is tudományos értekezés, ha a törvényeket keresi, melyek a történelmi fejlődésben megnyilatkoznak, és nemcsak a múltra vonatkoznak, hanem örökérvényűek. De az örökké jelenvaló törvények keresése voltaképpen egész más gondolkodást igényel, mint a történeti események megállapítása. A történetíró ritkán figyelheti meg maga, amit leír: mások tanúságtételére utalva, legfeljebb azt nézi meg, kinek higgyen. A tudós csak önmagának hisz: nagy példa neked, hogy olyan dologban, melyről magad is meg-

győződhetsz, te is csak magadnak higgy. A tudós csak azt hiszi, amit maga is tud, s minden tudás csírája a tapasztalás. Tudni akarsz? Tanulj meg Látni. Minden ismeretedet kívülről kaptad: semmi sincs lelkedben, ami nem volt meg előbb érzékeidben⁶. De látni az állat is tud, s keveset tudnál, ha nem tudnád a látottakat általánosítani. Az indukció oly művelet, melyet ezerszer is végzel naponta öntudatlanul. Két jelenséget sokszor láttál egymás után: következtetni fogod, hogy azok ezután is követik egymást, mint a vilámot a dörgés. S ezen az egyszerű következtetésen nyugszik minden fizikai tudomány. Ezt az életben és tudományban egyformán nélkülözhetetlen műveletet gyakorlod te is a fizikaórán. De a matematikában másféle következtetéseket gyakorolsz; ott elemezni tanulsz, megkeresni: egy tételben milyen más tételek foglaltatnak benne. Ez a dedukció. De jól vigyázz. Evvel nem tanulhatsz újat, hanem csak meglevő tudásodat részletezed, mintegy házkutatást tartasz ismereteid közt. Az axiómákban benn van az egész matematika: csak ki kell fejteni⁷. Ne bízz a nyakatekert szillogizmusokban, melyek látszólag egészen új, meglepő eredményre vezetnek; a dedukció nem adhat új eredményt, ha ad, hibásnak kell lennie, és félrevezető szofizma. Mindazonáltal a dedukció a legnagyobb mértékben szükséges: nélküle ismereteid kihasználatlan, öntudatlan szunnyadnának lelkedben. Felébrszteni, nyilvánartatani őket; egyetlen módszer ez: az elemzés. Gyakorlása feltétlen észélesítő. Az indukció és dedukció együtt alkotják okoskodásunkat. Aki helyesen használja őket: logikus ember. Te egész gimnáziumi pályádon, az első osztályos nyelvtantól a nyolcadikos logikáig, tanuld őket helyesen használni. Ez mind retorikai feladat: gondolkodni tanulás; s retorikád értekező olvasmányainak elemzése tesz tudatossá róla. De fontos alkalmazásukat nyerik a retorika azon részében is, melyről hajdan az egész stúdium a nevét nyerte, s mely ma sem utolsó fontosságú része: a szónoklattanban.

Politika: egy emberi társaság jövőjének előkészítése. Ilyen értelemben minden szónok politikus. Ha a történetíró a múlt, a tudóst az örök jelen: a szónokot a jövő érdekli, mégpedig nemcsak a saját jövője. A szónoknak terve van embertársairól, s ezt embertársaival el akarja fogadtatni. A szónoklás tudománya: a rábeszélés tudománya. Könnyű belátnod, mily fontos e tudomány az életre. A görögöknél, a rómaiaknál

ez volt az élet iskolája. De a szó hatalma azóta sem csökkent, mert a szóval a gondolat harcolt; s van-e hatalmasabb a gondolatnál? De jegyezd meg: csak a jó gondolat harcolhat jó szóval. Be tudsz-e bizonyítani valamit, ami nem igaz? Csak gyengeelméjűeket. Az igazi szónok nem gyengeelméjű, nem gyenge jellemű hallgatóra számít. Nagy szónok nem lehet hamis ügy szónoka: tudatosan soha. A jó szónok elsősorban igaz ember: *vir bonus dicendi peritus* [a beszédben jártas, derék ember] – mint a rómaiak mondták. Rossz gondolatból nem eredhet jó szó. Hol találsz annyi nemes gondolatot, emelkedett érzést, mint a nagy szónokokban: Kölcsyben, Eötvösben? Kit ne ragadna rokonszenvre egy Kossuth rajongó lelkesedése, egy Deák józan komolyságai. Ezért a nagy szónokok olvasása nagy erkölcsi haszonnal is jár: emez megint melléktermése a retorikának, amely dús, minta banánfa, s a szellemi élet egész kertjét elfedik új meg új gyökereket hajtó, új meg új gyümölcsöket hozó ágai. Íme, egy másik melléktermés: a nagy szónokokat olvasva, olyasmit tanulsz, ami az intelligens ember életére okvetlen szükséges: megtanulnod a politikai alapfogalmakat, amelyek nélkül hírlapodat sem fogod megérthetni; Kossuth és Deák beszédeiből megtanulod nemzedet közjogának alapjait, melyeken más minden kérdés forog. S e modern politikai viszonyok megvilágítására legjobb összehasonlításként kínálkozik mindjárt a római politika, mely Cicero beszédeiben tárul szemed elé. Cicero és Kossuth szónoklatai közt általában, a Pompeiana és Kossuth július 11-i beszéde közt különösen vannak rokon vonások. De tovább megyek: a legnagyobb szónokok a legnagyobb emberek voltak s olvasva beszédeiket, megismered hazád legnagyobb embereit. A szó az ember; senki sem titkolhatja el önmagát, nem adhat mást, mint ami benne van. Így domborodik ki szavaikból előtted hazád jelenének három nagy teremtménye: Széchenyi, Kossuth, Deák. Nem ismerheted meg őket: gyermek vagy még ahhoz; de sejteni kezded alakjaik félelmes nagyságát, s óriás árnyékuk beesik tanulószobádba. Még tovább: Széchenyi politikai röpiratot olvasol (ez is szónoki mű), amelyet század és ezret fogsz olvasni az életben, s hogy megértsd őket, kell egyet olvasnod az iskolában. Ugyane mű a nemzetgazdagság fő fogalmait is megismerteti veled: a nemzetek életének anyagi alapjait megsejteti. Viszont az emlékbeszédek, Kölcsy, Eötvös, Gyulai művei,

a nemzetek életének szellemi alapjait sejtetik meg. De a saját, mostani tanulóéleted is megtalálja vonatkozásait a nagy szónokokban. Kölcsy Parainesis-e egyenesen neked szól; s az iskola gondolatvilágától nem idegen Cicero Archias-a. E beszéd egyúttal példát ad a törvényszéki beszédre, mellyel szintén alig kerülöd ki életedben a közelebbi megismerkedést.

Íme, mily sokféle elágazik, mily sokféle gyümölcsöt terem a retorika hatalmas fája. De legnagyobb haszna mindig egy marad: hogy gondolkodni és beszélni tanít. A szónoki mű logikája a legbonyolultabb valami: itt nem elég, hogy az egyes gondolatok épek és igazak legyenek; a szónoknak rögtöni, praktikus hatást kell elérnie: szükséges, hogy a gondolatai érvényesüljenek is. S csak akkor érvényesülhetnek, ha helyes sorrendben vannak: az előző előkészíti a következő hatását; a következő viszont betetőzi az előzőét. Az érv igazsága független helyétől, de meggyőző volta nem az; s mit ér az igazság, ha nem veszik észre? Ahol emberekre teendő hatásról van szó, ott minden gondolatnak helyértéke van, mint a tizedes számrendszerben a jegyeknek. A gondolatok támogatják egymást, mint a csatasorok: van előcsapat és hátvéd. *Dispositio locorum, tamquam instructio militum, facillime in, dicendo, sicut illa in pugnando, parare poterit victoriam*⁸. Ekként alkalmazd nyíll megfigyelni, hogyan fegyvelmezik nagy szónokok harcra gondolataikat: még sok ily megfigyelés, s majdan a magad kisebb céljaihoz képest te is tudod fegyvelmezni a tiedet. Intelligens ember manap is alig kerül ki, hogy meg ne kelljen olykor ragadnia a nyilvános szó fegyverét: *fortia arma verbosi fori* [a zajos nyilvánosság erős fegyvere]. Hogy ez ne egészen *insolita manu* [fárgatlanul] történjék: természetesen csak gyakorlattal érheted el s e gyakorlatra olykor már az iskolai élet is alkalmat nyújt. De nagy szónokok megértése fog csak megóvni attól, hogy gyermekes és nevetséges fegyvereket ne használj: cifra, de életlen fakardot vagy goromba, nemtelen husángokat. Itt tanulhatod meg, hogy ami több a kelleténél, az kevesebb a kelleténél s ami nemtelen, s az hatástalan vagy visszás hatású. Minden felesleges szó egy lépés az unalom felé; a sértő szó még annál is rosszabb. Nagy szónok *breviter simpliciterque* [röviden és egyszerűen] beszél; nem „száraz-ridegen“ ugyan: *non fortibus modo, sed etiam fulgentibus armis proeliat* *est Cicero* [Cicero nem csak erős, hanem villogó

(tündöklő) fegyverekkel is vívott]; de mégis dagály nélkül. Figurák és trópusok mesterként halmozása játék, nem szónoklat; a szónoklat az élet eszköze, s komoly, mint maga az élet. Jó szónokok stílusa olyan, mint minden jó stílus: nemesen egyszerű és a tárgyhoz mért: külön „szónoki stílus” nincs.

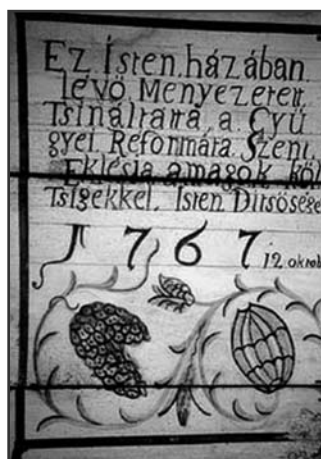
Ezt a jó stílust, amely csak jó gondolkodás alapján épülhet, kell elsajátítanod, ezt gyakorolod, ezért olvasol, írsz, beszélsz nyolc éven át és azután is még sok éven át. Oktatásodnak ez a fő célja, minden tanulmányodban ez a cél közös, minden: alkalom, minden: eszköz neki⁹. Ez a tanulmány az egész középiskolán át és minden tárgy körében foly, s ez a tanulmány retorikai és

stilisztikai tanulmány: más szóval egy magasabb beszéd- és értelemgyakorlat. Ez a tanulmány minden látszat ellenére is nem a könyvek, hanem az élet tanulmánya: nem is tanulmány, hanem nevelődés, edződés az életre. Mint az ókorban: ma is egyetlen, legfőbb, leghasznosabb. S legélvezetesebb is. Mert mi lenne élvezetesebb, mint érezni, hogy napról napra több ember leszel, használhatóbb, képesebb gondolkodni, kifejezni gondolataidat, megérteni, élvezni másokét, jobb is és erősebb: *vir bonus dicendi peritus*.

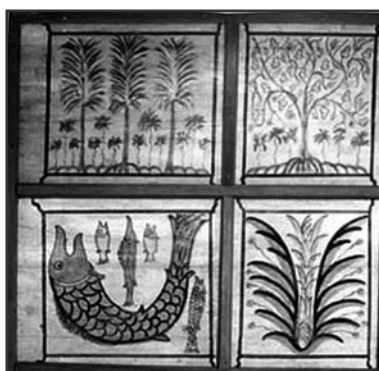
(A Fogarasi Főgimnázium Értesítője, 1909)

BABITS JEGYZETEI

1. Müller Miksa Felolvasásai-ban.
2. Cut these words and they would bleed; they are vascular and alive (Emerson).
3. Arany: Vojtina levelei öccséhez.
4. A beszéd is, mint az emberi test, akkor szép, ha nem tűnnek ki erei, nem lehet megolvasni csonkjait hanem nyugodt, jó vér kering a tagokban (*Taciti dialogus de oratoribus*).
5. Quintilianus, a nagy retorikai író mondja.
6. Nihil est in intellectu, quod non fuerit prius in sensu.
7. Ez az állítás, mint e tanulmány több más helye is, a maga egyszerűségében kétségtávol nagyon távol áll a nehéz és bonyodalmas igazságtól.
8. A helyek elrendezése, mint a katonák felállítása, éppúgy legkönnyebben szerezheti meg a győzelmet a beszédben, mint amaz a harcban. (Cornificius).
9. Tout lui est occasion et tout lui est moyen (M. Guérin: La Question du Latin).

Gyűgyei festett kazetták 1767-ből.

Tancsi festett kazetta 1676-ból.

MEDGYESSY LÁSZLÓ

A FELTÁMADT TEMPLOMTORONY

Valamikor még Sztálin uralkodása alatt, az ötvenes években, Kárpátalja egyik magyar faluját, Kajdanót a szomszéd községgel egyesítették. Mivel az akkori szovjet vallásügyi rendeletek felekezetenként csak egy templomot engedélyeztek egy helységben, a kajdanói kis református templomot bezárták, és parókiáján, amit már korábban államosítottak, óvodát rendeztek be. A hívek azonban nem nyugodtak bele a döntésbe és a következő másfél évtizedben, az éjszaka leple alatt, sokszor kinyitották lezárt templomukat, hogy ott a sötétben, lelkész nélkül is, imádkozzanak és halkán énekeljenek. Különös történetüket egy istentisztelet után a gyülekezet tagjaitól hallottam.

Az őskeresztyén katakombák életmódja a kommunizmus hosszú évtizedeiben a Szovjetunió több helyén is megismétlődött. Isten népe sokszor a föld alá menekült üldözői elől. A résztvevők tudatosan, hittel vállalták a következményeket, amik súlyosak voltak, hiszen „törvényszegést” követtek el azok, akik lelkiismeretüknek engedtek, és nem az ateista hatalomnak. Kajdanó faluban tizenöt esztendeig tartott a templom titkos használata, míg a hatóságoknak tudomására jutott. A rendszer elrettentő, látványos ítéletet rendelt el, összekötni a büntetést az ateista tömegpropagandával. Ezt a módszert különösen a húszas években használták, amikor tömegek és filmfelvevő gépek előtt szándékosan meggyaláztak templomokat, erekléket annak bizonyítására, hogy mivel nincs Isten, így büntetlenül, következmények nélkül lehet azokat megtenni.

Egy adott nap reggelén megérkeztek a kommunista párt képviselői rendőrökkel és munkásokkal, hogy megbüntessék a templomot a falu szeme láttára. A gyönyörű, faragott tölgyfa padokat egyenként kihordták, és fejszékkel széthasogatták. Majd a úrasztala következett. Az, ahonnan a hívek évszázadokon át Krisztus vacsoráját vették, most az emberi erőszak áldo-

zata lett. Hasonló sorsra jutott az ősi, díszített szószer is. A Bibliákat, zsoltáros könyveket az emberek előtt tépték szét. A templom népe zokogva kérlelte a végrehajtókat, engedjék meg, hogy legalább mentsék a menthetőt, hadd vihessék el a szent tárgyakat. De nem lehetett, mert a szovjet törvények szerint a templom és berendezése az állam tulajdonát képezte, tehát közvagyon volt minden. Azt, hogy a pártnak milyen joga volt a közvagyon ilyen esztelenül pusztítani, a hivatalosak közül senki sem próbálta megmagyarázni.

A kétségbeejtő állapot csak fokozódott, amikor tudomásra hozták, hogy a kis templom tornyát is ledöntik, hogy végleg elvegyék templom jellegét. Ne emlékeztessen arra, hogy ott valamikor Istent tisztelték. Előállítottak egy nagy buldózer hosszú drótkötéllel, ezzel akarták a tornyocskát lerántani. Kitört újra a jajveszék és a sírás, „Ne tegyék ezt! Lerombolják templomunkat amit elődeink építettek!” Sokan kétségbeesetten, hangosan imádkozni kezdtek, mások zsoltárokat énekeltek. Hívták Istent, mert úgy érezték, hogy ezt már nem lehet büntetlenül elkövetni. Isten haragja utoléri azt, aki ilyet mer tenni. A párt képviselői éppen ilyen helyzetet akartak elérni. Most bebizonyíthatják, hogy ige-nis lehet büntetés nélkül ledönteni a tornyot, mert hiszen nincs Isten, aki megállítaná az őt tagadó embert.

Észrevétlenül, a résztvevők tudta nélkül, a kajdanói belháború túlnőtt a falu határán. Nemcsak Kárpátalja szenvedésének lett része, hanem időtlen, kozmikus dimenziót is kapott. Az Istent tagadó gonosz és az Istenhit harcának is szimbóluma lett. Ősi kérdéseket hozott a felszínre: Ha valóban van Isten, akkor miért tűri ezt, népének és templomának ilyen szándékos megcsúfolását? Miért nem küld egy angyalt lángoló pallossal szent háza védelmére? De ki tudja, ha ledől a torony, mi fog történni? Lesz-e égi jel, ami Isten haragját mutatja?

Ekkor váratlan dolog történt. A pusztítást végző munkások között senki sem vállalta, hogy a drótkötelet a torony köré tekerje. A feszült helyzet mindenkit véleménye megvallására kényszerített, vagy a templom védelme mellé, vagy a torony ledöntésére, középút nem volt lehetséges. Aki némán nem mozdult a pártvezetők nógatására, az ezzel egyértelműen kifejezte meggyőződését. A zavarba jött vezetők (érdekes, hogy ők sem tették fel a kötelet) végül csábító pénzjutalmat ígértek annak, aki ezt megteszi. A várható jutalom aztán megbillentette annak a láthatatlan mérlegnek a serpenyőjét amely minden életet megmér. Akadt – mert mindig akad – egy Júdás. Előállt egy helyi ember, aki hangosan, mindenki füle hallatára kimondta a maga hitvallását és véleményét: „Én nem félek, babona ez. Nincs Isten, ezért a pénzért én megteszem. Adják csak ide azt a kötelet!” Felmászott a toronyba, felhúzta a drótkötelet és mint a hóhér az akasztófánál az elítélt nyakát, körülkötötte a kis tornyot. Megindult a nagy gép és lerántotta azt.

Utoljára szörnyű kondulással szólalt meg a harang. A rázuhanó téglák olyan hangot adtak, mint amikor a koporsóra a rögök hullanak. Úgy éreztük – mondta emlékeit felidézve és könnyeit törölgetve a jelenlegi kajdanói gondnok – mintha szívünkre estek volna azok a téglák. Ördögi, sátáni tett volt az, Tiszteletes úr. A romhalmaz pora lassan elült, az emberek csendben elszéledtek. A pártvezetők kárörömmel, a hívek szomorúan távoztak. De a nap tovább sütött, az ég nem nyílt meg, angyal sem jött. Nem történt semmi. Legalább is látszólag – semmi.

Akkor az senkinek sem tűnt fel, hogy a Júdás ember nem fogadta el a felkínált jutalmat, hanem fehérre váltan csak ezeket ismételgette: „Nem kellett volna! Jaj nekem! Mit tettem!”

Alig tudott hazavánszorogni. Otthon ágynak esett, hideg rázta és rettentő lelkiismeretfurdalás gyötörte. Hosszú órákon keresztül szenvedett. Mire e gyászos nap véget ért volna, a szerencsétlen ember belehalt fájdalmaiba. Halála híre szétfutott a faluban, és nagy megrendülést okozott. Úgy érezték az emberek, hogy mégiscsak jött egy angyal, a halál angyala járt közöttük. A kajdanói csonka torony évtizedekre intő jellé változott hívőknek és hitleneknek egyaránt. Romosan is bizonyosságot tett Istenről.

A politikai fordulat első napjaiban a kajdanóiak kifeszítették templomuk bedeszkázott ajtaját. Kiseptették, kifestették, otthonról lócákat hoztak, még egy asztal is került. Megindult a gyülekezeti élet. Az első, lelkipásztor vezette istentiszteleten felcsendült most már hangosan és szabadon a 105. zsoltár:

*Adjatok hálát az Istennek,
Imádkozzatok szent nevéhez
Hirdessétek dicséretét
És minden jótéteményét
Beszéljétek a nép előtt
Nagy csudáit, melyeket tölt.*

Ottlétem napján fejezték be a ledöntött torony újjáépítését. Tetején ismét ott ragyog a csillag.

Kell-e, lehet-e szebb szimbólum Kárpátalja zivataros történetében a jobb jövőbe vetett bizalomról, mint a kajdanói feltámadt templom-torony?

Csengersimai festett kazetta 1761-ből.

BOZA KRISTÓF

RÓMA-PARTI SÉTÁK

3. rész

Előző barangolásunk alkalmával Róma marginalizálódott érdekességeit kerestük fel, most maradjunk a belvárosban, itt úgyse kell buszra szállni, sok helyütt csak sétálóutcák vannak.

Hamar a Tevere-parthoz érve (mint tudjuk, a teológiától csak pár percre van) átsétálok a Cavour-hídon az Ara Pacishoz, vagyis a Béke Oltárához. Ez közvetlenül a híd mellett fekszik, előtte egy kis térrel (ezt is Mussolini alakította ki, természetesen néhány középkori ház feláldozásával). Mikor Augustus Kr.e. 13-ban legyőzte a gallokat és a hispániaiakat, helyreállt a béke a Földközi-tenger medencéjében. A szenátus ennek örömeire egy emlékmű létrehozását szavazta meg, amit Kr.e. 9. január 30-án avattak fel hatalmas ünnepségek közepette. Az építmény egy alacsony talapzaton álló négyszögletes helységből áll, oltárral a közepén. Ezt minden évben az emlékmű felavatásának napján áldozati szertartásokhoz használták. A falak felületét carrai márványtömbökből faragott frízekkel és domborművekkel díszítették, feltehetően görög mesterek. Az északi és a déli falakon a békefelvonulást láthatjuk a császári család részvételével, sorban az öröklésben betöltött helyük szerint. Ekkor még Marcus Agrippa, a császár lányának férje következett Augustus után. Az épülettől meszszebb állt egy egyiptomi 21,79 m magas obeliszk, amit a császár Kr. e. 10-ben helyezett el, hogy napóraként mérje az időt. A császár születésnapján pont az Ara Pacisra vetett árnyékot, ezzel is adózva a császár emlékének. Bár csak ötven évig tehetett ezt, mert utána pontatlanná vált, valószínűleg megsejlyedt. A Béke Oltára fölött is

Augustus mauzoleumanak bejárata (itt meg turhetobb állapotban)

elkorrodeált az idő vasfoga anélkül, hogy bárki is törődött volna vele egészen a XVI. századig, amikor is elkezdték kiásni a betemetett faldarabokat, aminek az egyik töredéke Párizsba, egy másik része Firenzébe került, míg a maradék a földben nyugodott tovább. A XIX. sz. második felében a további ásások alkalmával jöttek rá a régészek, hogy mit is találtak. 1938 óta rakosgatták össze a visszahozott és kiásott darabokat és másolatok segítségével végül teljesen helyreállították. Jobb mint újkorában, bár még nem láttam, hogy áldozati szertartások céljából igénybevevették volna.

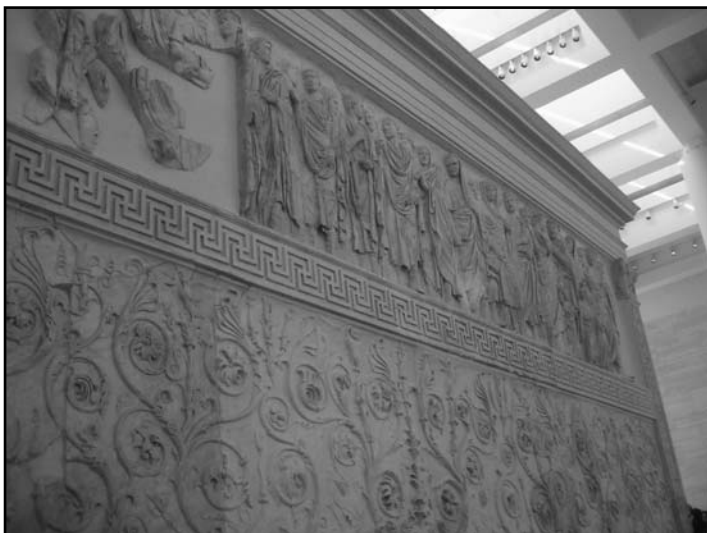
A béke oltára mellett található Augustus mauzoleuma, aminek magasztosságát és méltóságát feladatának ellátására első pillantásra nehezen lehet észrevenni. Azon kívül, hogy temetkezésre Nerva császár ideje óta (96-98) nem használják, az egész épület csupa gyom és körülötte minden szemetes, de más is található még itt. Habár, ha végigtekintünk történetén, nem is csodálkozhatunk, hogy ide jutott. Kr.e. 31-ben készült el a 90 méter átmérőjű, 42 méter magas épület. A bejárat előtt Aurelianus császár (270-275) által készíttetett két egyiptomi obeliszk római másolata állt. Az épületen belül négy körkörös folyosókkal összekötött járat volt,

Az Ara Pacis deli oldalán a császári család vonul.

ahova az urnákat helyezték. Az első boldogult azonban nem Augustus, hanem szeretett unokaöccse és veje a fiatal Marcellus volt, aki örököse is volt Augustusnak. A császári család tagjai mellesleg a következő egy-két évtizedben igen gyorsan a mauzóleumba kerültek a dinasztikus mérgezések miatt. A gótok Róma 410-es feldúlása közben az urnákat elvitték és tartalmukat szélnak eresztették. A középkorban ezt is erőddé alakítják, majd szőlőlugasként, magánkertént, előadóteremként és színházként is funkcionált. Mussolini restauráltatta, azonban később ismét elhanyagolták és jutott a mostani sorsára. A múlt hónapban viszont elkezdték a javítást, bár eddig még semmiféle előrehaladást nem tapasztaltam.

Déli irányban haladva sok kis sikátoron keresztül a Pantheonhoz érkezünk, mely az ókori Róma legépebben megmaradt építészeti remeke. Azért nevezik Pantheonnak (minden istenek temploma), mert minden istennek volt itt egy

szobra, a kupola pedig az égboltot volt hivatva kifejezni. Kr.e. 25-ben építette Agrippa (a tümpanon alatt levő felirat is ezt közli), de többször leégett, ezért Hadrianus császár (117-138) idején teljesen újjászületik, ennek az eredményét látjuk ma is. 609-ben Pochas bizánci császár (602-610) adományozza az egyháznak (Sancta Maria ad Martyres néven szentelték fel), ami azóta is kisebb-nagyobb megszakításokkal keresztyén templomként üzemel. Az aranyozott tetőburkolatot II. Constans (641-668) bizánci császár távolítja el tizenkét nap alatt, neki úgyis sok baja volt Rómával. Amint már megszokhatuk, az érett középkorban valamely patrícius-család erődtítménye, de a pápák avignoni fogsága idején (1309-1377) baromfipiac volt. VIII. Orbán pápa (1623-1644) a belső bronzburkolatot is eltávolítja, amit Bernini a Szent Péter székesegyház baldachinjába épít be ill. kerül az Angyalvár mozsárágyúiba. A népnek ez annyira nem volt szimpatikus döntés, emiatt közszájon forgott a következő mondás: „Amit nem csináltak a barbárok, megcsinálták a Barberinik“ (Quod non fecerunt barbari, fecerunt Barberini – ugyanis VIII. Orbán a befolyásos Barberini család sarja volt.) Ezen kívül két harangtornyot még ráépít, ami teljesen elcsúfította a Pantheon, csak a XIX. sz. közepén szedik le. Hosszú ideig a Pantheonnak volt a legszélesebb kupolája a maga 43,3 méterével. Az 5000 t betontömeget (római beton: mész, habkő, vulkáni hamu a Vezúv környékéről, ökölnyi nagyságú kövek) 6 m vastag falak tartják a kupoladobon, amikbe támvéket A Pasquino

A Pantheon

(81-96) stadionjára épült rá. A 33000 férőhelyes stadion kapuja, néhány kőtömbje még megtalálható az ott levő épületek alatt. A barokk Róma jellegzetes tere, miután az 1500-as évek közepén elköltözött innen a piac, kezdték el építeni a ma is látható épületeket. A Sant' Agnese in Agone templomot állítólag egy bordély épületének helyére emelték. A legenda szerint 13 éves Ágnes visszautasította keresztyéni buzgóságból Diocletianus császár (284-305) egyik udvaroncának közeledését, mire felbőszült császár megölette. A szentet kivégzése

építettek bele, hogy jobban elosszák a súlyt. Ennek következtében nincsenek ablakok a falban, hanem a kupola tetején egy 9 m átmérőjű oculusból árad be a fény. A behulló csapadékot egy lefolyó vezeti el a Cloaca Maximába, ami egyenesen a Teverébe torkollik. A kupolába dekoratív üreges kazettákat helyeztek, amik kb. 15%-kal könnyítik a súlyt. A rotunda magassága a kupola szélességével egyezik: 43,3 m. A bronzkapuk és a 16 korintoszi gránit oszlopsor többszöri restaurálás árán túlélte a történelem viharait. A Pantheon igen sok hatást gyakorolt a világ sok más építményeire, köztük a Székesfehérvári Prohászka Ottokár-mléktemplomra (Jó Pásztor Templom) is.

A Pantheonban sok fontos személy sírja található: Raffaello (akit saját kérésére temettek ide) és jegyese valamint II. Viktor Emánuel és I. Umberto (feleségével együtt), a modern Olaszország királyai. Mindig megéri betérni, noha naponta 60 000 ember próbálja ugyanezt megtenni, tehát mindig zsúfoltság van.

A templom előtti téren található egy 1711-ben felállított obeliszk, ami eredetileg Ré templomában állt Helioipolisban, majd Rómába hozva egy Isis templomban nem messze a Pantheontól. Róma zűrzavaros időszakaiban nyoma vész, csak 1373-ban találják meg a Capitoliumon. A 6,34 m magas II. Ramszesz korabeli (Kr. e. 1279-1213) oszlopot XI. Kelemen helyezi a jelenlegi helyére.

A Pantheonnal párhuzamosan pár utcával nyugatabbra van a Piazza Navona, ami érdekes ovális alakját onnan nyerte el, hogy Domitianus császár

Kazettás kupola

előtt még meztelenül közszemlére tették a stadionban, de csodás módon megnőtt a haja, hogy szemérmét elfedje. A templomot Bernini ellenfele, Francesco Borromini tervezte Művéről azt terjesztették, hogy össze fog dőlni. A téren található Bernini által tervezett szökőkutak is ezt sugallják: az egyik szobor leplet tart maga elé megvetését kifejezendő, egy atlétatermetű szobor pedig karját védekezésre fordítja. Ezeknek a

Az előtérben a „B” templom hat oszlopa, mellette az „A”, háttérben a Teatro Argentina

mondáknak természetesen semmi alapjuk nincs, hiszen a Sant' Agnese még áll és Bernini Fontana dei Quattro Fiumija (A négy folyam kútja) pedig két évvel a templomtervezés előtt elkészült. Ez a kút a tér közepén található, az akkor ismert négy legnagyobb folyamat jelképezi (Duna, Gangesz, Nílus, Rio de la Plata). Egyébként a Nílus szobor takarja el az arcát, de nem a templom statikája miatti aggodalmában, hanem mert ismeretlen a Nílus forrása.

Ez a szoborcsoport tartja azt az obeliszket, ami Maxentius circusában volt található a Via Appia mellett. A 16,53 m magas oszlop egy római másolata az eredeti egyiptominak, ami egy Serapis templomban volt található. Igen csodálatos a kút, noha leleplezésekor a római nép annyira nem lehetett lelkes, mint most a sok turista, mert a kenyérre kivetett különadókból és egyéb járulékokból tudták fedezni a költségeit, ez pedig csak a népet nyomorította. A tér két végén még két XVI. századi szökőkút található, a Fontana di Nettuno (Neptunusz kútja) és a Fontana del Moro (A mór kútja). A XIX. századig a teret minden augusztusban elárasztották a közeli kutak lefolyóinak elzárásával, ma már a kávézóiról valamint népünnepélyeiről ismert. Sok az utcai önjelölt művész, nagyon hangulatosak a bódék, ahol az értéktelen árukat szózzák az emberek nyakába jó drágán az árusok. Mizantrópok kerüljék el a teret!

A szomszédos utcának egy sarkán található a Pasquino, vagyis Róma „beszélő szobra”. Ez a szobor egy hellenisztikus szoborcsoport egyik tagja volt, az Íliászból ismert Menelaoszé. Évekig egy középkori utcának a sarkán állt és mint lépcső teljesített szolgálatot. A mai helyére 1501-ben került. Érdekessége abban áll, hogy a szabad véleménynyilvánítást Róma népe ennek a szobornak a segítségével érte el: a szobor nyakába akasztották az aktuális eseményekhez fűződő szatirikus megjegyzéseiket (ld. fentebb VIII.Orbán pápa és a Pantheon történetét). Hiába dühöngtek a hatóságok, a sötétben bújkáló rémhírterjesztő (ellen)forradalmárok munkája gyümölcsöző volt és a mondásaik a XIX. századig

közzsájon forogtak. Pasquinónak nevezik a szobrot, mert egy Pasquino nevű cipész üzletének a közelében volt. A későbbiekben több szobor is „beszélni kezdett” a városban és néha egymásnak is üzentek. Pasquino még a mostani napokban is megszólal néha, bár a sajtóval szemben a szabad munkaversenyben alulmaradt, de népszerűsége ettől függetlenül töretlen.

Rövid séta után egy forgalmi csomóponthoz érkezünk, ahol a Largo Torre d' Argentina (Argentina tornyának tere) található. Nevét Strassbourgról kapta, aminek az eredeti római neve Argenteratum volt. Ugyanis innen érkezett egy pápai ceremóniamester az 1400-as évek végén, aki a téren építtetett egy palotát toronnyal, de még II.Anacletus ellenpápa kis tornya is áll.

Az 1920-as években találták meg Róma lerégebbi templomait. Az „A” megjelölésű templom Kr.e.III.századi, feltehetően Juturna temploma, amit a karthagóiak legyőzésére emelt Gaius Lutatius Catulus konzul Kr.e.241-ben. Miután 80-ban leégett a terület, a császárok visszaépítették a templomokat, de új épületeket is emeltek, például a Hecatostylum nevű oszlopcsarnokot, amit az „A” templom megmaradt oszlopcsonkjai tartottak. Az emelvényére a középkorban a San Nicola de' Ceasrini templomot emelték, két apszisának maradványa még most is látható. A „B” jelzésű templomot Quintus Lutatius Catulus konzul építtette a kimberk ellen aratott győzelméül Fortuna istennőnek Kr.e. 101-ben. A hatalmas istennőszobor márvány-, és bronztörredékeit ma a Capitoliumon őrzik, a kör alakú templomból még hat oszlop áll.

A „C” templom a legrégebbi, Kr.e. IV-III. századi. Ezen az épületen nem érezhető görög hatás. Lehet, hogy Feronia termékenységistennőnek szentelték. A 80-as tűzvész után restaurálták. A „B” és a „C” templomok mögött egy tufatömbből rakott pódium maradványait találták, amit Pompeius Curiájával azonosítottak. Ezek szerint Kr.e. 44. március idusán itt ölték meg Julius Caesart. A „C” és az „A” templom mögött a császárkorban nyilvános márványlatrinák álltak, az „A” templom mögötti latrina nyomai még ma is láthatóak. A „D” templom a legnagyobb, de ez van a legkisebbrészt feltárva (csak az I. században újjáépített travertin pódium látszik), mert a maradéka még a közeli utcák alatt fekszik. A régen hatalmas Pompeji színház helyén áll a mai Teatro Argentina, ahol sok híres operát mutattak be az alapítása, 1732 óta (a homlokzata későbbi).

Például Gioacchino Rossini Sevillai borbély 1816-ban itt bukott hatalmasat, amikor is a zeneszerzőt a felbőszült tömeg végigkergette Róma utcáin. A templomok romjain ma menedékhely van kóbor macskák számára, hogy ezzel is oda-csalogassák a turistákat. Itt védelmet élveznek a cicák az emberrel szemben, azonban az utóbbi időben agresszívak lettek, mert a külföldi diákok lézerpöttyel felingerelték őket és a domináns fajok között harcok fejlődtek ki. Ma önkéntesek etetik a macskákat (akik számítanak a turisták adományaira) és vezetnek sétát a romok között.

Talán ennyi érdekesség elég is volt. Térjünk be egy közeli vendéglőbe, hogy egy kávékülönlegesség felébresszen, mert még sok információt kell feldolgozni, hiszen még csak a sétánk felénél vagyunk, és most jön csak a java.

Piazza Navona

BOZA KRISTÓF

RÓMA-PARTI SÉTÁK

4. rész

Számos érdekes dolgot kikerülve vegyük az irányt az ókori Róma legérdekesebb és régészetiileg tekintve leggazdagabb területére, a Fórumra. Előtte azonban még a Venezia térre érkezve megpillanthatjuk a „Haza oltárát“, vagyis a Viktor Emánuel-emlékművet. II. Viktor Emánuel király uralkodása alatt (1849-1882) egyesült Olaszország, akit a „Haza atyja“ néven emlegetnek, és ebben a rideg, öntelt, megalomán monstrumban szerették volna kifejezni a hálájukat a polgárok. 1885-ben fogadják el a terveket, amit végül 1911-ben fejeznek be, de valójában csak 1930-as években lesz kész. A fehérmárvány emlékmű azonban sehogy sem illik bele környezetének halványzöld épületeibe (bár szép a kilátás a Vittorino tetejéről), ráadásul a Capitolium dombjáról előzőleg el kellett távolítani az ott fekvő középkori házakat. Az emlékmű 135 m széles, és a tetején levő kocsis Viktória szobrokkal 81 m magas. II. Viktor Emánuel lovasszobra 12 m hosszú, a ló belsejében 25 ember is elfér. Nem is beszélve a király 2 m hosszú bronzbajuszáról. A szobor talapzatán a domborművek az olasz régiókat jelképezik, az emlékmű alján pedig a két szökőkút nőalakjai az Adriát és a Tírrén-tengert. Az emlékművön 1921 óta ég az örök láng az ismeretlen hősi katonának. A pátosz ellenére közszájon csak „írógépnek“ vagy „lakodalmi tortának“ vagy „romlott fogaknak“ hívják a Vittorinót. Az épület belsejében kiállítás van az olasz risorgimentóról (felemelkedés). A hősök fényképei között megtaláltam Stefano Türr, vagyis Türr István rokonszenves arcát, aki maga is megsebesült az olasz egysüléért vívott harcokban.

Az emlékmű alján, egy kis szögleten bújik meg az ókori Róma egyetlen épen megmaradt insulája, vagyis bérháza. Ezeket a középkorban templomként használták (még ma is láthatóak a harangtorony részletei), és csak az 1930-as évek ásatásai alkalmával bukkantak rá a föld alatt elhelyezkedő első három emeletére. 1. századi szatirikusoktól tudjuk (Martialis, Juvenalis), hogy milyen nyomorban éltek itt a szegények, és a főbérlok milyen horribilis bérleti díjat szedtek.

7-8 emelet magas is lehetett egy ilyen insula, és kb. 380 ember zsúfolódott össze. Aki egy padlásszobáért fizetett, annak 200 lépcsőfokot kellett megmásznia. Óhatatlanul is eszembe jut párhuzamot vonni a Kádár-korszak bérkaszáryaival. Mintha a történelem ismételné önmagát a helyszűkét és a kiszolgáltatottságot nézve, de még várni kell arra, hogy kápolnát alakítsanak ki bennük harangtoronnyal.

Az Aracoeli lépcsősorai mellett felszaladva (amit az 1348-ban a pestisjárvány túlélői állítottak) – hisz mi Michelangelo-féle Cordonata-lépcsőt vesszük igénybe – hely hiányában most ügyet sem vetünk Cola di Rienzo szobrára (aki az 1300-as évek közepén visszaállította a Római Köztársaságot, akit Lajos királyunk is támogattott és itt intézte szövegait a néphez), sem a lépcső tetején őrt álló (és helyreállított) Castor és Pollux antik szobrára, majd átszaladva a Michelangelo tervezte Campidoglio téren (mert

Türr István

Titus diadalíve

amikor V. Károly császár 1536-ban Rómába látogatott, miután 1527-ben kifosztotta, a Capitolium igen elhanyagolt állapotban volt, és a pironkodó III. Pál pápa megkérte Michelangelót, hogy készítsen tervet a tér újraburkolásához és a téren levő paloták helyreállításához), szóra sem méltatjuk Marcus Aurelius filozófus-császár (161-181) lovasszobrát (úgyis csak másolat, az eredeti a téren levő Palazzo Nuovóban van), és szemlesütve kerüljük el a gyönyörű Capitoliumi Múzeumokat és a Palazzo Senatoriót (11. századtól használja a szenátus, ma polgármesteri hivatal), hanem gyorsan a domb másik lejtőjéhez érve kifújuk magunkat, hogy friss szellemi- és lelkierővel vágjunk neki a Forum Romanum néhány épületének vizsgálatához.

A fórum, ami az ókorban a gyülekezés, a piac, a vásárok és a törvénykezés helyének számított, Rómában több is volt. A Forum Romanum a méreteihez képest sok épülettel bír. Helyét tekintve Palatinus és a Capitolium dombja között van. A mocsaras területet Tarquinius Priscus király (Kr. e. 616-579) csapoltatta le, amikor megépítette a Cloaca Maximát, és ezután kezdődtek az építkezések. A keleti oldalon plebejusok gyülekezőhelye volt, nyugaton pedig a patriciusoké. Kr. e. 46-ban Julius Caesar diktátorsága idején már kicsinek bizonyult a 220 m hosszú 35-50 m széles fórum, és kezdett terjeszkedni ész-

ki irányban: Juliusén kívül megépült Augustusé, Vespasianusé, Nerváé és Traianusé. Egy részük ma még várja, hogy kiássák, mert Mussolini föléje betonoztatta a mai Fori Imperiali útját, és így körülményes lenne a kiásásuk. Kezdjük akkor a barangolásunkat a nyugati oldalon, és próbáljunk kiigazodni a templom-, és bazilikaromok (bazilika, vagyis oszlopos csarnok, ahol az igazságszolgáltatás és az üzleti élet folyt) között.

Castor és Pollux templomát Kr. e. 484-ben szentelték fel, miután megfogadta Postumius diktátor, ha sikerül legyőzni az utolsó (már egyébként trónfosztott) királyt, Tarquinius Superbust (Kr. e. 534-510), akkor templomot építtet az ikreknek. Természetesen győzelemre segítették őket, sőt meg is jelentek a Fórumon, hogy megmutassák, hova is kell építeni a templomot. Története folyamán többször kellett újjáépíteni. Mi a Tiberius császár (14-37) által emelt és Hadrianus császár által felújított templomot láthatjuk, illetve abból is azt a három korinthuszi oszlopfőt, ami megmaradt. Amíg állt a templom, itt volt a mérték-, és súlyhivatal, de a szenátus is sokszor ülésezett a templomban. Itt ívelt át a Via Sacra felett Augustus diadalíve, amiből mára szinte semmi nem maradt, de az építőkövei a Szent Péter bazilika falaiban találhatók.

Pochas oszlopát sokáig az egyik legrégebbi építménynek vélték, azonban mára kiderült, hogy a legfiatalabb. Ugyanis 608. augusztus 1.-jén emelték Pochas bizánci császár tiszteletére az egyébként 2. századi, 13,6 méteres fehér-márvány diadaloszlopot. A barázdált korinthuszi oszlop tetején állt a császár aranyozott szobra, amit nem sokkal halála után ledöntöttek, nevét pedig levakarták a talapzatról. Ugyanis a császár alacsony sorból származó trónbitorló volt, aki erőszakos halállal fejezte be életét. Smaragdus ravennai exarcha (Bizánc által megbízott kormányzó) állíttatta Pochas tiszteletére, akit a császár helyezett vissza, miután elűzték őt. Vannak azonban olyan elméletek is, hogy azért emelték az oszlopot, hogy Bizánc éreztesse Róma feletti hatalmát, vagy a pápa hálája jeléül, mert a Pantheont az egyháznak adta.

A Rostra nyilvános szószék volt, amit a Kr. e. 338-as antiumi tengeri ütközetből zsákmányolt hadihajók vassal bevont orra (rostra) díszített, és kapta innen a nevét. Ezen szónokolt Caius Gracchus néptribunus a szokásokkal ellentétben a plebejusok oldala felé, és itt proskribálták és tették közzemlére a második tirumvirek (Anto-

Settimius Severus diadalíve és Pochas oszlopa a háttérben a Palatinuson található császári palotákkal

nus, Octavius, Lepidus) Cicero levágott fejét, és szúrta át tűvel a nyelvét Antonius felesége. Itt árulta a testét Julia, Augustus lánya, ami miatt később száműzték. Hadrianus és Septimius Severus (193-211) császárok restaurálták, Diocletianus pedig egy Jupiter-szobrot helyezettett a Rosrára. Később még 472-ben rendbehozatta Junius Valentinus prefectus nubi, azóta használaton kívül van.

A Curia épületében ülésezett a senatus, ami Kr. e. 52. előtt nem sokkal nyugatabbra volt található. Miután az leégett, a mostani Curia helyére építette fel Sulla dictator fia, amit Julius Caesar elkezdett lebontani, hogy a köztársaság emlékét is eltörölje. Domitianus 94-ben rendbehozatta, majd egy tüzeset után Diocletianus építette újjá. A mai Curia ennek lett pontos mása. Az épületben található a Rostráról Traianus császár két táblája az egyik azt ábrázolja, amint eltörli a polgárok adóit, a másikon fogadja az elébe járuló anyát és gyermekét.

A Curia épülete mellett áll a Fórum legépebben megmaradt építménye, a már említett Septimius Severus traventin diadalíve. 203-ban emelték uralkodásának tizedik évfordulójára. A domborműveken a győzelmes párthus hadjáratának jelenetei láthatók. A diadalív emlékezik a császár két fiáról is, de amikor Caracalla (211-217) jutott hatalomra, megölette a testvérét, Getát, és nevét eltávolította a diadalívről, de a bronzbetűk helye még ma is látható. A középkorban a föld-, és törmelékhalom alól csak a középső ív látszódott ki, ami alatt borbélyműhely működött.

Érdemes még megemlíteni a fórum nyugati oldaláról Saturnus templomát, ami már Kr. e. 497-ben állt, azonban az épület többszöri pusztulásának eredményeképp, mi a Kr. e. 42-es restauráció megmaradt nyolc oszlopát ismerjük. Korabeli forrásokból tudjuk, hogy Tiberiusnak egy diadalíve kötötte össze a Basilica Juliával a templomot. Az istenről minden évben az ún. Saturnaliakon emlékeztek meg december 17. és

23. között. Mivel Saturnus uralkodása az aranykort jelentette, amikor nem volt háború, éhínség és osztálykülönbségek, ezért a mulatozás idején mindenki a társadalmi helyzetre, rangra nézve egyenlő volt. Az iskolák, hivatalok zárva voltak, és tilos volt a hadüzenet. A tekintélyesek levették a tógáikat, a rabszolgákkal együtt ettek-ittak, sőt az urak is felszolgáltak. Az egerek fogták meg a macskákat, a farok csóválta a kutyát, valamint a lekvár tette el a nagymamát. Egyébként az ünnep szelleméből sokat átvett a keresztényen hagyomány karácsony megünneplésekor.

Ha továbbmegyünk kelet felé a via Sacrán, akkor megpillanthatjuk Antoninus és Faustina templomát. Mikor Antoninus Pius császár (138-161) szeretett felesége 141-ben meghalt, istennővé avatta és templomot emelt neki. A császár halála után a templom fölvette az ő nevét is. Ma az előcsarnok maradt meg épen 10 márványoszlopával, amihez 1601-ben hozzáépítették a San Lorenzo in Miranda templomot, mert a hagyomány szerint Lőrincet itt ítélték halálra, és ezzel az átalakítással az épület a fórumnak a legkevésbé odaillő tagja. A templom délkeleti sarkában vaskori nekropoliszra bukkantak.

Maxentius és Constantin bazilikája a fórum leghatalmasabb épülete volt. Maxentius császár (306-312) kezdte el építeni 308-ban, de miután Constantin (306-337) legyőzte őt, az épület befejezése rá hárult. A bazilika 100×60 méteres területen áll, eredetileg nyugat-keleti fekvésű volt, de Konstantin megfordította az épület tengelyét, és így jött létre a három rövid észak-dél irányú hajó, emiatt van két apszisa. A főhajó

80 m hosszú és 25 m széles, az oldalhajók 23 m hosszúak és 17 m szélesek. Stílusában a római fürdőkhoz hasonlít. Az épület magassága 35 m volt, a tetőt 8 vaskos korinthuszi oszlop tartotta, amiből ma az egyik a Santa Maria Maggiore téren tartja a bronz Szüzet a Kisdeddal. Egyébként a tetőnek aranyborítása volt, amit a 7. században távolítottak el, hogy a régi Szent Péter bazilikában ragyogjon tovább. A nyugati apszisban volt található Constantin 12 méter magas részben márvány, részben fa szobra, aminek 2 és fél méteres feje és 2 méteres lába a Capiolium Palazzo dei Conservatori múzeumának udvarán található.

A Vesta templom az ókori Róma egyik leg-szentebb helye volt, ahol őrizték a szent tüzet. Róma egyik legősibb istenének már a város alapításakor is emeltek templomot. A kör alakú zsúpfedelees kunyhót mindig újjáépítették és fejlesztették, de a formája megmaradt. Most a 4. századi templom 1930-ban helyreállított részei állnak. A kör alakú templom átmérője 14,8 m és 20 korinthuszi oszlop díszítette. Nyitott bejáratú volt, ami megnehezítette a Vesta-szüzek dolgát, mert ha egy szélfuvallat kioltotta az örök tüzet, akkor az őrzéssel megbízott hat papnőt megkorbácsolták és elűzték. Minerva szent szobrát, a Palladiumot is ők őrizték. Amikor Heliogabalus császár (218-222) kiraboltatta a templomot (szírként a napkultuszt preferálta), a jól informált szüzek a Palladiumot elásták, és így egy másolat került a szentségtörő uralkodó kezébe. A Vesta-papnők 30 évig szolgáltak, ezt csak a nemesi származású lányok tölthették be. Köztiszteltben álltak, biztos jövedelemmel bírtak, de ennek fejében meg kellett őrizniük a szüzességüket. Ellenkező esetben élve eltemették őket, és a csábítót halálra korbácsolták. A szolgálat letelte után tisztos polgári életet élhettek, de ritka volt, hogy valaki férjhez ment volna.

Ha egy Vesta-lányból Vesta-papnő lett (ez tíz éves felkészítő tanulás volt), akkor beköltözhetett a Vesta-szüzek házába, amiből ma már csak az udvar maradt meg (Atrium Vestae) és 6 szoba. Az udvar 63 méter hosszú és széles aranyhalas és vízililiomos medencéje van, körülötte a Vesta-szüzek 4. századi, fej nélküli szobrai. Az egyik szobor talapzatáról levakarták a nevet, lehet, hogy azért, mert a papnő megkeresztelkedett, és ezzel szégyent hozott a kultuszra. Az udvar közepén egy nyolcszögű épület állt, ahol a Palladiumot őrizték. Az udvar mellett található még egy malom, ahol a

Castor és Pollux templomának három oszlopa, valamint Titus diadalíve

gabonát őrölték, hogy a szomszédos kemencében szent lepényeket süthessenek. A Vesta szüzek nem ihattak a római vízvezetékekből, hanem részükre egy ciszternát ástak, aminek a romjai még ma is láthatóak.

Titus császár (79-81) diadalívét Domitianus építette apja, Vespasianus (69-79) és bátyja emlékére 81-ben, a győztes zsidók elleni háború okán (66-73). A középkorban a Frangepán család a Colosseummal összekötött bevehetetlen védelmi rendszerét képezte. Az ív alatt a szekerek keréknyomai láthatóak, amik a fórum valamely épületének elemét vitték el. 1881-ben restaurálták. A magas attikájú építmény Septimius Severus ívéhez képest egyszerűbb stílust képvisel. A belső domborművek eléggé megrongálódtak, de azért kivehető, ahogy a római katonák viszik a lerombolt jeruzsálemi templom oltárát, ezüstharsonáit és gyertyataróját, miközben a hírnökök hordozzák a legyőzött városok és nemzetek nevét tartalmazó táblákat a fogaton érkező Titusnak. A középkorban a zsidóknak sok megaláztatásban volt részük, hogy a város gettójában lakhassanak. Többek között IV. Pál pápa (1555-1559) kötelezte, hogy minden évben imádkozniuk kell Róma püspökéért Titus diadalívénél. 1948-ban Izrael megalakulásakor Róma zsidó közössége a domborművon vonuló katonáknak ellenkező irányában mentek át Titus diadalíve alatt.

Mostani sétánkat fejezzük be itt, a Fórum keleti végénél, és ha Isten akarja és élünk (si Dominus voluerit et vixerimus), majd egy év múlva folytatjuk innen. Addig ígyunk meg még egy kávét.

IMRE ZITA

UNIVERSITÄTSTADT MARBURG – MARBURG EGYETEMI VÁROS –

Más városoknak egyetemük van, Marburg pedig egy egyetem – szokták mondani a németek, ha megtudják, hogy ott tanulok. Nem véletlenül. A Philipps Egyetem a legrégebbi és hagyományait tekintve a leggazdagabb protestáns felsőoktatási intézmény a világon. Marburg városával több száz éve szorosan együtt fejlődik. Hallgatói a város lakosságának egynegyedét adják.

Hogy kerültem ide? Hosszú történet. ötszáz évre nyúlik vissza...

A reformációt minden erejével támogató Nagylelkű Fülöp, Hessen tartománygrófja 1527-ben hatalmának növelése érdekében hozta létre az egyetemet. A császár és a pápa természetesen nem ismerték el az intézmény létjogosultságát, hiszen alapítója akkor már reformált hitű volt. A tartománygróftól azonban semmi sem tántoríthatta el céljától: protestáns birtokaihoz protestáns lelkészekre volt szüksége. Amennyire csak lehetett, kerülni szeretne volna, hogy a római egyházból kilépett papok kerüljenek a szószékekre, annál is inkább, mivel azok képzettségüket tekintve nemigen feleltek meg a reformátorok által megszabott mércének.

Hogy a lehető leghamarabb megtöltse az egyetemet tehetséges diákokkal, 1529-ben Fülöp létrehozott egy ösztöndíjas intézményt (Hessische Stipendiatenanstalt), amely olyan jó képességű fiatalokat támogatott, akiknek szülei nem engedhették meg maguknak, hogy gyermekeiket egyetemre küldjék. Miből finanszírozta Fülöp az egyetemistákat? Megparancsolta a hesseni városoknak, hogy a szekularizált egyházi javakból származó jövedelmüket, illetve azoknak egy részét, fordítsák egy-egy diák támogatására.

Számomra ismeretlen okból a kezdetektől fogva helyet és ösztöndíjat biztosított egy-egy magyar teológusnak is ebben a rendszerben, így a második világháborúig folyamatosan tanultak itt magyar diákok. A világháború után semmi nem volt olyan, mint régen, megszakadt ez a

kapcsolat, és közel ötven éven keresztül egyetlen magyar egyetemista sem tanult Marburgban a Hessische Stipendiatenanstalt keretén belül. Hat-hét évvel ezelőtt aztán a kasseli Rotary Klub egyik tagja – kutatómunkája során – felfedezte, hogy Nagylelkű Fülöp kezdeményezésére magyar diákokat támogattak hosszú évszázadokon át egy éves ösztöndíjjal. Mivel a kasseli klub szoros kapcsolatot ápol egy budapesti klubbal, ezért elhatározták, hogy közös erővel felélesztik ezt a majdnem feledésbe merült intézményt. „Történetemhez” hozzátartozik még az is, hogy az újabban kiküldött hallgatók között én vagyok az első – de remélhetőleg nem az utolsó – teológus, ugyanis az ösztöndíjat már nem kizárólag teológusoknak biztosítják. 2007-ben azonban, Árpádházi Szent Erzsébet születésének 800. évében, fontosnak tartották, hogy egy protestáns teológust küldjenek Marburgba, abba a városba, ahol Erzsébet élete utolsó éveiben élt, szolgált és meghalt. Így lehetek hallgatója a Philipps Egyetemnek 2007. október 15-től 2008. szeptember 30-ig, és tagja a hesseni ösztöndíjas intézmény kollégiumának, a Collegium Philipinumnak.

Az egyetem, amely kezdetben négy fakultással rendelkezett (teológiai, jogi, orvosi és filozófiai), ma 16 szakterületen képez szakembereket nem elhanyagolható eredményekkel. Azon túl, hogy a világon első protestáns teológiai kart indították útjára Marburgban 1529-ben, 1606-ban itt alapították meg az első romanisztikával foglalkozó tanszéket, illetve 1609-ben itt jött létre a világon az első tanszék, amely a kémiával foglalkozott.

Számos nagy gondolkodó, híressé vált szakember tanult és tanított az idők során a Philipps Egyetemen: a matematikus Denis Papin, a filozófus Christian Wolff, a jogtudós Savigny, a kémikus Robert Bunsen, a Grimm testvérek, Barth és még sorolhatnám.

Az elmúlt száztíz évben 8 alkalommal tüntettek ki Nobel-díjjal Marburgban tanult vagy itt oktató szakembereket.

A teológiai kar az egyetem legrégebbi és legszebb épületében található, amely korábban domonkos rendi kolostor volt. 1874-ben újjáépítették, azóta ebben a formájában látható. 1880 óta méltán nevezik a modern teológia egyik jelentős helyszínének, köszönhető ez többek között Adolf Harnack, Wilhelm Herrmann és Friedrich Niebergall munkásságának. A 20. században aztán a marburgi teológia három súlypont körül kristályosodott ki:

1. Az Újszövetség tudománya és a hermeneutika közötti kapcsolat mind szorosabbra vonása (Bultmann, von Soden, Fuchs).

2. A vallástörténet meghonosítása a teológiában (Rudolf Otto, Friedrich Heiler).

3. Szociáletika (Georg Wünsch, Dietrich von Oppen).

A '70-es évek óta a teológia társadalmi és kulturális szerepe vált hangsúlyossá, profilját tekintve liberális lett, és a feminista kérdésfelvetések egyik központja.

Sokan kérdezik tőlem, hogy nem nehéz-e egy liberális egyetemen teológiát tanulni. Nem nehéz, érdekes. Nem nehéz, mert senkit sem kényszerítenek arra, hogy ugyanúgy gondolkodjon, ahogy a többiek, és talán nincs is olyan kategória, hogy a többiek. Önálló gondolkodásra nevelnek, döntéshozatalra, és arra, hogy hogyan hozd magad olyan helyzetbe, hogy dönteni tudj. És érdekes, mert megfigyelhető, hogy a személyes hit és a teológiai érdeklődés hogyan kapcsolódik össze valakinél, vagy mennyire nem kapcsolódik, esetleg nincs is meg. Érdekes megfigyelni az utóbbi esetben azt is, hogy miben más a teológiai látása annak a diáknak, aki nem hisz. Talán azt is elmondhatom, hogy amennyire nekem érdekes a marburgi teológusokkal találkozni, annyira nekik is érdekes velem. Bennük egy másik világ tárul fel előttem, és bennem is feltárul egy világ számukra, ami előttük eddig ismeretlen volt.

Ugyanez a kölcsönösség működik a Collegium Philippinum lakói között is. Hadd ejtsek az ott szerzett tapasztalataimról néhány szót, mert ha lehet, akkor még meghatározóbbak, mint az egyetemen átéltek. Ez egy önmagát igazgató közösség, amelyet ma már állami, városi és egyházi oldalról is támogatnak, mivel a hesseni városok a 17. század során annyira elszegényedtek, hogy az ösztöndíjas intézményt saját erejük-

ből már nem tudták fenntartani. Aki itt lakhat, az különféle kedvezmények egész sorával rendelkezik: a kollégium a marburgi kastély mellékepületeiben kapott helyet immár hatvan évvel ezelőtt, gyönyörű a fekvése, lakói szabadon látogathatják és használhatják a kastély különböző részeit, a közösségi élet rendkívül ösztönző, és a ház demokratikus berendezkedése lehetővé teszi, hogy bárki, aki kész arra, sokat tanuljon közösségről, közösségszervezésről, együttműködésről, együtt munkálkodásról egy közös cél érdekében. A bűvös szó az önigazgatás, németül Selbstverwaltung. Közös felelősségvállaláson nyugszik: az, aki itt él, és az előnyös feltételeket élvezzi, kész arra, hogy tegyen a közösségért, környezetéért valamit, mert tudja, hogy csak akkor működik jól, ha mindenki hozzáteszi a magáét. Az igazgatás legfőbb szerve a lakógyűlés, döntéshozó testület, amelynek mindenki tagja, hetente egyszer, hétfőnként ül össze, a megjelenés kötelező, kimentés lehetséges. Itt aztán minden megbeszélésre és eldöntésre kerül. Az ember nem is gondolná, hogy egy kollégium életében ennyi megbeszélendő kérdés van. A lakógyűlésen túl mindenkinek van feladata, amelyet önként vállal a szemeszter elején a szemeszter idejére. Persze ezek a feladatok súlyukat és jelentőségüket tekintve eltérnek egymástól: a játékszekrény és a padlás rendbentartásától kezdve a házmesterségen át a telefonszámla és az ebédpénz rendezéséig minden elképzelhető feladat kiosztásra kerül. A kollégiumban 39 férőhely van, és mindenkinek legalább egy tisztséget vállalnia kell, de vannak olyanok, akiknek több is jut. Ha valaki nem látja el a feladatát, ami ritkán fordul elő, akkor a lakógyűlés jogosult felszólítani arra, hogy azt tegye meg. A ház közösségét két diák (a tutorok) vezeti és képviseli: őket két szemeszterre választja meg a lakóközösség, feladataik sokrétűsége miatt némi anyagi támogatással is jár ez a tisztség. Fontos hangsúlyozni, hogy nem az ő vállukon nyugszik a kollégium működése: összekötő szerepük van az egyetem és a kollégium között, illetve gondoskodnak a zavartalan működés szervezeti feltételeiről, míg a működés maga a lakóközösség egészen nyugszik. A tutorok készítik elő a lakógyűlés napirendi pontjait, ők készítik fel az ülés vezetőjét és jegyzőkönyv-vezetőjét feladatuk ellátására, gondoskodnak a meghozott döntések végrehajtásáról, javaslataikkal, kezdeményezőképességükkel pedig arra

törekednek, hogy a közösség hatékonyan, eredményesen, gyümölcsözően működjön.

Sok közös program és ünnep van. Hétfőnként lakógyűlés, ami mindig egy kicsit társasági eseménnyé is válik. Szerdánként előadást tart egy-egy szakterület képviselője, akit a diákok kezdeményezésére hívnak meg, az előadást követően pedig együtt vacsorázunk. A szemesztert mindig egy úrvacsorás istentisztelet nyitja meg és zárja le, amelyek szintén közös étkezéssel végződnek. Minden szemeszterben sor kerül

egy közös kirándulásra és egy vacsorával és tánccal egybekötött ünnepre. Az állandó programokon kívül számos spontán kezdeményezés is teret kap: közös munkacsoport, játék, séta, mozi, koncert és még sorolhatnám.

Jó látni, amikor egy közösség tagjai szabadon felelősséget és kötelezettséget vállalnak közösségükért, mert tudják, hogy mit jelent az nekik, mit kapnak a közösségtől, és mit adhatnak ők a közösségnek.

Técsői festett kazetta 1748-ból

GÁRDONYI GÉZA

KRISZTUS BANKÓJA

Valami nagy duhhanás hallatszott a házban, s nyomban rá női sikoltás.

Csakhamar nyiladoztak az ajtók, ablakok mindenfelől. S a hajnali világosságban álmos arcok bámultak elő.

- Házmaster! – rikoltotta valaki a földszinten.

Az udvar közepén egy nagytestű úrféle hevert, arcon. Az egyik karja vállban úgy kifordult, ahogy a korpával tömött bábu karja szokott, mikor a gyermek eldobja. A derekát bő teveszőr otthonka takarta. A lába szárán csak alsó fehérlett. A lábán sárga papucs. A feje körül pirosság terjedezett az udvar cement kövezetén.

A házmaster dermedt arccal sietett hozzá, s elrémülve állt meg.

Aztán lehajolt, és átkarolta: emelgette.

- Nagyságos úr...

Hátratekintett:

- Vízet!

A földszinti lakók is ott szörnyülködtek. Két cseléd vízért futott.

A gazda volt a halott, a ház gazdája.

Az emeleti lakók is elképedten bámultak le a folyosó vaskorlátjáról. Valamennyien az ágyból ugrottak ki, s csak épp hogy felsőkabátot kaptak magukra.

Öltözöttek csak ketten jelentünk meg: én, aki reggeli világosságnál szoktam dolgozni, és Szűcspál doktor, ügyvéd, szintén második emeleti lakó. A felesége azonban csak nagykendőben, alsószoknyában állt mellette, s oly boglyasan, hogy a bal tenyerével a fejét takarta, míg lenézett.

- Részeg lehetett – mondta valaki a folyosón.

- Vagy hogy a bőrzén játszott...

- Nem, nem szokott.

Szűcspál lekiáltott az emeletről:

- Mentőkért telefonozzanak!

S a feleségéhez fordult:

- Ugyan, eredj be, még meghűlsz.

Valóban hideges volt a reggeli levegő. Az ügyvédnét azonban aligha fenyegette a meghűlés: kövér, mint a pozsonyi lúd, s ha nem volna olyan mosolygó szemű, szinte sajnálni lehetne a hízottságáért.

- Szörnyűség! – mondta az asszony. – Szörnyűség!

Tovább meresztette a szemét a tragédiára.

Már akkor a rendőr is ott állt. Kérdezett, neveket jegyzett. Benyúlt a slafrok zsebébe, és egy kék szegélyű zsebkendőt vont ki onnan, aztán meg egy levelet. A levél borítékja nyílt volt. A rendőr belekandított: névjegyet vett ki belőle. Olvasta. A mellette álló fűszeres is olvasta:

- Megunta az életét – hirdette egy körültekintéssel a fűszeres.

- Csak annyit ír.

Csodálkoztunk ezen a vallomáson.

A ház ura legényember volt, s javakorú, harmincöt éves legfeljebb, vagy tán annyi se. Az ilyen duzzadt arcú, nehéz testű emberek kora meghatározhatatlan. De jó módúvolt. A háza megért negyedmilliót. Egyéb vagyona is lehetett. Közéről én nem ismertem, de úgy látásra éppen nem mondtam volna, hogy magauember. Rendes, úri ruhában járt, csak épp hogy ujjnyi vastag aranyláncot viselt és sok gyűrűt. Abból látszott, ahogy nem úri eredet.

De hát az amúgy is kiötlött rajta: ahogyan a tavaszi bérnegyedkor kihordatta egy szegény cukorkaárusnak a bútorait az utcára, feleségével, négy gyerekével – úriember olyat nem cselekszik.

- Megunta az életét? – dünnyögte Szűcspál. – Hiszen nem is élt.

- Vagy hogy nagyon is élt – feleltem. – Az emberi test nem szesztartálynak van berendezve.

- Nemigen ivott ez. Inkább tán unatkozott: mindig társaságot keresett, mint a cigányok meg a gyerekek.

- Meg a nők.

Az ügyvédné rosszallón pillantott reám, s bekacsázott, azaz belibázott vissza a lakásába. Vele nem voltam szóbeli ismerős, csak épp hogy a lépcsőn köszöntem neki, ahogy egy házban lakók szoktak egymásnak. S magamban csodálkoztam, hogy hogy a manóba került ez a másfél mázsás zongora ahhoz a sovány, székel furulyához.

Szűcspál cigarettát vont elő, s rágyújtott:

- Nem volna kedve egy kis sétára? A Városligetbe?

- Bizony jó lesz. Most már úgyse tudnám folytatni a munkámat. De ön, ügyvéd úr, mire öltözött ilyen korán?

- Sétára.

- Szokott?

- Bár szoktam volna. De hát lehet-e itt a fővárosban? Falun, tanyán a reggeli órák a legszebbek. A levegő harmatban tisztult, fűtől, fától balsamos. A nap első sugarai is aranyosabban ragyognak elő a keleti felhők közül. Itt Pesten... mit látok itt Pesten, reggel? Szemeteskoscsikat. A feleségem ma utazik a Tátrába a két gyerekkel.

- Hát akkor azért keltek fel.

- Nem, én nem azért: ezen a napon mindig hajnalban kelek: ünnepem ez a nap, születésem napja.

- Gratulálok. Hányadik?

Az ügyvéd gondolkodott:

- Hányadik is?... Huszonegyedik.

Rábámultam:

- Huszonegyedik? Talán csak a fél oldalát ünnepli?...

- Nem: ez a huszonegyedik. Mert nem a testi születésemet ünneplem én. Az nekem nem ünnepem. Az bizony már maholnap negyvenéves. És hát nekem nem osztott olyan testet a Teremtő, hogy úgy örülhetnék neki, mint valami főnyereménynek. Az élet nem a testnek az élete. A test csak ház: ma itt lakok, holnap amott lakok...

Beszélgetés közben lelépkedtünk a lépcsőn, s beültünk az ügyvéd autójába, amely a ház előtt várt már – tehát oda volt rendelve. Röpített benünket át az utcákon, amelyekben csakugyan szemeteskoscsira váró, álmos cselédek voltak mindenfelé láthatók.

A ház gazdájáról beszélgettünk persze, hogy vajon mért unta meg az életét?

- Nem élt – ismételte az ügyvéd. – Az ilyen emberek élete csak olyan, mint az állaté. Az állat csak magának él: eszem-iszom, s azontúl csak amennyire a hörcsög esze terjed. Az ilyen élet: állati élet emberi ruhában.

Aztán a háborúra fordult a beszélgetésünk.

- Nekem iszonyú – mondtam. – A katonára már én úgy néztem, mint élő anakronizmusra. A történelemben is szégyenkező szemmel olvastam a háborúkat: emberek voltak ezek? Mint

ahogy csak a vadászpuska látása is szégyenkezést keltett bennem, csak ezelőtt egy héttel is. Tessék: most le kell vennem a kalapomat a kessel is megtoldott puska előtt, s azt kell mondanom: – Hálístennek!

- De hát mit tehetünk egyebet? – felelte vállát vonva.

- Mit? Hát azon a költségen, amelybe ez az európai háború került, körül lehetett volna falazni az egész Szerbiát...

A fejét rázta:

- A háború időnként kell. A háború éppoly szükséges valami, mint a zivatar. Akármennyi a zivatar rombolása, utána erősebb, dúsabb, tisztább a tenyészet. Minden megújhódik, újra születik. A természet tűzben és vízben születik újra. Az emberiség vérben és könnyben.

Kidobta az autóból a cigarettáját, s elmosolyodott:

- Az egyes ember is így születik újra meg újra, hol vérben, hol könnyben. Ahányszor sírunk, a lelkünk utána tisztább, nemesebb, jobban megértjük és megbecsüljük egymást és az életet.

A Ligetbe érkeztünk.

A kelő nap szürke világossága akkor bontakozott elő a kőbányai fellegek között. Lombok és füvek hamvasak voltak a harmattól. A Nyugati pályaudvartól odahangzott a hajnali első vonat füttye.

Kiszálltunk az autóból, és sétáltunk.

- Hát az micsoda születés, amit ön ma ünnepel, kedves ügyvéd uram?

Az ügyvéd megállt, és a fák közé nézett – hallgatásra intett.

A bokrok között, a gyepen egy fehér szakállú csavargó hevert. Aludt. Koldustarisznnya volt a feje alatt. A kalapja az arcán.

- Találunk ilyet többet is – mondotta halkan az ügyvéd. – Így nyáron a Városliget a hajléktalanok menedékhelye. Ámbár lehet, hogy télen is. Télen még sose gondoltam rá, hogy kijöjjenek.

Megint megállt, és nézett.

Egy spireabokor alól bozontos szakállú csavargó tápáskodott fel. Meztláb volt és foltosrongyos ruhában, amely valamikor fekete lehetett. A nadrágja egy szakadt helyén a combja meztelenje világoslott elő. A feje tetején tenyérszerű kopaszág.

Sose láttam ennyire rongyos embert. Hol jár az ilyen nappaloként?

Az ügyvéd megállt.

A rongyos ember gyanakodva és mordul nézett rá.

Az ügyvéd megszólította:

- Micsoda maga, barátom?

- Mi gondja rá az úrnak? – felelte kedvetlenül a csavargó.

A bokor túlsó felén egy másik rongyfészek emelkedett föl. Fiatal, halvány képű ember és dagadt lábú. Álmos szemmel bámult rájuk.

Az ügyvéd annak is szólott:

- Hát maga micsoda?

A legény fölvette a kalapját a fűről; és hozzánk sántikált:

- Néptanító vagyok, könyörgöm: nincs állásom.

- Hol az oklevele?

- Elvesztettem, csókolom a kezét...

S a kalapját kérőn nyújtotta felénk.

Az ügyvéd elfordult. Csak én vettem a kalapjába valami aprópénzt.

S magamban csodálkoztam, hogy nem adakozik. Ismertem már más jómódúakat is, akik sose adtak alamizsnát a koldusnak. Szűcspájról nem véltem volna. Igaz, hogy közről nem ismertem, a lakásán se fordultam meg, csak épp hogy ő is lent szokott reggelizni a kávéházban, s mivelhogy egy házban egy emeleten lakunk, szót is váltunk néha, illő nyájassággal. De az csakugyan szemembe ötlött, hogy az órája acélból való, fekete zománcos acélból. Az ügyvédek, orvosok, papok, nem tudom miért, de aranyórával járnak. A feleségén is felötlött egyszer, hogy a karján olcsófajta korall karperecet visel. Rövid ujjú blúz volt akkor rajta, könyékig érő, s kövér karjának a fehérsége odavonta a tekintetemet. A kisleányát kísérte a lépcsőig. Iskolába ment a leányka a cseléddel. (Csillogó szemű, kis kanárimadár.) A nyakán annak is csak vékony bársonyszalag a dísz. Tehát fősvények. De hogy autóra költ valaki, koldusnak meg egy fillért se vet, ez már kissé amerikai!

Egy fenyőfa mellett megint találtunk egy hajléktalanra. Térden állt a fűben, és összemarokkal szedte a harmatot. Oly buzgón mosdott, hogy meg se látott bennünket.

Az ügyvéd ismét megállt: nézte.

Furcsálltam, hogy annyira érdeklődik a gyepen hálók iránt. Csak nem volt talán detektív valaha?

Állt. Nézett.

A csavargó, tizenkilenc-húsz éves forma, sápadt fiú megtörölközött a zsebkendőjébe, és a ruháját veregette, vonogatta. Bizony gyűrött volt a ruhája, és tarka a ráragadt falevelektől. A bal cipőjéből ki volt a sarka meztelenje, de azért megtörölgette egy marok fűvel a cipőjét is. Hogy

eközben meglátott bennünket, meglepődve nézett reánk. De a kalapjáért nem nyúlt.

- Micsoda maga? – kérdezte az ügyvéd.

- Szabó vagyok – felelte pillogva a fiú –, úri szabó.

- Beteg?

- Nem, nem vagyok beteg.

- Miért nem dolgozik?

- Nem kaptam eddig helyet. Két hete... tetszik tudni, így kánikulában... rosszkor gyűttem. Aztán a ruhámból is kiszakadok már...

S búsan nézett a cipőjére, amelynek az oldalán kivöröslött a lába.

- Honnan jött?

- Baranyából.

- Vasúton?

- Gyalog.

- Minek jött el onnan?

- Mert ott se volt munka. Azt gondoltam, hogy itt kapok.

- És ha ezután se fog kapni? Van pénze?

A fiú lesütötte a szemét.

- Nincs – felelte halkan.

S ahogy ismét felnézett, a szeme nedves volt.

- Hát most mit csinál itt? – vallatta tovább az ügyvéd. -A rendőrség hazatoloncolja.

A fiú búsan nézett maga elé:

- Ha még ma sem kapok munkát, vállalom akármit.

- Mit?

- Amit kapok. Ha méltóztatik talán szolgát keresni... Mindent vállalom...

Az ügyvéd a zsebébe nyúlt, és kivett egy vastag levélborítékot.

- Nézze, barátom: itt van száz korona. Kölcsön. Nem én adom: Krisztus. Menjen külföldre vele. Tanulja ki jól a mesterségét. Azután jöjjön haza. Ha jómódba jut valamikor, el ne felejtse, hogy visszafizesse. Így, ahogy én.

S a zsebébe nyomta a pénzt a hűledező fiúnak.

- Megbízás? – szólaltam meg, hogy tovább sétáltunk.

- Nem – felelte Szűcspál –, a magam pénze. Azazhát mondjuk: Krisztus pénze.

- Értem: valami fogadalom?

- Az.

- De mért nem adta ön annak az öreg koldusnak?

Szűcspál hümmentett:

- Oka van annak. Ez a pénz ugyanis nem csupán gazdátlan pénz, hanem, hogy is mondjam, olyanak adom, akin segítsek vele. Azért is jöt-

tem ki ma reggel, mert ezen a napon minden évben kijövök hajnalban, és adok száz koronát az egyik hajléktalannak, akinek talán a sorsa fordul meg rajta.

Az öreg koldus sorsa nem fordult volna meg. Az öreg ember nem vállalkozó kedvű, az már az élete útjának a vége felé jár. Mindegy neki, akár jó a kabátja, akár rongyos.

Annak a csavargónak, akit először megszólítottam, odaadtam volna, de az durván felelt. Az arcán, szemén láttam, hogy iszákos. Az, ami pénzt kap, pálinkára költi. Azon segíteni nem lehet.

Az a másik, aki olyan alázatosan felelt, bizonyára gyakorlott kéregető. Néptanítónak hazudja magát, s hogy azért züllött el, mert elveszett az oklevele. Hiszen az oklevelet megkapná másolatban, és hát a néptanító, nem olvassuk-e az újságban szinte mindennaposan, hogy kevés a néptanító? Dologkerülő, huncut.

De az, aki ott mosdott, bizonyára vesz magának ezen a pénzen ruhát, inget, tisztaságot, mesterségbeli tudásokat. És tíz-tizenöt év múlva találkozni fogok itt vele ennek a napnak hajnalán. Nem fogom megismerni, de talán látok majd egy jól öltözött urat, aki éppen így kérdezzeti a csavargókat, mint én: -Micsoda maga? Ihol a Krisztus bankója.

Attól fogva én nem járok ki többé ezen a napon.

Mert hogy teljesen megértse ezt az ügyet, én éppen így hálтам itt ennek a nyári napnak az éjszakáján, ezelőtt huszonegy évvel. Itt, itt: ezek között, egy bokorban – amelyet sajnos azóta kivágtak. És ha aznap reggel nem virradok erre a száz koronára, ma már nem Szűcspál Antal volna a nevem, hanem por. Vagy ha életben maradok, talán én is olyan pálinkás tekintetű csavargó vagyok most, mint az a durva, ha ugyan nem ülnék valamelyik börtönben.

Hát bizony ezelőtt huszonegy évvel...

Arra jöttem fel Pestre, hogy itt végzem a jogot. Kolozsvárott kellett volna, mert odaváló vagyok, de nekem már akkor sem apám, sem anyám: a postás énhozzám soha nem lépett be. Arra gondoltam, hogy Pesten könnyebben megélek.

S egy lányka is vonzott, akit éveken át kísérgettem, de akivel sohase beszéltem.

Nem is gondoltam rá, hogy beszéljek vele. Mint ahogy a holdas nem beszél a holddal, pedig a lelke vele jár.

Pedig csak egy közönséges vasutas-konduk-

tornak a leánya volt, s akkor, mikor először láttam, még alig tízéves. Akkoriban persze csak a szememnek tetszett: érdekes, kis filigrán csirke volt. Szőke és hunyori szemű. Keze, lába oly vékony, mintha nem is emberi test volna, hanem virágszál. Mindig kék ruhában járt, s egyenes volt, mint a gyertya.

Egyszer délután – tizenkét éves lehetett akkor – a kapuban állt. Tán az apját várta. Tavasz nap sütött, szél fúj. S ahogy ott állt, s a kezét a szeme fölé emelte, a szél úgy lengette a haját, mint valami selymes zászlót. Akkor tetszett meg nekem szívembe öröklőn, végzetesen.

Később már nem volt annyira szőke, de vékony maradt, nyúlánk és fehér bőré. S nem is nézett már olyan kedves hunyorin: szemüveget viselt, cvikkert, s azon át nyugodt és nyílt volt a nézése. Az a cvikker oly igen illett neki, hogy engem szinte rázott a szerelem, ha ránézhettem.

De mondom, nemigen néztem én, csak ha úgy nézhettem, hogy nem ügyelt rám. Ha szembe jött velem az utcán, átmentem az utca túlsó felére. Ha szólt volna hozzám, elfutottam volna, vagy elsüllyedtem volna a föld alá.

De hát miért?

Azért, mert rossz volt a ruhám, ordinaré, kopott.

Nem tudom, ismeri-e ön azt a kedvetlenséget, amit a kopott ruhával ölt magára mindennap a fiatalember. Nem a milliomos, aki megveti a világot. Az járhat avult ruhában. A fiatal emberről szólok, aki azt a korát éli, amelyekben maga a természet öltözteti az embert, mint ahogy a növényt öltözteti a virágzása korában színekbe, pompába. Az ember virágzásának a kora a tizen-nyolcadik évtől néhány év. Mikor örök májusnak érzi az életét. Mikor egy-egy muskátlis ablak érdekesebb neki a párizsi világkiállításnál. Mikor egy leány mosolygása nagyobb ügy a balkáni kérdésnél. Szóval: mikor csak egy új nyakkendő is ünnep: öröm és boldogság. Egy új kalap, új cipő, új ruha olyan izgalom, hogy lehetetlen vele a falak közt maradni, mint ahogy a pillangónak lehetetlen a kőfalzugban maradnia, mikor fölölti a pompás, szép szárnyait.

Hát én abban a korban, mikor minden fiatal röpköd és csapong, s örül az életnek, én kopott ruhában jártam, és a homályt kerestem, mint a pinceféreg. Szégyenkeztem a társaim előtt. Bújtam a lányok elől. Nyomorultnak, hitványnak, értéktelennek éreztem magamat. Mintha nem is volnék ember. Mintha a földtekén nem annyi jus-

sal járnék, mint más. Mintha a levegőt és napfényt is csak tévedésből kapnám.

No hát, mármost képzelje el: milyen napom volt az nekem, mikor a két évig gyűjtött krajcárokból megvehettem az első szép, fekete ruhát. Mikor először feszítettem ki a mellemet, először mertem a szemébe nézni a leánynépnek. S még arra is gondolhattam, hogy az érettségi után eladhatom a könyveimet, jegyzeteimet, s azoknak az árából egy köznapis rendes ruhát is vehetek, olcsó nyári ruhát, de divatos szabásút.

S vettem is. Csak harminckoronás ruha volt, fehér sávós, könnyű, kék lüster. Akárcsak selyemruha lett volna. Akkor volt életemben először sárga cipőm is, és elegáns szalmakalapom, regatta-nyakkendőm.

Az érettségi bizonyítványomnak nem örültem annyira. Az érettségi bizonyítvány csak egy másik ajtót jelentett, de a ruha, a két szép, új ruha, az maga az élet volt! A szabadság! Dicsőség! Üdvösség!

Minden órában megnéztem magamat a tükörben. Minden olyan kirakat előtt megálltam, amelyeknek vagy a belseje tükrözött, vagy a fekete üveg cégtáblája. Hangosan és foghegyről mondtam a szervuszt a pajtásaimnak, s minden harmadik lépésnél a cipőmre pillantottam, a szép sárga cipőmre, a selyem cipőfűzőre. Még az árnyékom is csoda volt aznap és gyönyörűség.

No hát, ha tűz égett volna aznap a kályhában, beledobtam volna az elviselt ruhámat – annyira gyűlöltem azt a ruhát. Hitvány vászonruha volt, s úgy állt rajtam, mint a nyírfakéreg. Vásáron vette szegény boldogult édesanyám még hatodik osztályos koromban. Különbre nem telt neki. Mert csak napszámos asszony volt az áldott: mosni, súrolni járt. Betegen is. Meg is halt azon az őszen, mikor azt a komisz ruhát vette – a város temettette el a kórházból.

Hát abban a komisz ruhában jártam én harmadfél éven által. A hetedik, nyolcadik osztályba is. Télen is. Egy szíjjártónak meg egy kéményseprőnek a gyerekét tanítottam összesen nyolc forintért havonként. Abból kellett megélnem, könyvet vennem, mosatnom, világítót fizetnem. Ruhára nem telt. Pedig hát nemegyszer néztem aggódva, hogyan feslik, mállik. A nyolcadikban már meg is rövidült, elszűkült rajtam.

No hát, mikor végre levethettem, rátoptam, és kétfelé repítettem. A kabátot is, nadrágot is. Úgy dobtam félre a sarokba.

Persze az új ruhámban az volt az első gondo-

latom, hogy bemutatkozok Juliskának. Hónapok óta nem láttam. Már rég készültem rá, hogy hogyan mutatkozok be:

- Szűcspál Antal a nevem, kisasszony: örülnek, ha az ismerősei közé számítana...

Konduktornak a lánya végre is szerencséjének érezheti, ha érettségizett fiatalember közeledik hozzá.

S indultam... akárcsak a mennyországba indulnék. Csak künn az utcán szállott meg némi aggodalom, hogy hátha mióta nem láttam, van már valakije?

Órákig kóvályogtam a ház előtt, az oly igen ismert ház előtt, Kolozsvár azon egyetlen háza előtt, amelyikben angyal lakik. Kóvályogtam. Hátha kijön! Ha másodmagával jön ki...

Végre egy kisgyereket szólítottam meg a kapuban:

- Itt lakol te?

- Itt.

- Ösmered-e Papp Juliska kisasszonyt?

- Konduktoréknál?

- Ónáluk.

- Iszen elköltözködtek.

- Elköltözködtek?

- El.

- Hova?

- Pestre.

Hát persze: április végén láttam utoljára. Mentem is akkor utána a Krizbai utcán, Pap utcán, Lázár utcán, Csertörő utcán. Akkor is kék ruhában volt, s nyúlánk, szép termete szinte lengett a kövezeten. Tudtam, hova megy: egy sárga, földszintes házba, amelynek kapuja fölé egy cukorpapirosból kivágott, formátlan cipő van kiszögezve. Varróiskola van ott. Minden délután oda megy két óraker, s hétkor tér haza.

Azt gondoltam: soha nem látta, hogy járok utána. Később aztán megtudtam, hogy mindig látta. A manó tudja hogyan? – sose pillantott hátra.

Hát persze nekem egyszerre Budapestre fordult minden gondolatom. Mért ne tanulnék én Pesten tovább? Ott engem nem ismer senki hernyónak, s ott több a pénzes ember, több a kenyér. Éppen Pest való nekem!

És csodálkoztam, hogy ez a bölcs gondolat előbb meg nem villant a fejemben.

A lüszter ruhámat nagy, lapos skatulyába pakolták. Azt a skatulyát legott kineveztem koffernek.

Akkoriban még nyolc koronán utazhattunk

Kolozsvárról Pestre. Mindenemet eladtam, még a bugyellárisomat is, csakhogy mentül több legyen a pénzem.

Ahogy berakom a skatulyába a fekete ruhámat, fehéreneműmet, arra gondolok, hogy a vonat csak reggel ér Pestre: ej, de bolondot cselekedtem, hogy elszakítottam a munkásvászon ruhát. Fölvehettem volna még egyszer: éjszakára. Az új ruhám nem gyűrődött volna.

Aztán arra gondoltam, hogy éjjel sötét van: fölvehetem én alvásra szakadtan is.

Mégis hát nagyjából összeféreltem fehér cérnával. Délután hat óra tájban indultam. Persze nem a gyorsvonaton, s nem az első osztályon. Afelől is bizonyos voltam, hogy Pesten nem borul a nyakamba senki, mikor kiszállok. A pénzem tizennégy korona volt. Mégis azon a vonaton nem ült büszkébb és vidámabb utazó.

Egy érettségi bizonyítvánnyal meg két öltözet elegáns ruhával meg lehet hódítani az egész világot!

Csak éppen hogy az utasok válogatatlansága zavart... hagymaszagot illatoztak. A fenébe is: hiszen nem lehet rezedaszaguk!

Fogtam a kofferemet, s mentem másik kocsiba: oda meg városiak ültek be Hunyadon. Azoknak se volt rezedaszaguk, de olyan rettenetes hagymaszaguk se. Azonban untatóan sokat adtak el és vettek: csak nem hallgatom azt a sok adás-vevést Pestig. A harmadik kocsiba vándoroltam. Ott meg egy csecsemő-gyerek sivalkodott, s az anyja épp akkor vizsgálta, hogy miért.

Több kocsí nem volt, hát egyebet se tettem, csak ide-oda vándoroltam a három kocsiban: hol találhatnék egy padot, amelyiken aludhatnék majd valamicskét Pestig? Némi örömmel tapasztaltam, hogy az utasok fogynak. Nagyváradon már csak egy beteg öregasszony maradt az egyik kocsiban, köszvényesforma, s a kísérője egy másik öregasszony.

Azok már akkor ledőltek a batyujukra, és szenderegtek.

- No hálistennek!

Előbontottam a skatulyámat:

- No, rongyom: hát még egyszer rám kerülsz!

A rajtam volt lüsztert levetettem, és gondosan összehajtogattam. Föltettem a skatulyám fölé. Rá a kalapomat, galléromat, nyakkendőmet.

Felöltöm a rongyot, s végignyújtózok a padon. De szokatlan volt a pad: vánkos is hiányzott, takaró is. Felsőkabátom nem volt, hogy azzal takaródzhattam volna. Szóval: nem tudtam elaludni.

Az igaz, hogy az is igen foglalkoztatott: találko-e olcsó szállást? Megtalálom-e, hol lakik Konkuktor Juliska? Hogyne találnám meg: megkérdezem az állomáson.

Micsoda öröm lesz, ha meglátom az utcán! A kolozsvári tündért a pesti utcán! S ő is hogy elbámul! Mert hiszen látásból ismer. De a szép, új ruhámban aligha fog egyszerre rámismerni.

Úgy egy óra felé egy kövér asszony cepelkedett be a kocsiba két fiúcskával. Mindjárt le is fektette őket.

- Így Dolfi, úgy Makszi.

Maga is ásítózott. Levette a kalapját, és fölhelezte a kofferja fölé. A cipőjét is lehúzta, és a pad alá tette. Körülvakaródzott, aztán a sarokba dőlt.

Ejnye – gondoltam –, én is levetem a cipőmet: könnyebb aludni, meg nem is piszkolódik a fénye.

S tovább álmodoztam Juliskáról. Hogy mindjárt az utcán szóljak-e neki? Vagy hogy ott nézzen lakást, ahol ő lakik? Hátha épp náluk hirdet a cédula kiadó lakást?

Már csak az ellenőr zavart meg: a jegyemet kérte. Föl kellett kelnem, kivennem a lüster ruhám zsebéből. Aztán ismét lehunyhattam a szememet.

Egyszer csak arra nyílik a szemem, hogy idegen hangok beszélgetnek a tehenek áráról, és hogy igen világos van. A kocsiban sokan ülnek: vasúti munkásfélek. Pipáznak, köpködnek, beszélgetnek.

A vonat áll.

- Hol vagyunk? – kérdeztem álmosan egy szemben ülő kocsisféle embertől.

- Szolnokon.

No, fene kellemetlen itt ezek előtt öltözködnöm át. Minek néznek ezek ebben a lógó ujjú, rongy kabátban? Kétfelé kívánczó rongy nadrágban. De most már mindegy.

Nyújtózkodok a pad alá a cipőmért. Nem akad bele a kezem.

Lehajolok: nincs!

Nincs!... Nincs!... Nincs!

Ijedten nézek a fejem fölé: egy zsíros vászon-tarisznya gubbaszkodik csak ott, s a tarisznnyából egy vasserpenyőnek a nyele áll ki.

- Kié ez a tarisznya?

- Az enyém – mondja a kocsisforma. – Oda tettem, mert itt mán nem fér.

- Hát az én holmimat hova tette?

- Én?

- Maga hát! Itt volt a ruhám, kalapom!

Az ember a fejét rázza.

- Én most szálltam be: nem láttam ott semmit. Rémülten nézek szét: az én holmim sehol! Se a padok fölött, se a padok alatt! A velem utazottakból csak a beteg öregasszonyt látom meg a kísérőjét. Fenn ülnek már, és meggyet esznek.

- Nem látták: ki vitte el a holmimat? A két öregasszony rámcsoválkodik!

- Nem. Megfordult itt azóta tíz utas is: bizony nem vigyáztuk.

Állok, mintha mennykő csapott volna le mellettem. Már akkor az egész kocsi engem nézett.

- Istenfáját – mondja egy fiatal legény –, alighanem az a pékforma vitte el, aki innen kiszállt. Mert annál láttam én egy pár sárga cipőt, ahogy a hóna alatt vitte.

A vonat indul. Nekem se kell több: jaguárugrásokkal ki a kocsiból! Le a vonatról! – azon rongyosan, hajadonfővel, lyukas harisnyában. Rohanok dühösen az állomásra. Futok körül az épületen: ugrálok korlátokat. Tekintgetek jobbra-balra.

- Egy péklegényt nem láttak-e? Sárga cipő volt a kezében! Sárga cipő!!!... Sááárga cccipőőő!

Nem látta senki.

Még egyszer körülnyargalok, embereket taszítva, korlátokon átszökdelve – hajadonfővel, harisnyában. Aztán ki az állomásra, be a városba egy darabon. Meg vissza egy mellékutcába, amerre gondolom, hogy a tolvajom oldalog. A lábam csupa vér a kavicsoktól. A szememet mintha tűzláng verné.

Egy rendőr már hatszor is kurjantott utánam:

- Megálljon!

Szaladt is egy darabig. Tudtam, hogy bolondnak gondol.

De hát ha megállok és magyarázgatok, a tolvaj azalatt továbbúlik.

Jött azonban másik rendőr is: megragadtak.

- Kicsoda maga? Miért szaladgál?!

De én csak lihegtem.

Sokára bírtam annyira összeszedelőzködni, hogy töredezetten elmondhattam a bajomat.

Kétkedve hallgattak. Mégis visszavittek az állomásra. Előszólították a kapust:

- Szedett-e el jegyet egy péklegényforma utastól, akinek sárga cipő vót a kezibe meg kék ruha meg papirosskatulya?

A kapus az orra hegyére bámult:

- Nem. Péklegény: nem. Sárga cipő: nem. Kék ruha: nem. Papirosskatulya csak egy kisaszszonynál vót.

- Bizonyos?

- Bizonyos. Hát hogyan nézne bizonyos?

- Akkor hát – mondja az állomásfőnök – csak másik kocsiba ment át a tolvaj. Vagy hogy előbb leszállt: Szajolon vagy Alcsin. De nekem gyanús maga is, barátom: azt mondja, most érettségizett. Hol a bizonyítványa?

S végignézett rajtam.

Az átkozott vászonruha!... amelynek kabátját, nadrágját csak a hitvány fércelés tartotta össze. Aztán se gallér rajtam, se nyakkendő. A harisnyám is lyukas...

Hiába magyaráztam, hogy a bizonyítványom benne volt a fekete kabátomnak a zsebében, s hogy ezt a rossz ruhát csak azért vettem fel stb.

Csupa gyanakvó szem...

Különösen egy cigányszemű, nagy vasúti tiszt nézett rám gyilkosan, hogy szerettem volna pofon vágni!

Meg is szólalt:

- Mondja el az Aeneis-nek az első sorát.

Soha olyan fogcsikorgatással, olyan férfiatlanul könnyes szemmel nem szavalták még ezt a mondatot:

Arma virumque cano...

- Elmondjam az egészet? Homéroszt is elmondjam? Talán Tibullust és Catullust elengedi?

- Bocsánat – mondta megváltozott szemmel –, bocsánatot kérek.

A vasúti jegy szerencsémre nálam volt: azt tanácsolták, hogy utazzak a legközelebbi vonattal tovább Pestre, és jelentkeznek ott a rendőrségen. A tolvajom vélhetőleg szintén Pestre utazik. Ha csakugyan pék, Nagyváradtól Pestig pékműhely nincs másutt, csak Szolnokon. A rendőr ügyelni fog, hogy ezekben a napokban fogad-e fel a szolnoki pék új legényt. Ha fogad, mindjárt megvizsgálják: van-e kék lüszter ruhája és redengőtja? – értesíteni fognak róla. De a pék vélhetőleg Pestre utazik. Ha leszállt volna útközben, a másik vonattal oda megy: vagy a rendőrség elcsípi, vagy én megismerem rajta a ruhámat.

A cigányszemű vasúti tiszt behívott a szobájába, s egy pár cipőt kotort elő bottal az ágya alól – ha elfogadom. A cipő óriási volt és rossz, mégis megmentett attól, hogy mezítláb szálljak le Pesten. Gallért is adott akkorát, hogy úgy lógott benne a fejem, mint harangban az ütő. Kalapot már nem tudott adni, mert csak egy aranyszínű vasúti csákója volt heverő – azt nem tehettem a fejemre. Hanem szerzett egy gyűrött

sportsapkát, fehér vászonból valót, amely azonban rég elbúcsúzott a fehér színtől. Az állomásfőnök kisfiáé volt, csak épp a fejem búbját fődte. Mégis hát legyen a fejemben valami.

Így egy kis reménység gyulladt bennem. A következő személyvonatot úgy vártam, mint a lesen lapuló tigris a zsákmányát. A rendőr is segített bejárnom. Hej, ha megfogom azt az atyafit, még úgy meg nem forgott ember két tenyér között, ahogy az megforog!

Jött a vonat. A tolvajom nem ült rajta.

Hosszadalmas volna elmondanom, hogyan hányódtam én Pesten, a sportsapkában, a rongy ruhában, az óriási cipőkben, krajcártalanul. A rendőrségen elpanaszoltam a bajomat. Ott is gyanakodva néztek rám. Ott is szavaltattak velem Vergiliusból, Homéroszból. Vallattak, hogy hol laktam utoljára. Kinél? Mikor jöttem el tőle? Azt a szívességet is megcselekedték, hogy helyet adtak éjszakára egy priccsen, igen vegyes társaságban, kívülről zárható ajtó mögött. Másnap délben aztán kegyesen elbocsátottak. Azt mondták, hogy mielőbb jelentsem be a lakásomat, s ők aztán, ha megfogják a péket, azonnal értesítenek.

Hát én mindjárt ott a rendőrség közelében elkezdtem a lakáskeresést. Persze végig csodálkoznak rajtam, s nincs lakás. Hosszan és keserűséggel magyarázom, hogy mi történt velem, de hát csak a fejüket rázzák. Egy özvegy asszonyság hitte el csak a történetemet, de legalábbis tíz korona foglalót kért részvéte jeléül. S nekem tíz gombom se volt.

Két nap nem ettem semmit. Harmadnap a Ligetbe vetődtem, és egy rothadt narancsot találtam ott a fűben: megettem héjastul. A kabátom ujján már akkor úgy meglazultak a fércék, hogy nappal már nem is mertem a városba menni: mindenki utánam tekintett.

Ma se tudom, hogyan éltem én ott valami két héten át. Csak arra emlékszem, hogy a Ligetben és a Liget tájékán tartózkodtam, s hogy olykor csavargók szólítottak meg:

- Honnan, pajtás?

Nem feleltem persze. De bőszült voltam én mindenre. Különösen az aranyláncos, aranygyűrűs emberek és asszonyok voltak azok, akiket szinte vérben forgó szemmel szemléltem. Egyetlen olyan láncszemecske megválthatna minden nyomorúságtól!

S vádoltam magamban minden aranycífrával járó, hogy a szívtelenségnek a bizonyítványait

viseli. Amíg ínség van a földön, az ördög az ékszerész kirakatok mögül vigyorog az emberiségre:

- Isten gyermekei? Hahaha?...

Milyen különös, hogy az a gyémánszem a kirakatban annyira hasonlít arra a könnycsepre, amely az éhező ember szemében csillog!

Vajon aki leolvassa az ékszerész asztalára az ezreseket egy-egy gyémánszemért, látta-e valaha Krisztust?

Ő azt felelné:

- Hogyne láttam volna!

Látta ám, de csak mint az útfélen legelő tehén, mikor a füvet szakítva fölpillant a keresztfára is.

Mikor már talán huszadikszor háltam idekint a Ligetben, ahogy egy hajnalban fölérzek a hidegre, nyitom a szememet, és fölülök.

Eső után való éjszaka volt az. A föld nedves, az avar nyirkos, rothadt szagú. A csontjaimba is mintha az a nyirkos hideg állt volna bele: mintha nedves földben hetek óta rothadó holttest volnék, s a hátam gerince abban az órában kezdené a szerteoszlást.

Reszkettem. Fölnézek az égre: jön-e már a melegítő napfény? Dehogy jön! Még alig pirkadt. S az ég is mintha szürke ronggyal volna teleagatva. Még az ég is csupa rongy! Ég és föld csupa rongy! Ínség és nyomorúság az egész világminőség!

- Istenem, ha lelátsz onnan a felhőrongyok mögül, csak legalább egy sugarát hagyd meg bennem a reménységnek! A hajnali első vonat hideg füttyögése hangzott át a fákön; olyan volt, mintha az is gúnyfütty volna a fohászkodásomra.

Ültem, mint Jób a szemétdombján. De még annál is gyászosabban. Mert az a szentföldi szemétdomb legalább meleg volt. S az én helyzetem még csak nem is domb, hanem olyan vagyok, mint a verembe esett állat, amely hetek óta mászkál, kapaszkodik, erőlködik, s egyre visszahull.

Keserves szemmel nézek körül. Csupa könny körülöttem még a fű is, ahogy a harmat megszálta. Ahogy a kezemen támaszkodok, valami keménységet érzek, s nem kő, se nem fa. Nézem: hát valami nyél. Csontból van, és fakó. Kiáll a földből. Kivonom.

Hát egy rozsdás kés jön ki vele, evőkés. Valaki ott uzsonnázott, talán a tavaszon, talán tavaly – beleszúrta a földbe, otfelede.

Már akkor csupa szenny és csupa rongy volt rajtam a ruha. Cipőm se volt, eladtam két hatoson a Teleki téren. Tíz nap tengődtem azon a két

hatoson. Aztán már nem tudom, megint min éltem. Kikóboroltam a bolgárkertekre, s kikapartam a krumplit a földből: megettem azon nyersen. Egyszer karalábét is sikerült lopnom, de akkor meghajszoltak. Megint visszahúzódtam a Ligetbe, s a ribes aurea bogyóit kerestem. Ettem faleveleket is meg fűgyökereket. Csak csont meg bőr voltam már, s az elmém már az éhkábulattól csak mint az állaté.

Hát szemlélem a kést: el lehetne-e adni? Nem, nem lehet eladni, a vasát már berágta a rozsdá. A nyele se ér semmit. Egy fillért se adnak érte, egy fillért se.

S megint rádühödik a lelkem azokra, akiknek pénzük van, s akiknek fölösleges pénzük is van, s gyűrűkre, fülbevalókra, aranyláncokra költik.

Megint a kést nézem:

- Ölök vele! Ha most kerül elélem egy aranyláncos embertárs, ezzel a késsel szúrom le! Aztán magamat!

S mintha csak az ördögnek imádkoztam volna ezzel a gondolattal: lépések hallatszanak, s előválnak az útra hajló lombok közül egy úriember.

Az út mellett volt az a bokor, amelyik alatt ültem. Az ember jön, jődögél, lassan, sétáló lépésekkel.

Elegáns úriember, puha fekete kalapban, fekete rövid hevlakban, amilyet frakk vagy szmoking fölé szokás venni. Kezében vastag nádbot, zöld színű.

Nézem, ahogy a dühöngő örült néz, mikor magába szorítja kis időre a viharát. A rozsdás kés a markomban, a hátam mögött. Csak annyit fogok kérdezni ültömben:

- Hány az óra, kérem?

S ha arra aranyórát von elő, vagy ha nem felel, vagy előcsillan a köpönyege alól valami arany...

Jön sétálva.

Szép barna szakállú ember, negyvenhez közelebb, mint harminchoz. A kezén kesztyű, hamvas színű.

S ahogy jön, hol jobbra, hol balra fordítja a fejét, mintha keresne valamit. Meg is áll olykor, és néz befelé a bokrok közé.

A Liget csendes még. A távolban valahol, tán a „Trieszti nő”-ben fáradt muzsikaszó hallatszik, a bögő brummogása, olykor a pikula sivalkodása. Aztán egy fekete hintó is villan elő a fák közt, de csak lassú lépésben közeledik, mint mikor jártatják a lovakat.

A hintó persze csak fokozza a dühömet. Nem lehet másé, csak azé a hevlakos gazemberé.

Hintó! Másnak szalmafüdele sincs, amely alá behúzódhatna, ennek a gazembernek hintaja van, drága, talán ezrekbe kerülő! No: a sírodba jössz! Rajtad bosszulom meg az ínséges emberiség szenvedéseit!

Jön. Nem is sejti... Hány az óra kérem? Négy? Nem négy, hanem utolsó! Ne kutya! Panaszkodj az Istennek! Utánad mindjárt én lépek, s rád mutatok:

- Azok közül való, akik engem éhen döglesztettek. Jön.

Szürke sávós nadrág van rajta és gombos cipő a lábán, a járásán látszik, hogy parketten nőtt fel: úgy lépked, olyan nyugodtan...

Mégis különös, hogy úgy szemlélődik.

Mikor már csak húsz lépésnyire van tőlem, arra villan a gondolatom, hogy talán rendőr?

Detektív? Ő bizonyára előre ereszkedik polgári ruhában, mögötte meg rendőrök lappanganak.

Az újaim eltágnak a késen. A rendőr más. A rendőrség nem vétett ellenem, sőt jóakarólag foglalkozott velem. Nem: rendőrt nem szúrok le. S nézem.

Igen elegáns. Mégse lehet rendőr. A hintó az övé. Már látom a kocsist is, fekete viaszrózsás cylinder. S a kocsis ötven lépés távolságból figyeli a gazdáját. Nem, ez nem rendőr.

De már akkor előttem áll. S néz érdeklődéssel, mintha valami bokor alá került Rembrandt-kép volnék.

- Barátom – szólalt meg –, magát keresem.

S hívón intett, méltóságos, kis mozdulattal.

Ez a szó: magát keresem, annyira meglepett, hogy szinte belerendültem. Tán valami főrangú rendőrtiszt? Megtalálták a tolvajomat!?

Fölkeltem, és hozzáléptem olyan arccal, amilyen Jákób nézhetett az égi lajtorjára.

- Engem? – rebegetem. – Engem?

- Magát.

S elmosolyodott. Visszatekintett, és hívón intett a kocsisának. Aztán belenyúlt a belső zsebébe, és egy lepecsételt levelet vett elő.

- Itt ez a levél. Magának szól. Nem tévedek: magának szól.

Búcsút intett, és föllépett a hintájába. Még onnan is köszönt, mosolyogva, barátságosan.

Csak bámulok a levélre. Vastag, puha. A borítékon nincs a nevem, semmi név sincs. De azt mondta: nekem szól, s a bizonyosságnak olyan hangján mondta, hogy nem kételkedhettem.

Nyitom, valami nagy jót sejtve. Hát csakugyan: egy csomó tízkoronás! S írás is egy kis fehér cédulán:

Születésem napja: hogy valaki örüljön neki – helyettem.

A szemem könnybe lábadt. Valami üdvöztető melegség járta át a mellemet: hát van még ember a világon!

És az a könnycsepp, amely akkor a szememből kigördült... hát az a könnycsepp volt az, amelyikben én megszülettem.

Intett az autójának.

- Visszajön velem, vagy tovább sétál?

- Visszatérek. De kérem, a történet így csonka: hiányzik belőle valami.

- Micsoda?

- A nyúlánk, szép szőke leány: a Konduktor Juliska.

Az ügyvéd elmosolyodott:

- Hát iszen ismeri: a feleségem...

Csengersimai festett kazetta 1761-ből.

Kalendárium

Összeállította: Farkas István

Április 2.	1952 – Meghalt Molnár Ferenc író, drámaíró, újságíró (A Pál utcai fiúk, A üvegcipő, Riviéra, A farkas, A testőr, Játék a kastélyban)
Április 3.	1927 – Megszületett Puskás Ferenc futballista, a legendás Aranycsapat tagja, minden idők legeredményesebb csatára.
Április 4.	1968 – Memphisben merénylet áldozata lett Martin Luther King Jr amerikai polgárjogi harcos.
	1490 – Bécsben 47 éves korában meghalt I. (Corvin) Mátyás, aki 1458-tól Magyarország, 1469. óta Csehország királya volt. 1485-ben foglalta el Bécset a III. Frigyes császár elleni háborúban, és oda tette át székhelyét.
Április 5.	Budapesten megszületett Örkény István író. (Tóték, Macskajáték, Pisti a vérzivatarban, Egyperces novellák)
	1932 – Budapesten megszületett Antall József történész és politikus, az MDF elnöke, aki 1990-től 1993. december 12-én bekövetkezett haláláig Magyarország miniszterelnöke volt.
Április 8.	1860 – Öngyilkosságot követett el gróf Széchenyi István Döbling-ben, egy szanatóriumban.

Április 8.	1919 – Meghalt Eötvös Loránd, világhírű magyar fizikus, geofizikus, a torziós inga feltalálója.
Április 11.	1848 – Hivatalba lépett az első magyar felelős kormány gróf Batthyány Lajos vezetésével.
	1905 – Budapesten megszületett József Attila költő.
	1964 – A költészet napja.
	1896 – Hajós Alfréd úszó 100 méteres gyorsúszásban megszerezte az első magyar olimpiai aranyérmet.
Április 14.	1849 – Debrecenben a magyar országgyűlés kimondta a Habsburg-ház trónfosztását, valamint Kossuth Lajost kormányzóvá választotta.
Április 14.	1759 – 74 éves korában meghalt Georg Friedrich Handel német orgonista, zeneszerző.
Április 17.	1711 – Bécsben 32 éves korában himlőben meghalt I. József magyar király, egyidejűleg német-római császár és cseh király (1705-1711), akinek uralkodása alatt 1707-ben, a Rákóczi-szabadságharc idején, az ónodi országgyűlés kimondta a Habsburg-ház trónfosztását.

Április 17.	1874 – Ferenc József osztrák császár és magyar király szentesítette az egységes mértérendszerrel (méter, kilogramm, liter) szóló törvénycikket, amelyet 1876. január 1-jével vezettek be.
Április 18.	1955 – Meghalt Albert Einstein német Nobel-díjas fizikus.
	1982 – Ópusztaszeren felavatták a Nemzeti Emlékparkot.
	1660 – Meghalt a mecénás fejedelemasszony, Lorántffy Zsuzsanna.
Április 18.	1901 – Megszületett Németh László Kossuth-díjas író, publicista (Gyász, Iszony).
Április 22.	1970 – A Föld Napja.
	1724 – Megszületett Immanuel Kant német filozófus, akinek legismertebb munkája 1781-ben jelent meg „A tiszta ész kritikája” címmel, mely a filozófia klasszikus alkotása.
Április 24.	1222 – II. András kiadta az Aranybullát.

Április 26.	1986 – Csernobilban (Szovjetunió) atomkatasztrófa történt, amikor felrobbant az egyik atomreaktor.
Május 1.	1620 – Ozalyon megszületett Zrínyi Miklós gróf, horvát bán, aki korának leggazdagabb magyar főura, költő és nemzetközi politikus volt.
	1900 – Meghalt Munkácsy (eredetileg: Lieb) Mihály festőművész, a magyarországi realizmus egyik legkiemelkedőbb egyénisége (Ecce homo, Krisztus Pilátus előtt, Golgota, Az ásító inas, Milton).
Május 3.	1270 – Meghalt IV. Béla magyar király, aki a tatárjárás után újjáépítette az országot és újjászervezte az államot. Uralkodása idején befejeződött a betelepedett kunok megkeresztelkedése.
Május 6.	1975 – Bécsben 83 éves korában meghalt Mindszenty József (eredeti nevén: Pehm József) esztergomi érsek, bíboros és Magyarország hercegprímása, akit 1949-ben hazaárulás vádjával életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.
	1840 – Nagy-Britanniában kiadták a világ első bélyegeit, a Viktória királynő portréját ábrázoló fekete egypennyst és kétpennyst.
Május 7.	1891 – Megnyílt a Városligetben az első állandó jellegű budapesti cirkusz.
Május 10.	1896 – Budapesten, a Royal szállóban megrendezték az első filmvetítést.

Május 10.	1929 – Megszületett Kányádi Sándor romániai magyar író, költő, műfordító. Művei: Világlátott egérke, Három bárány, Kenyérmadár, Tavaszi tarisznya.
Május 13.	1717 – Megszületett Mária Terézia osztrák császárnő, Magyarország királynője 1740-1780-ig.
	1981 – Merényletet kísérelt meg Mehmet Ali Agca török szélsőséges II. János Pál pápa ellen, aki súlyosan megsérült.
Május 17.	1817 – Megszületett Nagylétán Irinyi János, a robbanásmentes gyufa feltalálója.
Május 22.	1867 – Kossuth megírta híres Cassandra-levelét, amelyben a kiegyezés ellen tiltakozott.
Május 26.	1521 – Martin Luthert és tanait elítélte a Worms-i Edictum.
Május 27.	1564 – Meghalt Kálvin János (eredeti nevén: Jean Calvin) francia-svájci reformátor.
Május 29.	1205 – Királlyá koronázták II. Andrást, az első magyar királyt, akinek koronázási esküt kellett tennie.

AZ ALKOHOLRÓL

Egy lelkész az alkoholtól való teljes megtartóztatásról prédikál, és nagy lendülettel így fejezi be a tanítását:

- A világ összes sörét fognám, és beleönteném a folyóba!

Majd a még nagyobb hatás kedvéért folytatja:

- A világ összes borát fognám, és beleönteném a folyóba!

Végül felteszi a pontot az i-re:

- És a világ összes whiskey-jét is beleönteném a folyóba!

Elégedetten leül. Ekkor a kórusvezető, mosollyal az arcán, így szól:

- Végezetül énekeljük el a „Mint a szép híves patakra a szarvas kívánczik...” kezdetű dalt.

MIÉRT?

Egy lelkészt megkérdezi a kislánya:

- Apu, amikor vasárnap prédikálni készülsz, előbb mindig leülsz és lehajtod a fejed. Ilyenkor mit csinálsz?

- Tudod, fiam, megkérem az Urat, hogy adjon nekem egy jó prédikációt.

- És akkor miért nem ad?

LEGÁTUS

Nos, milyen volt a prédikációm? – kérdezte a legátus.

- Jó. Ami a mélységből hiányzott, hozzáadtad a hosszúságban.

PONTOS VÁLASZ

Egy református hittanos, bár mély Isten-szeretetről tett tanúságot, mégis nehéz felfogásúnak bizonyult. Ezért a lelkész felesége külön elgyakorolta vele több százszor a konfirmálási kérdést:

„Kiért halt meg Jézus Krisztus? – Értem halt meg.”

A nagy napon, a nagy pillanatban meg is kérdezte tőle a lelkész:

- Kiért halt meg Jézus Krisztus?

- A maga feleségeért.

TANULSÁG AZ ELÍRT E-MAIL CÍMRŐL

Egy minneapoliszi házaspár eldöntötte, hogy Floridába megy felmelegedni egy különösen fagyos télen. Úgy tervezték, hogy ugyanabban a hotelben szállnak meg, ahol a mézesheteiket töltötték húsz évvel ezelőtt.

Mozgalmas programjuk miatt nehéz volt összeegyeztetni az utazási időpontot, ezért a férj pén-
teken, a feleség pedig a következő napon repült Minneapolisból Floridába. A férj bejelentkezett a
hotelbe, ahol a hotelszobában egy számítógép is volt, nem úgy, mint évekkel ezelőtt, és eldöntötte,
hogy küld egy e-mailt feleségének. Véletlenül azonban kihagyott az e-mail címből egy betűt, s
anélkül, hogy észrevette volna a tévedést, elküldte a levelet a rossz címre.

Közben... valahol Houstonban... egy özvegy épp a férje temetéséről érkezett haza, akit az Úr haza-
hívott az Ő dicsőségébe, egy szívinfarktus után. Az özvegy elhatározta, hogy megnézi a barátoktól
és rokonoktól érkezett e-maileket. Miután elolvasta az üzenetet, visított és elájult. Fia berohant a
szobába, édesanyját a földön találta, majd felpillantott a képernyőn található szövegére:

Szerető feleségemnek

Időpont: 2005. okt. 13, péntek

Tárgy: megérkeztem!

Drága szerelmem,

Tudom, meg vagy lepődve, hogy üzenetet kapsz tőlem. Már számítógépük is van az ittenieknek,
és lehet szeretteinknek e-mailt küldeni. Épp most érkeztem meg és jelentkeztem be. Minden elő-
van készítve a holnapi érkezésedre, és már nagyon várom, hogy találkozzunk. Remélem, hogy az
utazásod olyan csendes lesz, mint az enyém.

Ui.: Tényleg nagyon meleg van idelent!!!

KARL BARTH

AZ ÉLET TISZTELETE

*„Megformálta az Úristen az embert...,
és élet leheletét lehelte orrába.“*

(1Móz 2,7)

Az emberi élet minden formáját eleve valami különös ünnepélyesség veszi körül. Minden élet új csodálatot ébreszt. Ezért minden egyes ember bánjon tisztelettel a saját létével és a másik ember létével is. Nem az élet maga vívja ki ezt a megbecsülést. Ha ugyanis az ember az Isten Igéjébe vetett hit révén ráébred arra, hogy Isten hogyan választotta ki és szerette őt a maga kicsiny létében már öröktől fogva, és mit tett érte, akkor az emberi élet felhívást jelent számára a tiszteletre, hiszen az élő Isten ennyire törődik vele. Nyugodtan elmondhatjuk: Jézus Krisztus megszületése az élet iránti tisztelet parancsolatának kijelentése. Ez mindenkit, még a legkétesebb alakot is az egyszeri, egyedülálló, megismételhetetlen, pótolhatatlan jelleggel ruház fel. Jézus Krisztus születése nyilvánítja végérvényesen jónak az emberi létezést. Ez a kijelentés úgy jellemzi az életet, mint az Isten dicséretének semmivel össze nem hasonlítható és vissza nem térő lehetőséget, és ezzel tisztelet tárgyává teszi azt. Ez a tisztelet, mint az embernek parancsba adott tisztelet, nem mértéktelen. Az élet nem második isten, ezért az életnek kijáró tisztelet nem lehet azonos az Istennek kijáró tisztelettel. Határt szab neki az, amit Isten az általa kiválasztott embertől megkíván. Hiszen az Övé az emberi élet. Ő adja kölcsön azt az embernek.

KARL BARTH
VÁGYAKOZÁS

(Forrás: Karl Barth *Szemvillanások*. Kálvin Kiadó, 2006. 71. oldal.)

„Jöjj, Uram Jézus!”

(Jel 22,20)

Jelenj meg mindenhol, mint a kegyesek és az istentelenek Ura, az okosok és a balgák, az egészségesek és a betegek Ura – mint a mi szegény egyházunk és minden más egyház Ura – mint a jó és a rossz kormányok, a jól táplált és az alultáplált népek Ura – mint azoknak az embereknek az Ura, akik úgy vélik, hogy annyi jót és annyi kevésbé jót kell beszélniük és írniuk – mint a mi mindenben megoltalmazó Urunk, akire rábízhatjuk magunkat, de mint ítéletünk Ura is, akinek az ítélet napján, de már ma is felelősséggel tartozunk.

Nagy, szent és könyörületes Isten, vágyakozunk a Te végső kijelentésed után, amelyben minden szem előtt nyilvánvalóvá fog válni, hogy az egész teremtet világ és annak történelme, hogy minden ember és azok élet-története a Te jóságos és erős kezédben voltak, vannak és lesznek. Köszönjük Neked, hogy már előre örülhetünk ennek a kijelentésnek.

Mindezt Jézus Krisztus nevében kérjük, akiben Te bennünket öröktől fogva szerettél, kiválasztottál és elhívtál. Ámen.

(Forrás: Karl Barth *Szemvillanások*. Kálvin Kiadó, 2006. 211. oldal.)